

Főszerkesztő: **Topor Tünde**
topor@artmagazin.hu

Főmunkatárs: **Rieder Gábor**
info@artmagazin.hu

Lapigazgató: **Lehoczki Edit**
lehoczki@artmagazin.hu

Lapterv: **Varga Buda**
vb@e-com.hu
www.e-communication.hu

Stratégia: **Winkler Nóra**

Olvasószerkesztő: **Lukács Annabella**

Fotó: **Mester Tibor, Sulyok Miklós**

Lapunk szerzői:
Dékei Kriszta, Dunai Andrea, Fáy Miklós, Földes András, Gereben Kata, Jósmai Péter, Kovács Bernadett, Kratochwill Mimi, Rieder Gábor, Sárvári Zita, Tamás Dorka, Winkler Nóra

Kiadja az Artmagazin Kft.
1025 Budapest, Vend u. 15.
info@artmagazin.hu
Felelős kiadó: **Einspach Gábor**
Megjelenik kéthavonta.

Nyomdai munkák: **Mester Nyomda Kft.**

Terjesztés:
Árusítás a Lapker Zrt. országos hálózatán keresztül,
Relay, Inmedio kiemelt áruhelyein.

Az Artmagazint a Szerencsejáték Zrt. támogatja.

Köszönjük a HUNGART támogatását.
HUNGART ©
ISSN 1785-30-60

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Lapunkat rendszeresen szemlézi Magyarország legnagyobb médiafigyelője az
«OBSERVER»
1084 Budapest, Auróra u. 11.
Tel.: 303-4738, Fax: 303-4744
E-mail: marketing@observer.hu
http://www.observer.hu

Lapunk megvásárolható
a **RELAY** és **inmedio**
valamint a **Kaiser's** és **Interspar** üzleteiben.

Épp öt éve, az akkor még Antik Enteriőrnek nevezett Budapest Artfair-re jelent meg az első Artmagazin, még próbaszámként, sikerhajásznak egyáltalán nem nevezhető címlappal. Elsőre jó ötletnek tűnt az éppen akkor futó Mednyánszky kiállítás kapcsán a Hadifoglyok karácsonya című festmény egy részletét választani, de azért kicsit népszerűbb lett a két számmal későbbi pop-artos, monokinis borító. Különösebb múltbamerengés nem tűnik időszerűnek, hiszen épp nemrég emlékeztünk meg arról, hogy már túl vagyunk a 25. számon, akkor is leszögezve, hogy éljenek és szórakozzanak jól az olvasók, főleg Artmagazint olvasgatva a hétfégi (vagy hétközbeni) hazai, vagy külföldi, múzeum- vagy kortárs kiállításlátogatások előtt, illetve után. Mindenesetre mi továbbra is igyekszünk jól lavírozni az olvashatóság és szakmaiság Szküllája és Karübdisze között, és fizetünk mint a katonatiszt (borzalmas összegeket) az olyan festmények közlési jogáért, mint a mostani címlapunkon látható, valaha magyar gyűjteményben volt Manet-kép. Igaziból ezzel a képpel köszöntjük olvasóinkat: A Folies-Bergères bárpultja mögött álló melan-kolikus tekintetű kiszolgálószemélyzet vagyunk mi, az Artmagazin stábjá, a tükörből látszó csillogás, pompa, fényár, pezsgőfürdő, zenekar és tánckar pedig mind nekik szól: a hűséges hirdetőknék, előfizetőknék, rendszeres vagy alkalmi Artmagazin-vásárlóknak, vagyis a mi egyre népesebb olvasótáborunknak. Artmagazin, á votre santé.

INTRO

5 éve: Art- magazin

művészetről színesen, kéthavonta
www.artmagazin.hu

- 8 Körkérdés, műkincspiaci körkép
- 16 ARTANZIX
- 18 Winkler Nóra: Összefüggő kertek
- 24 KIÁLLÍTÁSÁJÁNLÓ
- 29 Fáy Miklós: Ezt kell szeretni – Ferdinand Hodler a Szépművészeti Múzeumban
- 34 Kratochwill Mimi: Ismeretlen életművek – Hatvany Ferenc (1881-1958)
- 43 Dunai Andrea: Az eltűnt képek nyomában – báró Hatvany Ferenc széthullott gyűjteménye
- 48 Kovács Bernadett: Aktokról szemlesütve
- 54 KIÁLLÍTÁSÁJÁNLÓ
- 60 Földes András: Óriáshangyák foglalták el a Földet! – avagy drMáriás bulvár-sorozata
- 65 Dékei Kriszta: Értékes Szabadság – az Irokéz Gyűjtemény a Nemzeti Galériában
- 72 Jósmai Péter: A bomlás virágai – Révész László László kiállítása a Kisteremben
- 78 Tamás Dorka: Magyar alapokon... – interjú Havadtói Sámuellel
- 83 Sárvári Zita: Pezsgőfürdő – tudósítás a 35. FIAC-ról
- 88 Dékei Kriszta: Lenin forog a sírjában – a Blue Noses cenzúrázatlanul Debrecenben
- 92 GUTENBERG-GALAXIS

A borítón részlet Edouard Manet:
A Folies-Bergère bárja 1882 című festményéből
© of the Board of Governors of The Courtauld Institute of Art

BUDAPEST
ART.FAIR,
2008.11.20-23.

antik & kortárs
kiállítás és vásár
a Műcsarnokban

+rengeteg
program!

www.budapestartfair.hu

Tizenötödik alkalommal jelentkezik a magyar klasszikus és kortárs művészeti piac éves seregszemléje, a **Budapest Art Fair**. A kilencvenes évek elején, **Antik Interiőr** néven indult kiállítás és vásár minden november végén több mint 10 000 fős látogatottságú esemény a Műcsarnokban. Az idei évben minden eddiginél több program kapcsolódik a vásárhoz: a tárlatvezetések mellett hétvégén gyermekfoglalkozások, esténként improvizációs színház kerülnek megrendezésre, valamint egy speciális előadás- és vetítéssorozat ad képet a videóművészet jelen helyzetéről.

1
Tárlat-
vezetés

2
Video

3
Színház

4
Art Magazin
Fórum

5
Gyerek-
programok

A **Mono** (valaminek az egyedi voltát jelölő) Galéria a 2008-as Art Fairén egyedülálló, csöppet sem monoton, inkább monokróm válogatást mutat be az absztrakt geometrikus művészi kifejezés kedvelőinek. Gazdag világba kalauzol, ahol a forma önmagáért való, letisztult szépsége széles spektrumon, a különbözőség jegyében ölt formát. Mert az absztrakt is lehet alkalmanként lírai (Somody Péter), vagy épp a szigorú fraktál matematikából építkező (Mengyán András, Benedek Barna), akár monolitikus (Kecskeméti Sándor), esetleg manifesztálódhat a teret belengő mobilban (Haraszty István) vagy ellenkezőleg, a tér nélküli-monofonikus (Fajó János) alkotásban, kutathatja az élénk színek monokromatikus sajátosságát (Haász István), vagy elmélyedhet a monogenezisben (Barabás Zsófi). A lényeg egyszerű: egyszerű és utánozhatatlan.

Az Artfair-rel egyidőben a galériában Fajó János: Körök három dimenzióban című kiállítása látható 2008.dec.31-ig. www.monogaleria.hu

mono

KORTÁRS MŰVÉSZETI GALÉRIA

EURÓPAFRÍZ
a MissionArt Galéria vándorkiállítása (2003 - 2007)
Budapest - Bécs - Pozsony - Párizs - Stuttgart - Berlin - Róma - Moszkva

2008. november 20 - 23. Budapest Art Fair, Műcsarnok
A vándorkiállítás teljes anyaga, 118 művész 354 alkotása. A művek megvásárolhatók ugyanitt.

A frízben szereplő magyar művészek:

Balogh Csaba - Boglárka Szűcs - Bukta Imre - Csontó Lajos - Elekcs Károly - eZimbó István - Felugosay László - Földi Péter - Galai József - Gora Orsolya - Hegedűs2 László - Horváth Helén Sára - Horváth Gábor - Horváth Kinga - Kőrösi Károly - Kopasz Tamás - Koronczai Endre - Kóti Tamás - Lévay János - Ráczmóni Sándor - Stefanovits Péter - Swierkiewicz Róbert - Szabados Árpád - Szűcs János - Szűcs József - Ujházi Péter - Varga Éva - Venebecs Katalin - Wághom András

Kiemelt támogató

Turisztikai partner

Média partner

Műcsarnok, 1146 Budapest, Dózsa György út 37.
Nyitva tartás: 2008. november 20-23. (10 – 19-ig)
E-mail: info@budapestartfair.hu

Arja Hyytiäinen (finn kortárs fotográfus)
Distance - Now

Vernissage: **November 20, 20.30**
Megtekinthető: December 8-ig

Megnyitja: László Gergely a Lumen
Fotóművészeti Alapítvány Elnöke

Ráday utca 18 H-1092 Budapest HUNGARY (Galéria az udvarban, 64-es kapucsengő)
Nyitva tartás: kedd-péntek 14-18 óra, más időpontban
előzetes bejelentkezés alapján

Braun Vera
Első magyarországi kiállítása - munkák az 1950-60-as évekből

Megnyitó: **December 10, 19.00**
Megtekinthető: Január 6-ig

December 9-én előzetes bejelentés szerint a gyűjtők
számára privát megtekintést biztosítunk!

LUX
WORKS ON PAPER

Telefon: +36 30 549 78 46 +36 30 993 49 52
E-mail: info@worksonpaper.hu
www.worksonpaper.hu

OCTOGONART
G A L É R I A

1012 Budapest, Várkő u. 7-9.
Tel.: 201-6959, 06-209-249-478
www.octogonart.hu
octogonart@einternet.hu

Az OCTOGONart Galéria a Budapest Art Fairén 2008. november 20-23 között bemutatja:

MATINOK ÉS LAGYAROK
(Latin-magyar művészet 2008)

■ **SIAMESES COMPANY**

– Marisa Lara & Arturo Guerrero (Mexikó)

- Baranyai (b) András
- Csató József
- Duliskovich Bazil
- Király Gábor
- Kiskovács Eszter
- Mezei Ildikó
- Mayer Hella
- Verebics Katalin

Mezei Ildikó: Madárnak látszol, olaj, vászon, 60x80 cm, 2008

INDA
G A L É R I A

Kortárs műkereskedelem
Gyűjteményépítés
Kiállításszervezés
Művészeti tanácsadás

Ismét a Budapest Art Fairén

Czene Márta • Csontó Lajos
Kamen Stoyanov • Sándor Krisztián
Szabó Ábel • Szabó Ádám • Szépfalvi Ágnes

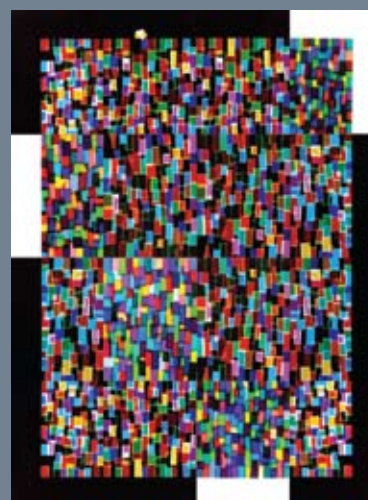
H-1061 Budapest, Király utca 34. II/4.
Telefon: +36 1 4131960 • e-mail: info@indagaleria.hu
www.indagaleria.hu

nessim galéria

Nessim Galéria – Budapest Art Fair 2008

A Nessim Galéria
egy nemzetközi fotográfiai
válogatással várja
az érdeklődőket,
a 2008-as Budapest Artfair
53. standján.
20-án, 21-én és 22-én,
Kerekes Gáborral,
Barta Zsolt Péterrel
és Minyó Szerttel
személyesen is
találkozhatnak
vendégeink a standon.

Eperjesi Ágnes: Kontakt

Nessim Galéria
1061 Budapest, Paulay Ede u. 10.
www.nessim.hu

WOW!

4. karikatúra és képregény aukció

2008. november 23. 11 órától budapest art fair - műcsarnok
az árverést vezeti: winkler nóra
www.karton.hu info@karton.hu tel: 472 0000

KÖRKÉRDÉS:

Hogyan ítéli meg a mostani pénzügyi válság hatását a műkereskedelem helyzetére: válság várható ott is, vagy épp ellenkezőleg a műtárgy válhat a befektetők egyik fő célpontjává?

Műtárgypiaci kilátások Hangok a nagyvilágból

Csüggedt:

„Nem csöng egész héten a telefon. Mindenkinek fáj majd, és hazudnak, ha mást állítanak! Vége a rekordoknak.”

New York-i műkereskedő (www.artnet.com, 2008. október 9.)

Megmondó:

„Mikor a másodlagos jelzáloghitel-válság kitört múlt nyáron, kevesebb licit volt az árveréseken – de a katariai és a Roman Abramovics-félék épp ekkor szálltak be a játékba. Mindenkit sokkolt, mikor kiderült idén év elején, hogy Abramovics vette meg mindkét Bacont [a két alkotás, a portré és a triptichon együtt 60 millió fontot ért]. Én már akkor éreztem, hogy 2007 májusa után már nem nézhetjük sokáig a villámgyors árakat.”

Sarah Thornton, műtárgypiaci elemző (Guardian, 2008. október 21.)

Felháborodott:

„Jött egy gyűjtő és 17 ezer dollárt kínált egy 35 ezer dolláros festményért. Kevesebb, mint a felét!”

Frank Bernarducci, New York-i galériás (www.artnet.com, 2008. október 9.)

Kincstári optimista:

„A tavalyi árverés sikeresebb volt [2007-es rekordot ért el a 33,9 millió fontos összsforgalmával], az előző néhány szezonhoz képest valószínűleg piaci korrekcióra számíthatunk. De jelentős likviditást és meglepő méretű aktivitást tapasztalhattunk, miközben sokan azt hitték, semmi mozgás nem lesz. Ennek a valódi üzenete az óvatos optimizmus. A zűrzavar a mi piaci részünket nem sújtotta annyira, mint más területeket. Öröndetes méretű készpénzmozgás jellemezte a [műtárgy] piacot az elmúlt napokban, különösen a kínai és a közel-keleti művészettel kapcsolatban. Bizakodhatunk abban, hogy az újonnan színre lépő vásárlók itt vannak és itt is maradnak.”

Edward Dolman, a Christie's ügyvezető igazgatója egy árverés után (Guardian, 2008. október 21.)

JAKSITY GYÖRGY

a Concorde Értékpapír Zrt. ügyvezető igazgatója

Az elmúlt évtizedek nemzetközi aukciós tendenciáit vizsgálva úgy tűnik, erős kapcsolat van gazdasági fellendülés, tőzsdei árfolyam-emelkedés és az aukciós rekordok között. Rekordok általában a fellendülés időszakának végén vagy kifejezetten már a hanyatlás, tőzsdei árfolyamzuhanás kezdetén születtek. Az 1985 és 2002 közti aukciókon közel 140 műtárgy került egyenként több mint tízmillió dollárba, ezek közül mintegy 130 festmény. Érdekes, hogy az időszak tíz rekordáron elvelt képe közül öt az előző nagy hossz, vagyis az 1980-as évek, míg a másik öt a technológiai buborék időszakában, a kilencvenes évek végén kelt el. Érdekes az is, hogy az első tízben kizárólag festményeket találunk, mindezt a 19–20. század fordulójáról. Tovább nézve e tízes listát, nyomasztó a 19–20. századi modernisták túlsúlya, csak elvétve van néhány régi nagy mester – Leonardo da Vinci, Canaletto, Tiziano – és 20. század végi kortársnak tekinthető művész, mint Andy Warhol. Úgy tűnik, hasonló logikát követett, legalábbis eddig, ez a mostani ív, vagyis a nyolcvanas évek óta a harmadik fellendülés és összeomlás. 2002–2003-ban indult és idén ért véget, vagyis a fellendülés vége felé „szállt el” a műtárgypiac is. Jelentős változás azonban, hogy a korábbi két időszak 19–20. századi modernistáival szemben a rekordok elsősorban a kortárs (ideértve már nem élő, de a múlt század második felében aktív) művészek alkotásai közül kerültek ki – Bacon, Warhol, Hirst –, és már nem kizárólag festményekről beszélünk. Szerintem a helyzetet Damien Hirst *Beautiful inside my*

head forever című kétnapos aukciója jellemzi legjobban. A szeptember közepén tartott árverés három szempontból is érdekes; az értékesítés módjával (a művész saját műveit a galériák kikerülésével közvetlenül aukción keresztül adta el), az egyenként elért árakkal (a két csúcstartó 18,7 és 17,3 millió dollár) és a teljes bevétellel (200 millió dollár 218 tételért, ez megegyezik a Hirst-munkákért 2002 és 2008 között aukción összesen fizetett összeggel). Ezek így együtt az utolsó nagy dobás szagát terjesztik, bármennyi formaldehidet használt is a kiváló művész, akiben az utókor nem annyira műveinek esztétikai magasságait, mint polgár- és galériapukkasztó cinizmusát fogja szerintem értékelni. A vevők közt találhatjuk Roman Abramovics orosz milliárdos vastag csekkfüzettel bevásárlóúttjára bocsátott barátnőjét is, ami azért figyelemre méltó, mert barátjának vagyona a tőzsdei összeomlás miatt az aukciót megelőző és követő néhány hétben 70 százalékkal esett vissza. Az aukció eredményeinek elemzése ugyanakkor azt mutatja, hogy nemcsak az új pénz volt jelen és hogy Hirst piaca megerősödött az aukció révén. Ez pedig nem az árak összeomlását jelzi előre, bár az eddig sem volt jellemző a műtárgypiacra, amelyről meg amúgy sem tudunk sokat, hisz a forgalom 90 százaléka privát ügyletekben történik.

FEUER
ANDRÁS
műgyűjtő

A műkereskedelem vásárlói oldalán lényegében három főszereplő van, a gyűjtő, a befektető és a kereskedő, bár ez utóbbit talán helyesebb volna speciális, a műtárgyakra fókuszáló befektetőnek tekinteni. (Persze ezek kombinációi is léteznek, de ez a most feltett kérdés szempontjából elhanyagolható.) A gyűjtőt a vére, szenvedélye, vágyakozásai – egyszerűen az „agyi kémia” hajtja, amire ugye nem hat a recesszió, így a pénztárcája szabja meg a mozgásterét, ami viszont gazdasági lejtmenetben bizony laposabb lehet. Ő tehát kevésbé tud vásárolni, inkább talán cserél, eladni igyekszik, hogy vehessen, egyszerűen az árakat nem mozgatja felfelé. A befektetőket kettéosztom. A kevésbé rutinos, kisebb összegeket mozgó csoport tagjai vagyonvédelmi okokból első ijedségükben gondolhatják, hogy a zuhanó részvényekből, bizonytalan bankpapírokból, kiszámíthatatlanul mozgó árfolyamú devizákból biztos dolgokba kell menekülni; műkincs, arany. A máskor ilyen esetekben szoká-

sos ingatlan most nem jön számításba, mert éppen az ingatlanpiaci anomáliák voltak a válság kiobbantói. És valóban, az első rossz hírek hatására emelkedni kezdett pl. az arany ára, és gondolhatnánk, hogy megnő az érdeklődés a műtárgyak iránt is. De a befektetők mások, tőkeerőben összehasonlíthatatlanul jelentősebb csoportja nem így gondolkodik. Tudják ugyanis, hogy azoknak a közgazdasági folyamatoknak, melyek jelenleg a világ-gazdaságban zajlanak, vannak fundamentális, valamint hangulati, bizalmi okai. És a recesszió körülményei között, a lelassuló gazdasági folyamatok során sok érték lesz „alulárázott” bizalmatlanság, rossz hitelstruktúra, átmeneti finanszírozhatatlanság és még ezer más ok miatt. És a befektető – aki profitmaximalizálásra törekszik – célját nemcsak úgy érheti el, hogy nagy növekedési pályán mozgó vagyonelemekbe teszi a pénzét, hanem úgy is, hogy kisebb kockázatú dolgokat vesz, de alacsony „belépési küszöb” mellett. Kerülni csak a véglegesen elrontott vagy nagyon költségesen és lassan gyógyítható iparágakat kell. A világ most tele van értékes és hihetetlenül olcsó dolgokkal. Vagyis a nagybefektető pénze nem menekül, hanem szinte lubickol a kínálkozó lehetőségek közt. Miért is volna érdemes azt megfagyasztani illiquid műtárgyban, ha lehet rajta venni középtávon biztosan sokszorozódó értéket? A műtárgyvásárlás elhalasztása a recesszió utáni időkre tehát nagyon is racionális döntésnek látszik. És lám, kezd csökkenni az arany ára, mert máris átviszik a benne megtestesülő holt tőkét a működő gazdaságba. Ez a viselkedés tehát hűti a műtárgypiacot, nem véletlen, hogy a világ nagy árverező házaiban mostanában egyre-másra vonják vissza a rekordár reményével beharangozott árverési tételeiket.

A műkereskedő, galériás – mint speciális befektető sodródik a folyamatokkal. Szerepéből adódóan ő működtetője kellene hogy legyen a piacnak, nem pedig irányítója, alakítója, s mint ilyen, viselkedésével csak követni képes a kereslet-kínálati viszonyok alakulását. (Fejletlen, kezdeti körülmények vagy átlagosnál is kisebb méretek, illetve lokális, elszigetelt helyzet mellett persze van ettől eltérő, piacépítő, tehát „tartalmi” szerepe is, és talán Magyarországon még ebben a szakaszban vagyunk.) Ha van tőkéje, most talán olcsóbban „halmozhat fel”, többet áldozhat kapcsolatépítésre, kiterjesztheti működési körét, bővítheti szolgáltatásait, egyszerűen fejlesztheti munkáját a gyors fejlődési szakaszban óhatatlanul háttérbe szorult területeken is. Ez pedig mindenképpen jól fog jönni a műkereskedelemnek a véleményem szerint hűvösebb néhány év után, amikor majd ismét magára talál, esetleg újra felizzik a műtárgyak piaca.

Flegma:

„Örülök a visszarendeződésnek, hogy ismét a művészetről beszélhetünk a befektetés helyett.”

Claus Anderson, koppenhágai galériás
(www.telegraph.co.uk, 2008. október 21.)

Kibic:

„Az eddigiek alapján úgy tűnik, hogy az árverések legjobban meg támogatott legfelső szintje nem tud jobban ellenállni a visszaesésnek, mint az alsóbb régiók; a fontmilliós Bacon-, Freud-, Richter- és Warhol-képek nem találtak vevőre. A globális pénzügyi válság megváltoztathatta a műtárgypiacot, de sok szempontból pozitív eredményeket is hozhat. Hogy a Mona Lisa Curse című tévéműsorában a kritikus Robert Hughes olyan meggyőzően kimutatta, a műalkotások értékelését túlságosan megfertőzte már a felpumpált ár.”

Colin Gleadell, újságíró (www.telegraph.co.uk, 2008. október 21.)

Történész:

„Szomorú, de a tények azt sugallják, hogy valódi műtárgypiaci válsaggal van dolgunk. (...) Utoljára 1989-ben volt gazdasági válság a műtárgypiacon, körülbelül 18 hónappal az 1987. október 19-i Fekete Hétfé után, amikor a tőzsdék világszerte bedőltek, az Egyesült Államokban több mint 20 százalékos zuhanást produkálva. A gazdaságot 12–18 hónapos lemaradással követő műtárgypiac gondolata azóta alaptétellé vált. A műtárgypiac a csúcsát – az Artnet Piacutató Csoportja szerint – 1989-ben érte el, a legalsó szintet négy évvel később, 1993-ban, átlagosan 56 százalékot zuhant árakkal. A nem szűnő extramagas eladási árak 1990 májusában érték el a csúcst: Van Gogh *Dr. Gachet-portréj*át 82 500 000 dollárért adta el a New York-i Christie's 1990 május 15-én, Pierre-Auguste Renoir *Au Moulin de la Galette* című művét pedig 78 100 000 dolláros áron értékesítette a New York-i Sotheby's 1990. május 17-én. Az év őszi árverésein már nem voltak óriási impresszionista és posztimpresszionista leütések. Akkoriban a japán vásárlók szerepe volt óriás, akárcsak ma az oroszoké és a közel-keletieké.”

Art Market Watch
(www.artnet.com, 2008. október 9.)

Szükszavú:

„A részvevő galériák a hatodik Frieze Art Fair október 19-i zárásakor a várakozásokat meghaladó eladásokról számoltak be.”

Frieze sajtóanyag (2008. október 19.)

Vesébe látó:

„Az őszi beköszöntének és a kegyetlen gazdasági klímának köszönhetően egyértelműen nyugodt hangulat uralta a héten tartott hatodik Frieze Art Fairt. Amíg a tömeg megtöltötte a folyosókat, megbámulva mindent (a Gagosian Galériánál csillogó Damien Hirst-féle pillangófestményektől a lengyel Andreas Slominski Galerie Neunál kiállított kopott kenyereskosárral ötvözött egércsapdájáig), az eladóterek kihaltak voltak, a gyűjtők nem törődtek a vásárlói ösztönnel és ragaszkodtak a pénzükhöz. A korábbi börzék eladási lázban égő kioszkjaival szemben most a gyűjtők ráérvösen sétáltak, érzékelve a megváltozott erőviszonyokat, hiszen a műkereskedők fölé kerültek. A héten több volt a »Gondolodom még rajta«, mint a »Jövök majd érte«.

Lindsay Pollock és Georgina Adam újságírók a Frieze-ről
(The Art Newspaper – Frieze Daily, 2008. október 18.)

Kegyetlenül őszinte:

„A pénzügyi krízisnek a (hagyományosan biztonságos pénzügyi kikötőnek tartott) műtárgypiacra gyakorolt hatása mára egyértelműen bizonyítottá vált. A piaci hullámvölgy már nem csak egy elméleti eshetőség... Hanem a valóság. Szeptember elejétől a művészeti piac zsugorodik, először 1990 óta. Az »élvezeti befektetés« piaca még túlélte szeptember 11-ét, de a globális piaci rendszer lejtmenete már túl sok volt neki. A számok önmagukért beszélnek. Néhány órával a fontos New York-i árverések előtt az Artprice készített egy elemzést a világ különböző szegleteiben működő 2900 aukciósház eredményeiből. Kérdés: *A lelassult globális gazdaság hogyan hat majd az árverési piacra?* Válasz: *Erős árkorrekciókkal és sokkal több visszamaradt tétellel.* Kérdés: *Van olyan szelete a műtárgypiacnak, amelyiket elkerüli ez a folyamat?* Válasz: *Nincs.* Januárral összehasonlítva a nyilvánosan eladott műalkotások átlagos ára 14,5 százalékkal esett október folyamán. Utólag visszatekintve 2007 vége és 2008 eleje tűnik a piaci csúcsnak. Adataink szerint az összes piaci szegmens művészeinek az árán – a spekulatív csúcsoktól a megfizethető (10 ezer euró alatti) szegmensekig – érződik a jelenlegi helyzet rossz hatása. Tulajdonképpen a „spekulációs” művek értékcsökkenése magával rántja a biztonságos területeket is. Számításaink szerint ugyanolyan erős a változás a kisebb helyi aukciósházak és a nagy hatalmú árverező házak esetében: október elejétől kezdve a krízis jelentős hatást gyakorolt mindenhol. Még a piac legeslegteteje – ahol a mesterművek dollármilliókért és dollárszázazrekért cserélnek gazdát – sem kivétel az általános szabály alól. Az ázsiai, orosz és közel-keleti úrgazdagok miatt az árak egészen júniusig lendületesen növekedtek, de augusztus vége óta egyértelműen látszik a csökkenés. A visszamaradt tételek aránya egy év alatt megkétszereződött, 2007 elejének 25 százalékaról 2008 októberére 54 százalékra növekedett. (...) A krízis hatása már kiterjedt az egész világra. A globalizáció minden irányba ugyanolyan hatásosnak tűnik; az árak estek New Yorkban, Párizsban és Londonban, azaz a műkereskedelem központjaiban, valamint a növekedő új piacokon is, Hongkongban, Szingapúrban és Dubaiban. Az új piacokról érkező legutolsó eredmények különösen elkeserítők.”

A krízis elérte a műtárgypiacot, az Artprice elemzése
(www.artmarketinsight.com, 2008. november)

Próféta:

„Csak ki kell nézni az ablakon, és látjuk az új világot, amiben élünk. De az új világnak is szüksége van képzőművészetre.”

Tobias Meyer árverésvezető a Sotheby's 2008. november 4-i aukciója után (Bloomberg, 2008. november 4.)

Válogatta és fordította:
Rieder Gábor

művészettörténész | www.mukincs.com

Válságot nem várok a műtárgypiacon, ellenkezőleg épphogy erősödést, a műtárgyak felértékelődését prognosztizálok.

Nemzetközi viszonylatban két közismert index van, amely reprezentálja a műkincspiacot. Az egyik a Mei Moses Art-index, a másik az Artprice.com által kialakított Global Art Index. (Hazai viszonylatban a mukincs.com indexei a mérvadóak.)

Mindhárom más egy kicsit, mind az adatbázis merítésében, korban, időintervallumban, mind földrajzi értelemben, de a számítás módszereiben is. Egy dologban azonban megegyező tendenciát jeleznek, és ez az, hogy a műtárgypiac szépen növekszik, s általában nagyobb hozamokat tud rajta realizálni a hozzáértő, mint a részvényt piacokon. Noha a számszerűségben vannak eltérések a különböző indexekben, abban azonban hasonló eredményre jutnak, hogy ez a piac nagyon jó befektetési célpont lehet, persze csak megfelelő szakszerűséggel.

Amíg a befektetői piac hatalmasakat kaszált mesés keleti részvényeken, tengerentúli ingatlanokon, addig süket volt arra, hogy más befektetési javakat is megfelelő figyelemben részesítsen. Most a nagy bizalmi válságban fel fog értékelődni a konvencionálisabb, bár magas belépési küszöböt igénylő műtárgy mint befektetési jószág. Természetesen a nagy világgazdasági válságok, recessziók leképződnek a műtárgypiacon is, egyes közgazdászok szerint kb. hat hónapos késéssel. Ilyen időszakokban mindenki megfontoltabban és mértéktartóbban költ, de a hozamok tekintetében a részvényhozamokat ilyenkor is rendre pozitív irányban előzik meg a műkincshozamok. Ezt elemzi például a Mei Moses Art-index az 1953-tól 2003-ig terjedő időszakra vonatkoztatva és az S&P 500 növekedésével összehasonlítva. (Az S&P 500 egy tőzsdepiaci index, amely 500 nagy vállalatot vesz figyelembe az USA-ból. Ez a legfontosabb indexe a McGraw-Hill Standard&Poor részlegének. Még az az 500 cég is használja a saját anyagaiban az S&P 500 indexet, akiket mér, olyan jó.)

A műkincs esetében a hozam az ötvenéves átlagban 12,1%, ami 1,2%-kal magasabb, mint az S&P eredménye. Viszont ez a különbség 1998-tól öt évre számolva már 8%, és az utolsó három évben 18,2% volt a műkincs javára. 2004-ben a Maastrichti Egyetemen Rachel Campbell publikált egy olyan kutatáson alapuló tanulmányt, amelyben ismerteti egy portfólión belül a kockázatot és a hozamot akkor, ha tartalmaz ez a bizonyos portfólió műtárgyakat,

és akkor, ha nem. Itt is az a végeredmény, hogy ha egy befektetési portfóliónak műtárgy része is van, akkor magasabb hozamot lehet realizálni alacsonyabb kockázattal.

A magyar piacra a mukincs.com adatbázisából a kollégáimmal 17,5%-os átlaghozamot számoltunk az elmúlt 10 évre. Ezek átlagértékek, tehát ha valaki jó szakértővel dolgozik, vagy saját maga ért hozzá, és tudja, mit érdemes vásárolni, akkor minden gond nélkül elérhet 35–45%-os hozamot is egy 5–10 éves periódusban. Persze itt is ésszel kell mozdulni, mert a mértéktelen piaci siker érdekében túlmarketingelt, túlpromózott műtárgy éppen olyan ingoványos talajt jelenthet, mint a megfelelő fedezet híján kiadott ingatlanhitel, ami az egyik fő kirobantója volt a mostani pénzügyi válságnak. Annak pedig, hogy itthon is jól működjenek ezek a mutatók és lehessen rájuk alapozni, annak tehát előfeltétele a jól szervezett műtárgypiac, a korrekt dokumentációk, a transzparencia és a megbízhatóság.

a BÁV Zrt. kereskedelmi vezetője

Műkereskedőként a pénzügyi válság hozadékát a növekvő eladói oldalban, a veszteséget a csökkenő vásárlóerőben várnám. A válság óta azonban ilyen tendenciát a BÁV ZRt. műtárgyboltjaiban nem tapasztaltam. A nyugat-európai vagy amerikai műtárgypiaci trendek nem befolyásolják a honi műtárgypiacot. Nagyon más arányokról van szó, ráadásul alig vannak kapcsolódási pontok. Ezzel együtt a magyar műtárgypiacra ma sokkal többen figyelnek a válság kapcsán, mint néhány hónappal korábban. A válság típusából, természetéből adódóan nagy a bizalmatlanság a virtuális pénzpiacon, ezért sokan a portfóliójukat – pszichés alapon is – a kézzelfogható műkincsekkel gazdagítják. Véleményem szerint az elkövetkező árveréseket sokkal többen fogják látogatni. A nagy érdeklődés mellett a vevők sokkal megfontoltabbak, ésszel és nem érzelmi alapon fogják megtakarításukat műtárgyakba fektetni, így a csúcsárak eltompulását, az eladási arányok növekedését várom a téli aukciós szezontól.

Összeomlás nem, csak korrekció várható, avagy a nemzetközi helyzet fokozódik... de a piaci szereplők bizakodók

A globális pénzpiaci válság hatása a nemzetközi műtárgypiacra

Interjú Claude Pieninggel, a Sotheby's londoni, 19. századi európai festményekkel foglalkozó osztályának igazgatójával

Érinti-e ön szerint a művészeti piacot a globális pénzügyi válság?
Igen, ez máris látható, szemben az 1991-es krízissel, amikor csak egy év múlva érződött a hatás a műkincspiacon. Főleg a kereskedelem bizonyos szegmenseiben érezhető a kellemetlen változás szele: a közép- és alsó kategóriás műtárgyak piacán. Amikor persze olyan vételi lehetőség adódik, ami megismételhetetlen, akkor a vevők még most, ebben a változékony helyzetben is versenyeznek a tárgyakért.

Mi lehet az oka, hogy a műkereskedelem ezúttal azonnal leköveti a pénzpiacokat?

Egyértelmű ok a készpénzhiány – akinek részvényekben volt a pénze, sokat veszített. Ennél azonban érdekes módon úgy látszik, nagyobb szerepet játszik a befektetésekkel (legyen az bármilyen, akár műtárgybefektetésekkel) kapcsolatos általános bizonytalanság, bizalmatlanság. Amikor nemrég Amszterdamban az egyik aukciónkon a tételek több mint fele eladatlan maradt, nagy valószínűséggel ez volt az ok a háttérben.

Biztos befektetésnek tartja a műtárgyakat?

Amint mondtam, az olyan tárgyak értéke, amelyekhez csak egyszer lehet hozzájutni az életben, stabil. Ezzel együtt az emberek tapasztalatom szerint inkább érzelmi alapon vásárolnak, persze a mai gazdasági körülmények között sokkal jobban számít, hogy a műtárgy egyúttal értékálló befektetés is legyen. Bár az érzelmi faktor fontosságára is van ellenpélda, mert a 80-as években rengeteg japán üzletember fektette a pénzét impresszionista képekbe, és rejtette széfek mélyére, ahol se ők, se más nem láthatja őket.

Sokan kényszerülnek most eladni értékes műtárgyaikat?

Látok erre tendenciát. Amikor az egyik legnagyobb befektetési

bank hetekkel ezelőtt csődbe ment, már másnap kaptam egy telefonát az igazgatójától, hogy menjek el a házába felmérni a gyűjteményét, mert gondolkodik azon, hogy eladja. Végül az eladásra nem került sor, de hozzá hasonlóan biztosan mások is kénytelenek lesznek majd elgondolkozni azon, hogy a műtárgyaik eladásából pótolják a veszteségeiket.

Mennyire szükséges felülvizsgálni az aukciósházak becsérték¹ megállapításával kapcsolatos stratégiáját?

Kritikával kell nézni az elmúlt évek bátor kalkulációit, a jövőben tekintettel kell lennünk a kialakult bizonytalan pénzügyi helyzetre.

Melyek tapasztalataik szerint a műkincspiac legérintettebb területei?

Leginkább a közepes és az alacsony értékű tárgyak piaca szenved már most is a recessziótól, érezhető némi visszaesés a csúcsművek körében is, de attól nem kell tartani, hogy a krach ezeket is komolyan érinti. A ritka, különleges és kiváló minőségű művek piaca nagyon stabil. A november 3-i New York-i impresszionista és modern festmény aukciónk eredménye is ezt bizonyítja. Idén az össz-leütésiár 223 800 000 USD volt, míg tavaly ugyanekkor 269 000 000 USD volt a forgalom, a tavaszi aukciónkon pedig 235 000 000 USD volt az eredmény. Az adatokból világosan látszik, hogy a művészeti piacon nem összeomlás, hanem korrekció látszik. Nem is említve a szeptemberi Damien Hirst-aukció sikerét, amikor a művész 232 alkotását árvereztük hatalmas sikerrel.

¹ Az angolszász árverezési rendszer a magyartól eltérően nem induló árakat állapít meg, hanem úgynevezett alsó és felső becsértékkel jelzi a mű értékét; az aukció során az alsó becsérték alatt is megkezdhetik a vásárlók a licitet, viszont a megbízókkal többnyire védőárakban állapodnak meg az aukciósházak, amelyek alatt a művek nem értékesíthetők.

Interjú Karl Schweitzerrel, a UBS svájci központú, nemzetközi befektetési bank Art Banking részlegének vezetőjével

Mi a véleménye, mennyire érinti a pénzügyi krízis a műkereskedelmet?

Látványosan. A világ likviditási válságban van, a művészeti piac pedig csak akkor működik jól, ha van a világban szabad, elkölteni való pénz.

Gondolja, hogy a pénzpiaci problémák miatt a műkincs vonzóbb befektetés lesz?

Azt gondolom, hogy a művészet általában kockázatos befektetés, hiszen az egyes művészek „árai” eleve kevésbé kiszámíthatók, mint a részvénytőke árfolyamok. Előfordulhat például, hogy hiába kerülnek nagyszerű művek a piacra, nem lesznek vevők, márpedig ez bizonytalanná teszi a műkincspiac likviditását. A műkereskedelem leköveti a világgazdasági folyamatokat, a recesszió visszaveti a műkincspiacot is. Az emberek most más problémákkal vannak elfoglalva, kevesebb idejük és energiájuk marad arra, hogy a műtárgyakra koncentráljanak.

A leggazdagabbak persze most is készek arra, hogy műtárgyakat vásároljanak, de valószínűleg nem ugyanazon az áron, mint korábban. A befektetési kockázat sokkal magasabb, ha valaki túlárat vesz egy alkotást. Ám itt is igaz, hogy egy nagyon jó minőségű tárgy esetében kevesebb az értékvesztés lehetősége és a likviditása is nagyobb.

Mit várhatunk ön szerint? Hogyan alakul a műkereskedelem jövője?

Nehéz komolyan és felelősséggel előre jelezni a művészeti piac folyamatait – én azt mondom, hogy inkább csak spekulálni lehet. A piac óvatosabb lesz, az aukciósházak például bizonyára visszafogottabbak lesznek a becsértékek megállapításánál. Az elmúlt években egyre felfelé tekeredő árspirálnak vége szakad. Az alacsonyabb becsértékek viszont felpeszdíthetik a vásárlási kedvet. A galériák esetében már problematikusabb a helyzet – náluk kevésbé rugalmasan alakíthatók az árak. Egy-egy művész árainak beállítása hosszú és érzékeny folyamat, a piac gyengülése viszont felrúgja a rendszert, a galériák is rákényszerülnek majd arra, hogy az árakat mérsékeljék és hogy a beadók árigényeit lejjebb tuszkolják, és persze kénytelenek lesznek alacsonyabb árréssel dolgozni. Eddig az eladók határozták meg a piac alakulását, mostantól a vevők fogják: attól függ minden, hogy mennyire marad stabil a vásárlóerő.

Mi a véleménye, ha valaki rászorul, most érdemes eladni egy-egy műtárgyat?

Az ilyen menekülő jellegű eladás szerintem most nem megfelelő

stratégia, mert bizonytalan az előnyös eredmény, én inkább várnék, amíg stabilizálódik a helyzet.

Mik a tapasztalataik a UBS Art Banking ügyfeivel kapcsolatban? Hogyan változott az érdeklődés a szolgáltatásaik iránt?

Őszintén szólva, az érdeklődés korántsem változatlan, az emberek figyelmét elsősorban most a pénzügyi veszteségek kezelése köti le, kevesebb energiájuk marad a művészetre, ez teljesen érthető. Nyilván a helyzet átmeneti, ha túljutunk a válságon, az emberek is megkönnyebbülnek, és visszatér minden a régi kerékvágásba.

Műkereskedelem az interneten

axio · art

www.axioart.com

Mit javasolna azoknak, akik mostanában vásárolnának műtárgyakat?

A recesszió kevésbé fogja érinteni azokat a művészeket és azokból a művészeti korszakokból származó műveket, akik és amelyek a piacon már kiforrott, stabil pozíciókat alakítottak ki, így a régi mesterek, a klasszikus modern és akár a már befutott háború utáni művészek munkáit nagyobb biztonsággal vásárolhatjuk, a válság kevésbé fogja a forgalmukat gyengíteni.

És még egy dolog – vásárlásnál érdemes odafigyelni a saját magunknak szabott limitekre és kevésbé szabadon engedni az érzelmeinket egy-egy áhított darab megszerzésénél, így mérsékelhetjük a kockázatot.

Beszélgetés Vologya Tsarenkov-val, a Londonban és Moszkvában élő műgyűjtővel

Hogyan befolyásolja a kialakult pénzügyi válság döntéseit új gyűjteményi darabok vásárlásánál?

Továbbra is lelkesen vásárolok jelentős és ritka darabokat, akár a többi gyűjtő – ezen a válság semmit nem változtat. Általában igaz, de ebben a mostani helyzetben különösen, hogy csak a ritka és kitűnő minőségű darabok lehetnek vonzók, mert ezek örökre megőrzik az értéküket. Tudni kell, hogy a részvénytapiacsal szemben a műtárgypiacon a vevők döntéseiben nagyon fontos az érzelmi szempont, ezért hiába a recesszió, ha a gyűjtő vágyik egy tárgyra, meg fogja szerezni.

A krízis vezethet esetleg menekülő eladásokhoz? Rákényszerülhetnek a gyűjtők, hogy megváljanak egy-egy féltve dédelgetett darabtól?

Természetesen most biztosan többen szorulnak majd rá értékes művek eladására, hogy pótolják az egyéb befektetéseikből származó veszteségeket.

Akkor ez azt jelentheti, hogy több különleges darabhoz lehet majd hozzájutni a piacon és esetleg alacsonyabb áron?

Igen, én számolok azzal, hogy nő a jó minőségű tárgyak száma a kereskedelemben, és valószínűleg valamennyivel – de nem számottevően – alacsonyabb áron lehet majd őket megvásárolni, mint korábban.

Véleménye szerint szabad teret jelenthet az új helyzet a spekulánsoknak?

Nem igazán, mert ahogy mondtam, amit érdemes megvásárolni, azaz amibe a ritkasága, értékállósága miatt van értelme befektetni, azoknak a daraboknak az ára jelentősen nem fog csökkenni. Pont ezért jó befektetések – tartják az árukat.

Mit gondol, rövid és hosszú távon milyen folyamatokat indít be a pénzügyi válság a művészeti piacokon?

A november 3-i New York-i impresszionista és modern festmény árverések eredménye² kétségtelenül azt jelezte, hogy a top minőségű darabokat továbbra is ugyanolyan szenvedéllyel fogják vásárolni, viszont a gyengébb műtárgyak piaca nagy bajban lesz, gyakorlatilag jó ideig lehetetlen lesz ezeket a műveket eladni. Ugyanez történt a korábbi 1991-es válság idején is – a csúcsművek kereskedelme mit sem változott, ám a piac maradéka sokáig nem állt talpra. Ezek a folyamatok mostanára annyiban változtak, hogy a művészeti piac globalizálódása következtében a jelenség az egész világot érinti. Ugyanakkor a globalizáció sok új gyűjtőt is bevont a piacra, a vásárlóerő bővülése pedig stabilizáló tényező.

Mit tud tanácsolni azoknak, akik vásárolnának most és szem előtt tartják a befektetési szempontokat is?

Nem tudom elégszer mondani, hogy minőség, minőség, minőség! Csak csúcsművet érdemes venni!

² A Sotheby's 2008. november 3-i, New York-i impresszionista és modern kép árverésének kiemelkedő eredményei:

Kazimir Malevics: Szuprematista kompozíció, 1916 – 60 002 500 USD

Edgard Degas: Danseuse au repos, 1879 k. – 37 042 500 USD

Edvard Munch: Vámpír, 1894 – 38 162 500 USD

Az interjúkat készítette: Gereben Kata

az Equilor Fine Art Kft. műtárgypiaci tanácsadó cég ügyvezetője

Bortnyik Sándor: Gépvag, 1928

VIRÁG JUDIT GALÉRIA TÉLI AUKCIÓ

2008. december 21-én (aranyvasárnap) 18 órakor a Budapest Kongresszusi Központban.

Kiállítás:
2008. december 6-tól 20-ig,
minden nap 10-től 18 óráig a Virág Judit Galériában.

Információ:
Virág Judit Galéria
1055 Budapest, Falk Miksa u. 30.
Tel/Fax: 36-1-312-2071, 269-4681
E-mail: info@viragjuditgaleria.hu
http:// www.viragjuditgaleria.hu

Sárga kód

Ha a látogató megáll a bécsi Am Hof téren, szemközt a jezsuita templommal, a sötétség leszálltakor kísérteties jelenésben lesz része. A Verbund-székház homlokzata előtt a járdából gyér kód gomolyog elő, mintha egy hollywoodi thriller hátborzongató díszlete lenne, csak nem kék, hanem koszos neonsárga fényben. A szél által jobbra-balra sodort ködfal időről időre utánpótlást kap a föld alól, majd egy óra elteltével eltűnik a semmibe. A furcsa jelenség mindennap megismétlődik, ha leszáll az est. A titokzatos sárga kód nem egy érthetetlen természetfeletti esemény, hanem a Verbund cég műgyűjteményének legújabb kortárs művészeti alkotása. A vízenenergia szakosodott, Ausztriában piacvezető vállalat a környezettudatos óriásinstallációk nagymesterét, Olafur Eliassont szerezte meg magának. A dán–izlandi sztárművészt mostanában kézről kézre adják a komoly nemzetközi vállalatok, nemrég a Louis Vuitton karácsonyi kirakatait rendezte be, majd a BMW-nek tervezett fantáziaautót, most pedig a Verbundnál tette le a kezjegyet. Az installáció október elejétől gondolkodtatja el a bécsieket a kénszínű mélységekről, és köti össze (legalábbis a művész szándéka szerint) a közteret az irodaház galériájával. A nagy léptékben gondolkodó, divatos Eliasson idén nyáron New Yorkot bővölte el gigászi méretű, mesterséges vízeséseivel. A császárvárosba nem jutott eredeti munka: a *Yellow Fog* 1998-ban már szerepelt egy amerikai kiállításon – igaz, akkor csak egy rövid ideig üzemelt, míg a Verbund-székház előtt hosszú távra építették meg.

Olafur Eliasson: Sárga kód, 1998/2008, installáció, Verbund-székház, Am Hof, Bécs
© Olafur Eliasson / Sammlung Verbund, Vienna
Photo: Rupert Steiner, Vienna

Amszterdamban keresztezi a képzőművészet útját. A helyi önkormányzat ugyanis nekilátott a híres-neves Piros Lámpás Negyed felszámolásának. A városvezetőség először divattervező stúdiókat álmodott a sokat próbált épületek üvegkirakatai mögé, de októberben új elképzelés is napvilágot látott. A holland De Key ingatlanos cég tehetséges ifjú képzőművész-titanoknak adná ki az általa felvásárolt egykori bordélyokat. Vagyis a turisták hada a közeljövőben már kortárs műalkotásokat csodálhat az ablakok mögött. Az átalakulás örömteli, bár nyilvánvaló, hogy a cég csak az ingatlanok értékét szeretné feljebb tornászni a művészekkel, amire a latinnegyed-hangulat megteremtése az egyik legolcsóbb és legbejártottabb nemzetközi megoldás.

A szajha útja

A képzőművészek a reneszánsz évszázadaiban kivívták maguknak a jogot, hogy koszos tenyerű kézművesek helyett előkelő értelmiségiként tartsa őket számon a társadalom. Vagyis csatlakoztak a laikus városi tudósok egyre népesebb táborához, amely a klasszikus tudományok mellett már csak a bohém diákéletet (lásd Villon curriculumját) értékelte többre. Valamikor ekkortájt, a 14–15. században, az erősen itálos egyetemi diákosztály kebelén találkozott először a képzőművészet a prostitúcióval. Az első randevúból virágzó (munka)kapcsolat fejlődött ki, hiszen meztelenül modelt állni tisztességes leány nem akarhatott. És a huszadik század elejéig ez így maradt – nem véletlen, hogy a Montmartre előbb volt híres züllött mulatóiról, mint zseniális művészeiről. Napjainkban a legősibb foglalkozás

anyag és a nemzetközi kiállítások bemutatása tette szükségessé a 80 ezer (!) négyzetméteres bővítést. És ha a vezető politikusok új múzeumot akarnak, akkor azt gyorsan akarják. Az eredeti múzeumépület a Kínai Népköztársaság tízéves évfordulójára készült 1958-ban. (Maga Mao Ce-tung írta fel a bejárat feletti táblára az intézmény nevét.) A szocreál alkotások valószínűleg megmaradnak ezek között a falak között, míg a kortársak átköltöznek majd az új épületbe. A leghíresebb kínai képzőművész, Ai Weiwei üdvözölte az elképzeléseket: „Ez jelzi, hogy a kínai kormány felismerte a kortárs kultúra szükségességét.” Majd kissé szkeptikusan hozzátette: „De minden a programtól függ, hiszen az új épület semmit sem ér jó program nélkül, amit akár cenzúrázhatnak is.”

Futurista kiáltvány (Le Figaro, 1909. február 20.) © Centre Pompidou, Paris. Photo Georges Meguerditchian

Futurista jubileum

„Le akarjuk rombolni a múzeumokat, a könyvtárakat, az akadémiák minden fajtáját, és harcolni akarunk az erkölcsösködés, a nőmozgalom és minden megalkuvó vagy hasznos hitványság ellen” – jelentette ki az olasz költő, Marinetti a *Futurista kiáltvány* 10. pontjában. Majd hogy egyértelműbb legyen, költői hevületében még hozzátette: „A szenes ujjak dobják csak a vidám tűzvéseket! Erre! Erre! Gyorsan vessetek tüzet a könyvtárak polcaira! Térítsétek el a csatornák futását, hogy elöntsék a múzeumokat! Ó, milyen öröm lenne látni, amint ezeken a vizeken lebegve úsznának az árral, szétszaggatva és megfakultan, a régi dicsőséges vásznak!” Bármilyen bizarr, ilyen és hasonló manifesztumokból sarjadt ki az egész avantgárd művészet. Ami azóta tananyaggá vált. Sokat elmond a mi korunk modernizmushoz való viszonyáról az, hogy a futurizmusnak (annak a mozgalomnak, amelyiknél hangosabban semelyik izmus sem kelt ki a művészet múzeumosítása ellen) kiállítását szentelnek. A párizsi Pompidou Központ a *Figaro* címlapján 1909-ben megjelent Marinetti-kiáltvány százszesztendő évfordulóját egy óriástárlattal ünnepelte. Az október közepén nyíló kiállításhoz a kurátorok összegyűjtötték az olasz eredetű mozgalom nemzetközi folytatásait, a párizsi orfikus kubizmustól kezdve az orosz kubofuturizmuson keresztül az angol vorticistáig és az amerikai szinkronistáig. Marinetti ugyancsak megilletődne a kiállítás precíz, akadémikus osztályozását látva. A futurizmus szülőatyja éppen százéves kiáltványában egészen más jövőt képzelt el generációjának: „Majd ha negyvenévesek leszünk, más, fiatalabb és nálunk értékesebb emberek hadd dobjanak csak a papírkosárba bennünket, mint felesleges kéziratokat. Egyenesen ezt szeretnénk!” Hiába, az utókor másképp látta helyesnek...

El Greco: Mária megkoronázása

Onasszisz El Grecoja

„A Görög”, vagyis El Greco hazatért Görögországba. Meglepő, de a görög közgyűjtemények mindössze kilenc művet őriznek a manierista festészet világszerte imádott kiválóságától, a lángnyelvszerűen hullámzó elnyújtott alakok és a fémcsillogású szinkontrasztok nagymesterétől. Az ok persze köztudott, a Korfu szigetén született művész éppen azért kapta – a nehezen megjegyezhető Domenikosz Theotokopulosz helyett – az egyszerű El Greco nevet, mert választott hazájában, Spanyolországban azt könnyebb volt kimondani. (És mert persze nem sok más görög festő élt akkoriban Hispániában.) Az athéni Nemzeti Galéria saját három El Grecoja mellé most kapott egy negyediket. Igaz, csak kölcsönbe, két év múlva a Mária megkoronázását ábrázoló olajfestmény az Onasszisz Alapítvány szintén athéni székházába vándorol majd át. A hihetetlen pénzügyi és szerelmi kalandjairól ismert hajómágnás Onasszisz végrendeletében egy jótékonsági alapítványt is létrehozott. Ez vásárolta meg a közelmúltban egy amerikai kereskedőtől (nem publikus összegért) az ovális formájú, minden El Greco-s stílusjegyet felvonultató, közepes méretű festményt. A templomi oltárképhez készült vázlat vonzza a hírességeket, előző neves tulajdonosa az óriási vagyont összeharácsoló Fülöp-szigeteki diktátor, Ferdinand Marcos volt. *Lásd cikkünket az XX. oldalon.*

Múzeumláz

Kína nem pihen. A hatalmas ázsiai országot az olimpiai láz után elérte a múzeumfejlesztési láz. Vagy csak észrevette, hogy a nemzetközi műkereskedelem él-hal a kínai sztárművészekért. Az *Art Newspaper* értesülései szerint a pekingi Nemzeti Művészeti Múzeum három éven belül egy újabb épülettel bővül majd. Az új múzeum az olimpiai közvetítésekben jól ismert – a Herzog & de Meuron svájci iroda által jegyzett – Madárfészek Stadion közvetlen szomszédságában születik majd meg. A kínai kormány 100 millió font értékben képzi el a beruházás költségvetését. A Művészeti Múzeum igazgatója, Fan Di'An szerint az egyre gyarapodó kortárs

Nóra Jérenti

Összefüggő kertek

Londontól kétórányi és elég szép autókázással lehet eljutni Goodwoodba, a Cass Sculpture Foundation szoborparkjához. Wilfred Cass, az alapító Berlinben született, egyik nagybátyja Paul Cassirer, Európa legfontosabb impresszionista kereskedője volt, de találni a családfán kiadót, iparost, filozófust és egy agysebész nagypapát is. Fiával, Markkal harminc éve indított vállalkozásukat, az Image Bank UK-t, amely az angol reklámpart látta el képekkel és filmekkel 2001-ben vette meg a Getty Images. Emellett többek közt vegetáló elektronikai cégeket vásárolt fel és pofozott ki, beszállt, majd eladott egy művészellátó bolt-hálózatot és segített elindítani a Special Olympics UK-t, ami mentálisan sérült emberek számára szervezett atlétikai programokat és sportolási lehetőségeket. '92-ben aztán kiszállt a sokféle üzletből és tevékenységből, nyugdíjazta magát és feleségével Londonból Goodwoodba költöztek. Fialat művészettörténetészeket vettek fel, felállítottak egy tanácsadói hátteret és létrehozták a jóté-

konysági alapítványt, amely a kortárs brit szobrászattal foglalkozik.

Képzeljünk el egy harsogó zöld erdőt, ligetekkel és fasorokkal, a tájba intelligensen beültetett épületekkel. Fa és üveg, természetes fénnel világított fogadóépület. Itt vár minket Wilfred. Nyolcvanhárom éves, puha szürke

gyapjúkardigánja kicsit a dereka alá ér, fehér ingben van és izgatott. Büszke, ahogy mesél, élénk a szeme, viccelődik. Alapítványa folyamatosan ad megbízásokat a kiválasztott szobrászoknak, van köztük teljesen kezdő és olyan nagygyúk is, mint a tavaly teljes parknyi kiállítást csináló Tony Cragg vagy Anthony Gormley. Az elmúlt másfél évtizedben 160 szobor fordult meg a parkban, 120 alkotótól. Az üzleti modell nagyon szimpla. Felkérés-kor kapja meg a művész a szobor tervezésének és öntésének költségét fedező támogatást, megnyugodhatunk, ez ott is úgy, sok ötlet azért nem valósul meg, mert alkotója képtelen a költségeit előteremteni.

Rob Ward 013 Gate, magassága: 300 cm

A látogatókat fogadó épület, (fotó: Peter Cook)

Wilfred Cass átmosolyog Lynn Chadwick: Ace of Diamonds III. szobrán (fotó: Roger Bamber)

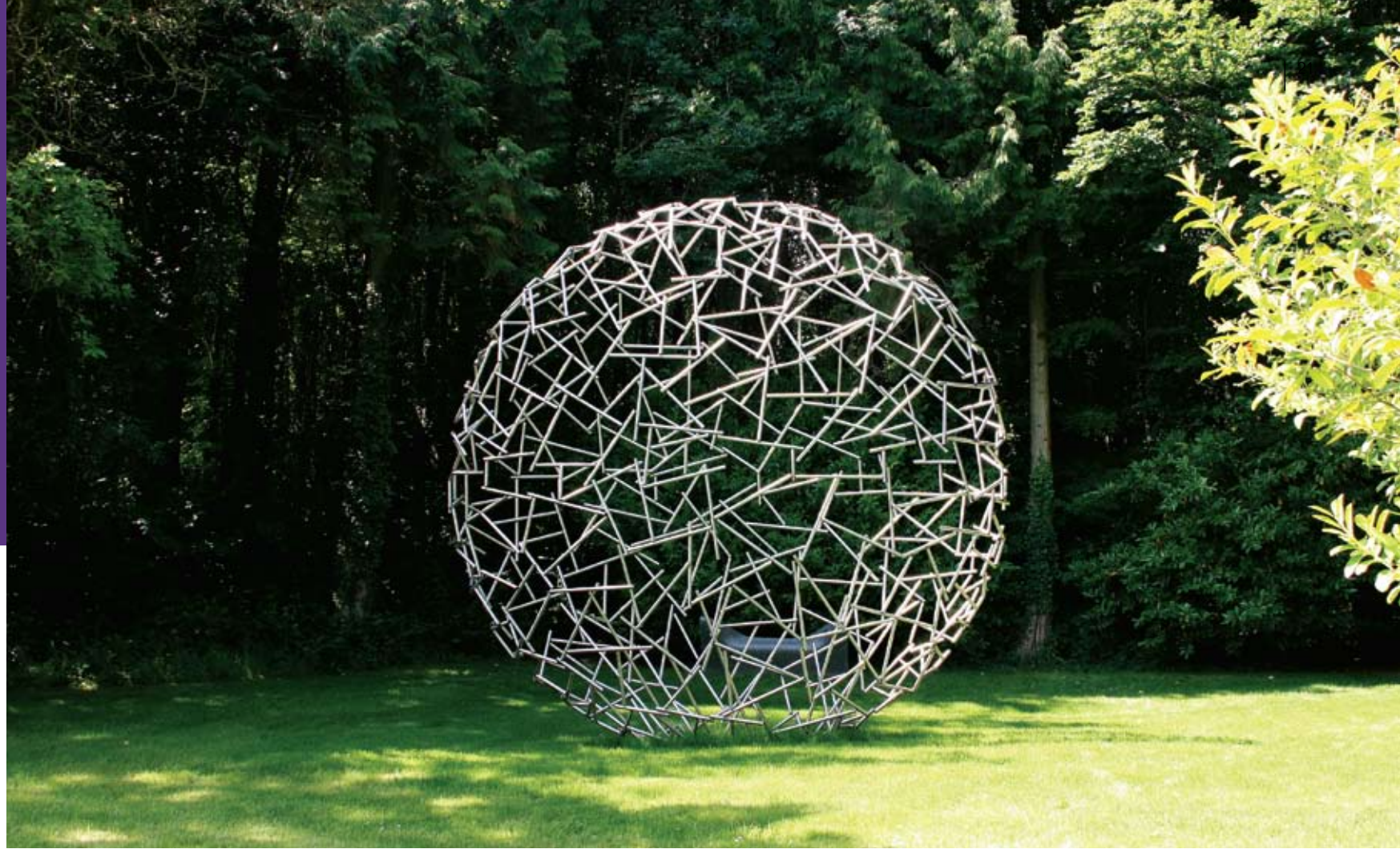

Tony Cragg: I'm Alive, 250x390x360 cm

Tony Cragg: Declination

Ha a munkát megveszik, az ár nagyobb része az alkotóhoz kerül, az alapítvány pedig visszakapja a befektetését, fedezi a működési költségeit, és újra beforgathatja a következő megbízásba. A szobrokból miniatűrök is készülnek, ezeket is meg lehet venni, illetve egyfajta térbeli dokumentációja is marad annak, ami az évek során létrejön és megfordul a terebélyes fák alatt. Wilfred szereti, amit csinál. Büszke rá. Szereti bejárni a parkot, végignézegetni a miniatűröket, a terület lenti határáról visszapillantani a fogadóépületekre, és biztos rá is jól hat, hogy okos harmincas munkatársakkal egyeztet az üvegfalak melletti asztalok körül. Szerintem viszont ami őt igazán mozgatja, izgatja és megtölti, az az üzlet. Persze Bayer Zsolt erre rögvést ugrana, hogy ugye-ugye, ez az, na erről beszélünk, de igazából most nem is az az érdekes, hogy ebben mennyi pénzt lehet amúgy értelmesen, mások javát is szolgálva keresni, hanem az üzletben levés, mint állapot. Hogy túl nyolcvan hosszú éven, iskolákon, szerelmeken, cégeken, ügyvédeken, feleségeken, mérlegeken, utazáson, családon és kutyákon, ezt a kardigános bácsit rögtön kiveszi a bácsi-sorból, ha érzi, hogy a kereslet-kínálat, a *dealmaking*, a vevők szervezése és szerződéskötések világa még mindig az övé is. Ettől élnek úgy a szemei.

Julian Wild: System No 19, 500x500x128 cm

Stephen Cox: Gránit katamaránok gránithullámon, 400x1350x700 cm

Steve Dilworth: Claw, magassága: 250 cm

Mark Firth: Primary Sections, magassága: 190 cm

Szanaszét szélednek a látogatók a parkban, úgy alakul, hogy Wilfred eljön velem sétálni. Megható, ahogy nagy gumicsizmájában járkal a ropogós zöldben, naponta kétszer körbesétálja a parkot, figyeli a látogatókat, gondolkodik, kombinál. Azt hiszem, minden egyes szobornál megkérdi, na, mit szólok. Mindig megbeszéljük. Közben kicsit fújni kezd a szél, ezért ő visszacsattog a házba a kabátjáért, nem akar meghűlni, mondja. Meséljek neki Budapestről, szobrászokról, köztéri installációkról és gyűjtőkről. Cserébe elmondja, hogy télen, ha leesik a hó, milyen nyugalmas lesz a táj – amúgy is az. Kérdem, itt, a házukban szoktak-e lenni a nagy karácsonyok? Igen szoktak, mondja, de neki már sok, hogy minden évben új unokái születnek, képtelenség ennyi gyereket megkülönböztetni meg számon tartani a neveket és hogy kinek ki a kedvenc rajzfilmfigurája. Így nevetgélünk a zöldben, néha elered az eső, aztán eláll, mesél valamit, aztán csak nézelődünk csendben egy darabot.

Steven Gregory: Egyikünk egy triciklin, magassága 500 cm

Bill Woodrow: Sitting on History I., hossza: 300 cm

Sally Matthews: Farkasok, 80x185x30 cm

Sean Henry: Catafalque, magassága 280 cm

Giovanni Bellini: Szent allegória, 1485 – 1488 k., olaj, fa, 73×119 cm, Galleria degli Uffizi, Firenze
Fotó: Gabinetto fotografico Soprintendenza P.S.A.E. e per il Polo Museale della città di Firenze

Giovanni Bellini

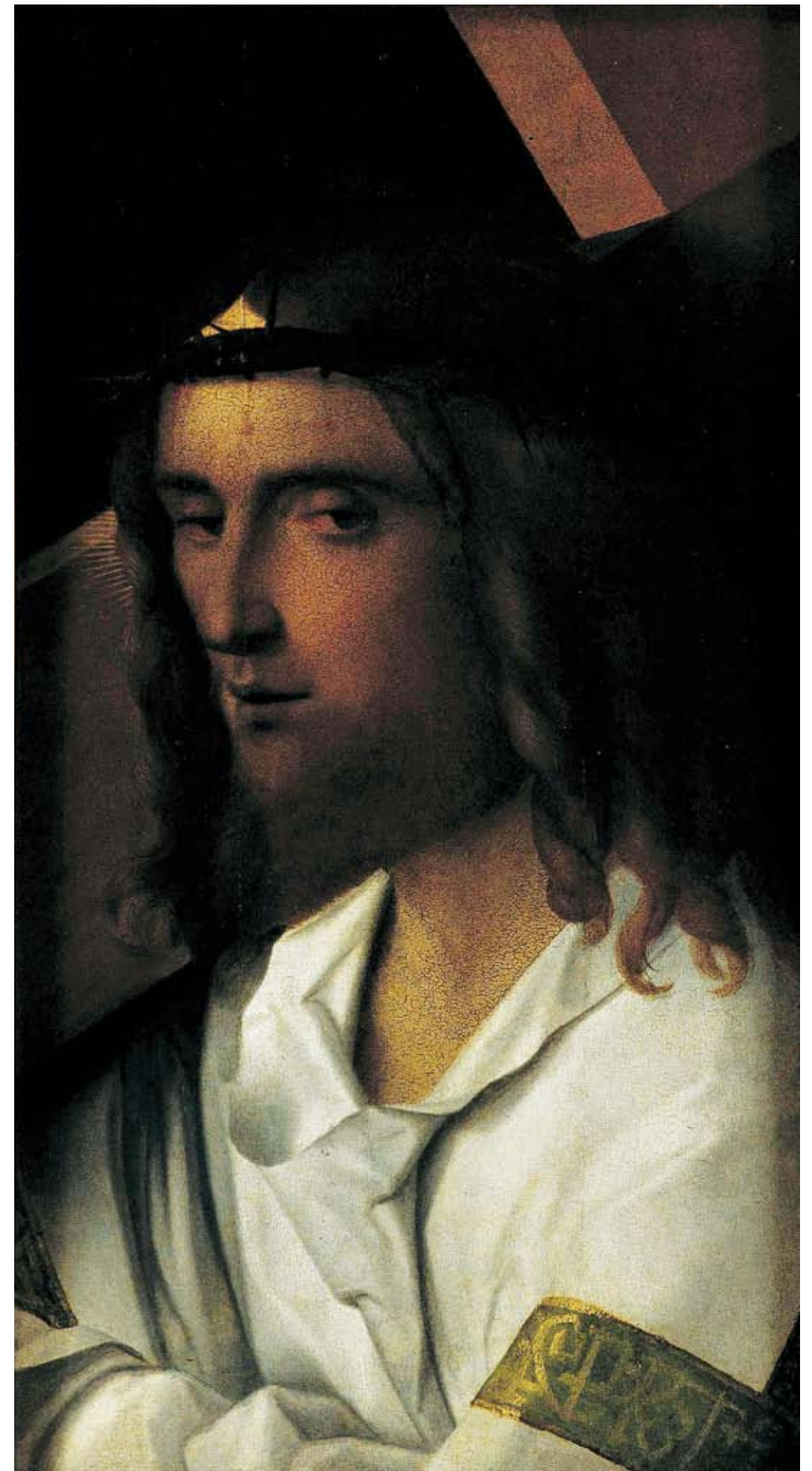
Mikor Dürer, az Alpok két oldalát összekötő reneszánsz zseni 1506-ban Velencében járt, a hatvan felett járó Giovanni Bellinit így dicsérte: „Kiváló ember és öregsége ellenére még mindig e város legjobb festője.” Ekkoriban Bellini már végtelenül gazdag és izgalmas művészi pályát tudhatott maga mögött, óriási belső fejlődéssel – ami a konzervatív sémamásoláson alapuló klasszikus műhelymestereknél ritkaságnak számított. Persze a kis Giambellininek (ahogy becézték) volt kitől tanulnia, hagyományörző apja, Jacopo gótizáló stílusban festett, de azért festett, akárcsak Konstantinápolyt megjárt bátyja, Gentile és sógora, a reneszánsz forradalmi újításaira leginkább érzékeny Andrea Mantegna. Korai, még temperával készült *Bemutató a templomban* című táblaképén felsorakozik az egész család a merev és rajzos biblikus hármaskörül: középen a komor tekintetű, fehér szakállú apa áll szigorúan, jobb szélén a képből sandán kitekintő művész maga, mellette pedig a fitos orrú szemtelen zseni, Mantegna, akitől Bellini a kép kompozícióját kölcsönözte, elég szemérmetlenül. Giovanni tudott tanulni, konokul és fáradhatatlanul: apja műhelyében elleste az itáliai gótika merev báját, sógorától a humanista reneszánsz csínját-bínját, Antonello da Messinától pedig a flamand olajfestés tech-

Giovanni Bellini: Jézus bemutatása a templomban, 1462 k., tempera, fa, 80×105 cm, Fondazione Querini Stampalia, Veneza

nikáját. Sőt a 16. század hajnalán sem volt rest öreg fejjel beülni az iskolapadba és figyelni a kamasz tehetségekre. Giorgione borongósan intim, lágy tónusokban fürdő, sajátosan „velencei” stílusából is ellesett ezt-azt. Nem véletlenül tartotta fontosnak nyomatékositani a réges-régi művészeti író, Boschini 1676-ban egy Keresztelő Szent János-oltáráról: „*olyan frissek a színei és olyan gyengéden van megformálva a test, hogy tanítványának, Giorgionénak a munkájának tűnik; de Gio. Bellino van aláírva, így hát ezt kell mondanunk róla.*” A féltékeny, kicsinyes, civakodó és beképzelt itáliai művészek között Bellini a nagy kivétel, megértő, szeretetteljes, kegyes vallásossággal, újításra nyitott szellemmel és óriási kolorista étvágygal. Nem mindig profi (mint a túéles Mantegna), tud néha sete-suta lenni, de hát a quattrocento a kísérletezésről szólt. Igazi összekötő láncszem volt, aki a kapcsolatot jelenti az ódon velencei piktúra és a nagy generáció késő reneszánsz sztárművészei között. Kicsit azért különös, hogy több mint fél évszázada nem rendeztek számára életmű-kiállítást. Most a barokk istállóból nemrégiben múzeumká átalakított római Scuderie del Quirinale kiköszöröli a csorbát. A precíz kurátorok összegyűjtötték Giovanni Bellini több mint hatvan híres festményét. A Madonnák hosszú sorától kezdve a végre egyesülő, hét méter magas *Pesanói oltár*. Nem kifejejtve az Uffizi egészen rejtélyes, kicsiny *sacra conversazione*-jét, amelyen a szentek a sfumatóba mártott kora gótikus sziklák előtt, egy virtigli reneszánsz kőudvaron imádkoznak (többé-kevésbé a trónon ülő Mária előtt hódolva) megfeszíthetetlen allegorikus rend szerint széjjelszórva. Bellini – ha akart – titokzatos is tudott lenni.

**Scuderie del Quirinale,
Róma
2008. szeptember 30. –
2009. január 11.**

Giovanni Bellini: Krisztus a kereszttel, 1505 k., olaj, tábla, Pinacoteca dell'Accademia dei Concordi, Rovigo

Idősebb Pieter Bruegel: Betlehemi gyerekgyilkosság, 1565–1567, olaj, tábla, 109,2x158,1 cm, Royal Collection
© 2008, Her Majesty Queen Elizabeth II

Flamand iskola

Bár manapság a flamandok körében – a déli vallon régiót leköröző gazdasági teljesítmény miatt – egyre erősebbek az elszakadáspárti hangok, Flandriának nem volt mindig szerencséje. Északi rokonokkal, a hollandokkal összehasonlítva gyakran húzták őket a rövidebbet, különösen a németalföldi szabadságharcok idején, amikor spanyol Habsburgok dúlták a főként protestánsok lakta vidéket. A katolikus uralom kegyetlenkedéseinek állított emléket a 16. századi flamand festészet legnagyobb alakja, idősebb Pieter Bruegel is a *Betlehemi gyerekgyilkosság* című, kisméretű festményén. Bruegel egy téli flamand falvat helyezett a palesztinai település helyére, annyira eltávolodva a biblikus alapoktól, hogy egy fél évszázaddal későbbi inventáriumban már „vidéki fosztogatás” címszó alatt szerepelt a kép. Bruegel saját korának zűrzavaros politikai eseményeire utalt (a sokszor átfestett) részletekben: Heródes katonái spanyol fegyveresek képében gyilkolják a csecsemőket és a háziállatokat, betörnek a házikók aajtait, elragadják az asszonyoktól a gyermekeiket, nem törődve a könyörgő parasztokkal. Míg a

jobb oldali fogadó cégére („Ez a csillag”) szimbolikusan Betlehemre utal, addig a páncélosok élén álló sötét ruhás alak a kegyetlen Alba herceg (ez csak a bécsi szakállas képvariánsból derül ki), akit II. Fülöp küldött a protestánsok erőszakos megtérítésére. A felette lobogó zászlón Jeruzsálem királyának címere díszelgett eredetileg (később Bruegel aranyoroszlánt festett rá), egyszerre megidézve Heródest és a titulust büszkén viselő Habsburgokat. A brit királyi gyűjteményhez tartozó Bruegel-remekmű jelenleg egy nagy flamand festészeti kiállításon látható a Buckingham-palotában, Rubensek és Van Dyckok társaságában. Az uralkodói kollekcióból válogatott, körülbelül félszáz képet tartalmazó tárlaton felvonul a flamand iskola összes jellegzetessége, a reneszánszba oltott késő gótikus hagyomány, a vaskos paraszti zsánerek, a falusias tájképek, a paradicsomi állatábrázolások és persze a spanyol grácia által megkövetelt elegáns barokk portrék.

Queen's Gallery (Buckingham-palota), London
2008. október 17. – 2009. április 26.

Vincent Bécsben

Van Goghgal nem lehet hibázni! A Szépművészeti Múzeum két évvel ezelőtt nyílt Van Gogh-kiállítása nemzetközi mércével mérve is hatalmas sikert aratott: a 2007-es év leglátogatottabb tárlatainak a listáján az előkelő 15. helyezést érte el az egész világon. (Az *Art Newspaper* listájához lásd: *Artmagazin* 2008/2. 7. o.) Van Gogh életpályáját tragikusan rövidre szabta a sors, a szerencsétlenül sikerült lelkészi próbálkozás és a valamivel sikeresebb otthoni rajzolgatás után, 1880 végén vették fel a brüsszeli művészeti akadémiára. Majd alig telik el tíz év, és 1890. július 30-án már ra-

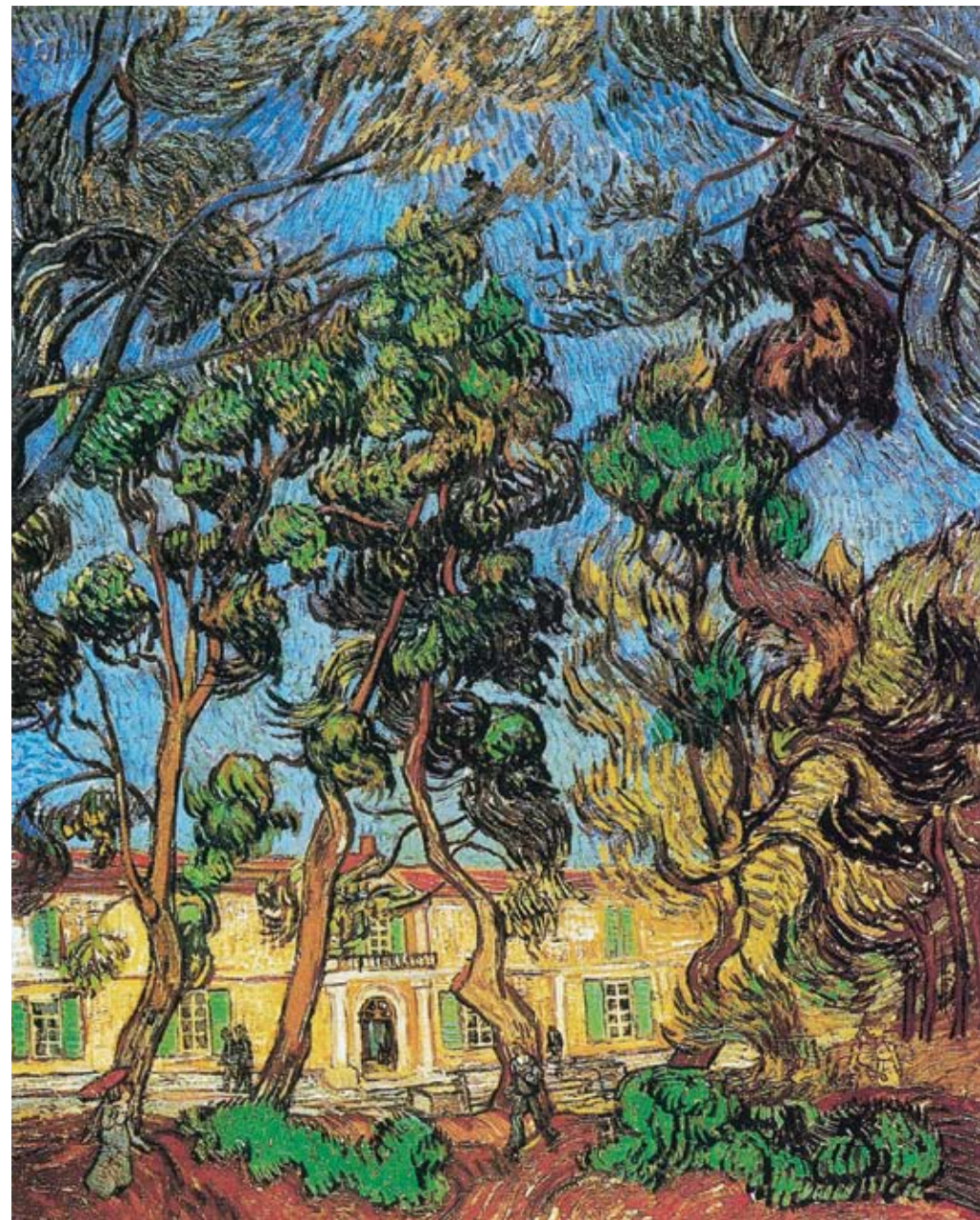

Vincent van Gogh: Joseph Roulin portréja, 1888, Los Angeles County Museum of Art
© Los Angeles County Museum of Art – George Gard De Sylva Collection

vatalon fekszik egy kicsiny auvers-i fogadóban, a koporsója mellé támasztott festőkellékek között. Ez az egy évtized viszont meglehetősen termékenynek bizonyult, a szaktudomány úgy 870 darab festményt tart tőle számon. A gond az, hogy a naptár- és szüvenír-klasszikussá vált Van Gogh-vásznak mind az utolsó két évében készültek, a festő érett, expresszív, színgazdag, de pszichés bajoktól sújtott korszakában. Ezeket pedig nem szívesen adják kölcsön a múzeumok, hiszen a legtöbb turista éppen miattuk érkezik hozzájuk. Vagyis Van Goghgal nem lehet hibázni, de komoly Van Gogh-tárlatot összegezőndolni nagy bravúr. A Szépművészeti Múzeum saját kiállítását a sötét, korai munkás-zsánerekkel és egy nagy adag grafikával dúsította fel. A bécsi Albertina ambiciózus igazgatója hasonló sikereket vár a tragikus sorsú, holland közönségkedvenc kiállításától. Az eredendő grafikai profilú intézmény természetesen szintén papír alapú munkákkal igyekszik felduzzasztani a nehezen összevadászott festményegyüttest. Persze a bécsi kurátorok nem dolgoztak rosszul, a kiállított félszáz vászon ugyan nem ismerős a poszterüzletekből, de másodvonalbelinek sem mondható. Ott van a tányérsapkás, nagy szakállú

postás, Joseph Roulin, egy szalmakalapos önarckép-vázlat, lángolóan tekergő fák Saint-Rémy szanatóriumából, egy kevéske aranylóan hullámzó búzamező és pár kecses, japános vitorláshajó. Ráadásul a grafikák sem ügyetlen vázlatok, csak úgy szálkásodnak és göndörödnek rajtuk Van Gogh jellegzetes vonalai. Utóvégre az Albertina éppen ebből akar erényt kovácsolni, a kevésbé ismert, de a festővel egyenrangú, grafikus Van Gogh felfedezéséből. Van Gogh pedig kétségkívül „rajzos” festő, akinek olajfestményei a vonalak örvénylő táncára és a sziluettek hatásos torzítására épülnek. Úgyhogy a tárlat több mint száz tételt számláló akvarellje és grafikája nagyon is megtalálta a helyét.

Albertina, Bécs
2008. szeptember 5. – december 8.

Vincent van Gogh: Szanatórium Saint-Rémyben, 1889, Hammer Museum, Los Angeles
© The Armand Hammer Collection – Gift of the Armand Hammer Foundation

JÉZUS NYOMÁBAN EL GRECO SZENT JÁNOSA

2008. DECEMBER 12. - FEBRUÁR 5.
SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM
WWW.SZEPMUVESZETI.HU

A kiválasztott, 1893/94, tempera, olaj, vászon, Kunstmuseum Bern, Gottfried Keller-Stiftung

Ezt kell szeretni Ferdinand Hodler a Szépművészeti Múzeumban

Fáy Miklós

Van az a jó, kényelmes érzés képek között, amikor az ember tudja, hogy nem ez lesz a kedvenc festője. Felszabadít, meg-
óv, pihentet. Nagyvonalúvá tesz. Nem ő a kedvenc festőm, lehet rajta nevetni, amikor a térdeplő kislíút festi, egyszer-kétszer, öt-
ször, hogy milyen kis szerencsétlen az az ízület, mintha papírból hajtogatták volna a gyerek lábát. Vagy rámutatunk magunkban egy képre, miközben közönyös arccal forgatjuk a fejünket a te-
remben: na, ez jó. Mitől jó? Hát, azok a kékek (na jó, attól nem), de ahogy azokat a piros foltokat, pipacsfejeket elhelyezi a kopár-
ságban, az mégis valami.

Közben azért van időnk eszesnek lenni. Mert az ember megnézi a legkorábbi Hodler-képeket, és azt mondja: én ugyan meg nem mondtam volna arról, aki ezt az ügyetlen, merev kis tájat pingálta, hogy még viszi valamire. Aztán palettája kivilágosodik (*his palette brightens*, mondja az írás a falon a Szépművészetiben), rendben van, de még mindig ott tartunk, hogy mekkora mázli svájcinak szü-

letni. Van egy zürichi ismerősöm, operaénekes, körülbelül any-
nyi hangja van, hogy nálunk szólamvezető lehetne a kórusban, de mivel svájci, és a zürichi operában is kötelező hazafinak lenni, egymás után éneklí a főszerepeket. És mivel Zürichben már fő-
szerepeket énekel, egyre-másra hívják a világ nagy színházaiba is, hiszen csak tud valamit, ha az ottani igényeknek megfelel. Ma már ott tartunk, hogy bár alig múlt negyven, emléktábla van a ház falán, ahol néhány évig éldegélt, és fertelmes hangjával ríog-
gatta a szomszédokat.

Akkor legyen ez Hodler is. Svájcnak is szüksége volt egy nemzeti festőre, és ha ezt csak nehezen ismerte föl Ferdinand Hodlerban, az csak a svájciak (tejivó, rövidnadrágos nép) természetből adott jó ízlését dicséri. Nézttem annyit az *Eurythmiát*, hogy az legyen a legfőbb bajom vele: ha már megemlítik, hogy az alakok a Dürer-féle evan-
gelistákra emlékeztetnek, akkor rosszul essen, hogy ezt ne próbálja meg valahogy bizonyítani is a kiállító. Ültem eleget az *Éjszaka* előtt

Az éjszaka, 1889 – 1890, Kunstmuseum Bern, Staat Bern

ahhoz, hogy emelt fővel, szembe nézve jelentsem ki: nekem ez a kép semmit nem jelent. Illetve a „semmit” az talán mégis túlzás, de azt nem, amit jelentenie kellene. Sem félelem, sem reszketés, sem metafizikus borzongás nem jut eszembe, a kép központi alakja számomra a legérdektelenebb, ez a lehetetlen grimaszolás és alkarizom-feszegetés a kísértetesdit játszó halállal vagy kivel olyan,

mint a némafilmek hőskora. Olyan erős az elutasítás, hogy az ember megelégedezik arról is, amit szeret, a bal sarokban fekvő három emberről, akik valahogy mindig kettőnek látszanak, a jobb sarokban heverő patinás-penészes színű reneszánsz aktról, és közöttük arról a gyönyörű csíkról, kékről-zöldről, szikláról, ami pont olyan színű, mint a farral felénk forduló nő bőre.

Az igazság II., 1904, Kunsthaus Zürich

Nem szeretem Hodlert. Nem szeretem ezeket az általa választott testeket, ezeket a fehér bőröket, amelyekben nincs sem érzékiség, sem érzékietlenség, sem tiszta szépség, sem annak álcázott bujaság. Rosszul vagyok attól az égnek fésült hajú pre-hitlerjugendtól, aki kifacsartan üldögél *A tavaszon*, és fázósan áll a hegytetőn, a mindenséget pillantgatva, és közben két kezét oda teszi, ahol nem kellene mellnek lennie. Rosszul vagyok ezektől a nagy jelentőségű tájképektől, az olcsó kompozíciós kerekdedségétől, hogy mindig felfelé penderül a tó partján a föld sarka, és lefelé penderül a felhő bal fölül. Idegeimre megy ez a táncművészet, spiccelések, szökelések, kecseskedések. Nem bírom ezeket a kékeket *Az érzésben*, és a kék alatt az első alak (kipuskáztam a katalógusból: Philomene Charles) lófarát, sírni támad kedvem a lebegő angyaloktól, akik mind úgy nehézkednek *A kiválasztott* körül, mintha hokedlin ácsorognának, csak a ravasz festő nem festette oda, hadd lebegjenek. Megőrülök a címeiktől. Mindenség, érzékelés, végtelen, lelkek, napszakok, világok. Légy svájci, fess rosszul, adj szimbolikus címeiket, és tiéd a világ. Holott, ugye *A meztelen igazság* is lehetne *Nappal*, csak nem a hazugság, hanem a sötétség erői menekülnének. Ó, te beteg századforduló, hogy erre gerjedtél, erre a jó kis hóhérszexre, a gacsos lábú Frau Hodlerre, a megfestett szeméremnyílásával, hosszú derekával, ványadt mellkasával, és mögötte arra a hat, tagbaszakadt, fejére leplet borító szado-mazo kellékhősré. Habár a lábszárakon az érthetetlennek tűnő tiziano-vörös, ahogy szépen kivilágosodik, mégsem rossz.

Furcsa, hogy Ferdinand Hodler legfőbb ellensége a befejezettség. Ez már a korai képeken is látható, illetve az látható, hogy ő maga is utálta a befejezést: átfest, hozzátold, szétvág, újrailleszt. De úgy vág szét, hogy a vágásnyom azért sejtethető legyen, úgy told hozzá, hogy megzavarjon, el kelljen képzelni a képet toldás nélkül is, úgy fest át, hogy át is legyen festve meg nem is, hogy látszanak az erdőben a favágók és mégse legyenek ott, hogy tisztán kivehető legyen a *Sebesült ifjú* mellett a korábbi képcím, az *Irgalmas szamaritánus*. Egyszerre két képet nézünk, akármelyik a jobb, mindkettőt ő festette.

Ne felejtjük el, hogy még mindig utáljuk Hodlert. Mégis különös, hogy ami a *Szerelem* kész változatában lehetetlenül kitekeredett női aktnak tűnik, az *A vágy* című tanulmányban (még mindig megőrülünk a címeiktől) egyáltalán nem tűnik erőltetettnek, és a rajzosság helyet a színesség földre húzza a képet, hümmög az ember, mert sárga és rózsaszín foltok, pipacsos sóskatenger közepén igazi nő fekszik. Voltaképpen új felismerésünk nem új, csak ugrotunk egy teremmel, mert közben ott volt *A Nappal*, megint Frau Hodlerral a főszerepben, bár ezúttal felkunkorodó fehér lepel takarja a takarandót. És mellette, kissé eldugva, de azért ott van két kompozíciós vázlat. És lehet ellenszenvezni a pucér hölgyekkel, a keresett, de már ismerős mozdulatokkal, lehet vélt nagyvonásúval megjegyezni az előtér, a kopott föld, fű és halványkék virágok szépségét. De a vázlatnál nem lehet okoskodni. Tágasabb a kompozíció, az alakok megrajzolatlanok, ettől tömörszerűbbek

és mégis elegánsabbak, könnyebbek, földhöz szögezethezük helyett valami furcsa lebegés, mozgás, körtánc formálódik belőlük, közöttük a tér kilapul, rajta vannak az alakok, nem benne, ettől még jobban szállnak. Baj van, mert illet véletlenül nem lehet csinálni. Hodler mégiscsak festő, csak talán van benne egy rajzoló, aki nem hagyja dolgozni.

A baj azonban nem jár egyedül. Látnunk kell *Valentine Godé-Darelt*. Valentine Godé-Darel az öregedő Hodler modellje, szerelme, szeretője, gyermekének anyja volt. Semmi okunk nincs, hogy emlékezzünk rá vagy megjegyezzük a nevét, ahogy másik ezer festő másik ezer modelljének ismerjük a testhajlatait, de a nevét nem.

A Genfi-tó Chexbres felől, 1905, Kunstmuseum Basel

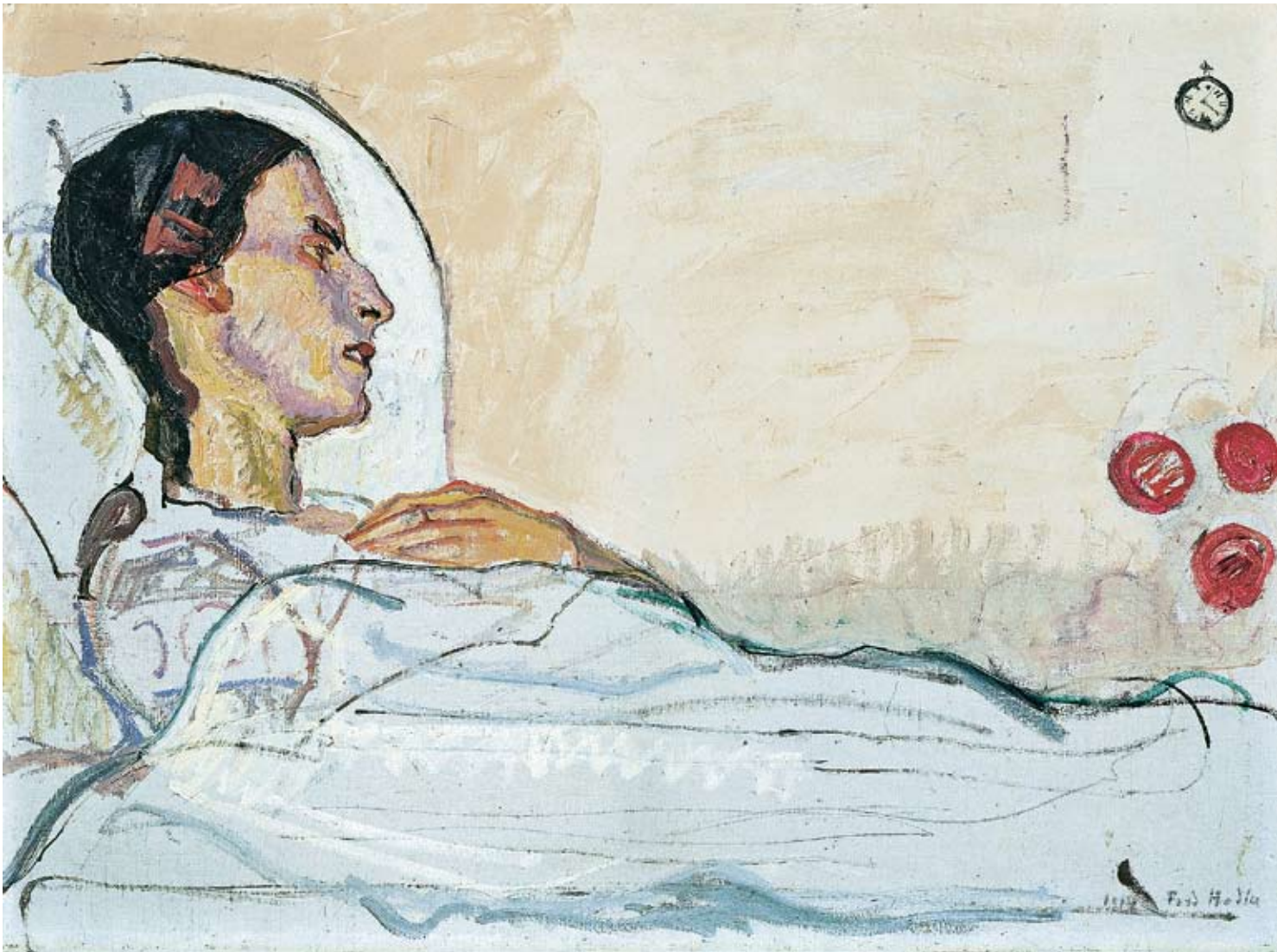
Valentine Godé-Dorel nem közönséges modell, az látszik, van egy kettős portré róluk, azt egy másik Hodler rajzolta, aki mint ha végre nem a nagybetűs szerelemmel találkozott volna. Puha ceruzarajz, keretben keret, két fej, a nő odahajol a férfi halántékához-homlokához, de nem érnek egymáshoz, talán megcsókolja majd a férfi homlokát, csöndes és nyugodt szeretet, bensőséges-ség, szépek együtt. Aztán Mme Darel beteg lett, megoperálták, és nem kell hozzá nagy fantázia, hogy az ember elképzelje Hodlert 1914. május 30-án, ott ül a betegszobában, a nő alszik, Hodler ül, aztán előveszi a vázlatfüzetét, és rajzolni kezd. Másnap bemegy meglátogatni, a nő ébren van, Hodler üldögél, mit is mondjon, mit mondhatna, előveszi a vázlatfüzetét és rajzolni kezd. Rajzolja szemből, oldalról, egyre jobban kiugrik az orra, egyre jobban látható oldalt az arccsontja. Párnába süppedt fejfel. Pipacsok piros golyóbisai mellette. Egy óra a falon, csak számlap és mutató, ebből is értünk.

1915-től a képek címe már nem az, hogy *A beteg Valentine Godé-Darel*, hanem hogy *A haldokló Valentine Godé-Darel*. A száj már mindig nyitva, a szem már mindig csukva. Január 25-től a képek címe

A halott Valentine Godé-Darel, 1915. január 26.,
Sammlung Rudolf Staechelin, Letétként Kunstmuseum Baselben

az, hogy *A halott Valentine Godé-Darel*. Múmiára fogyva, felöltöztetve, összekulcsolt kezén rózsafüzérrel fekszik az ágyon. Fogalmam sincs, hogy vajon Hodler szóval és tettel elmondta-e neki, hogy mennyire szereti, de nekünk elmondta. Azt is, hogy szereti, azt is, hogy milyen ezt végignézni, megörülni és tehetetlennek lenni, és közben okosan rajzolni, vonalat vonalra, hiszen ez egy szakma, mesterség. Komponálni, kiegészíteni, bólintani és elégedettnek lenni a művel. Kibirni, befejezni, megkönnyebbülni, tudni és tudatni, hogy ez van. Ez van.

Valentine Godé-Darel a betegágyban, 1914, Kunstmuseum Solothurn, Dübi-Müller-Stiftung

Élmény! Minden tekintetben.

www.mupa.hu

Bartók Béla
Nemzeti Hangversenyterem
19.30

Bartók Béla
Nemzeti Hangversenyterem
19.00
Klubrádió

Bartók Béla
Nemzeti Hangversenyterem
19.00

Bartók Béla
Nemzeti Hangversenyterem
20.00

Bartók Béla
Nemzeti Hangversenyterem
16.00 és 19.30

NÉPSZAVA

STRATÉGIAI
PARTNEREINK

STRATÉGIAI MÉDIA-
PARTNEREINK

Hatvany Ferenc: Női akt háttal, olaj, vászon, 145,5x114 cm, Magyar Nemzeti Galéria, fotó: Mester Tibor

Ötven évvel ezelőtt, 1958-ban a svájci Lausanne egyik klinikáján (Clinique Cecil) meghalt báró Hatvany Ferenc festőművész. A város mellett, a Grandvaux-temetőben helyezték örök nyugalomra.

A művészettörténet azóta is adós életműve feldolgozásával és értékelésével. Halála tizedik évfordulóján, 1968-ban Dévényi Iván még megható cikkben emlékezett meg róla, ám 1978-ban, a huszadikon már csak egy rövid méltatást olvashattunk Ember Ervin tollából. Születésének centenáriumán – 1981-ben – csak egy rövid hír szólt az évfordulóról, egy 2006. október 29-i újság pedig már csak azt közli, hogy 1881-ben e napon született Hatvany Ferenc festő, műgyűjtő.

Svájci források szerint már a sírja sem található meg.

Hatvany Ferenc dédnagyapja, nagyapja, majd édesapja a 19–20. század nagy ipari mágnásaként ismert. Több cukorgyárak (Sárvár, Hatvan stb.) és bankügyletek, valamint földbirtokaik révén az ország meghatározó tőkései lettek. (A Sebők Marcell szerkesztette *Sokszínű kapitalizmus – Pályaképek a magyar tőkés fejlődés aranykorából* című, a HVG-könyvek sorozatban (2004) megjelent kötet remekül ismereti e nagy családi vállalkozás történetét is.)

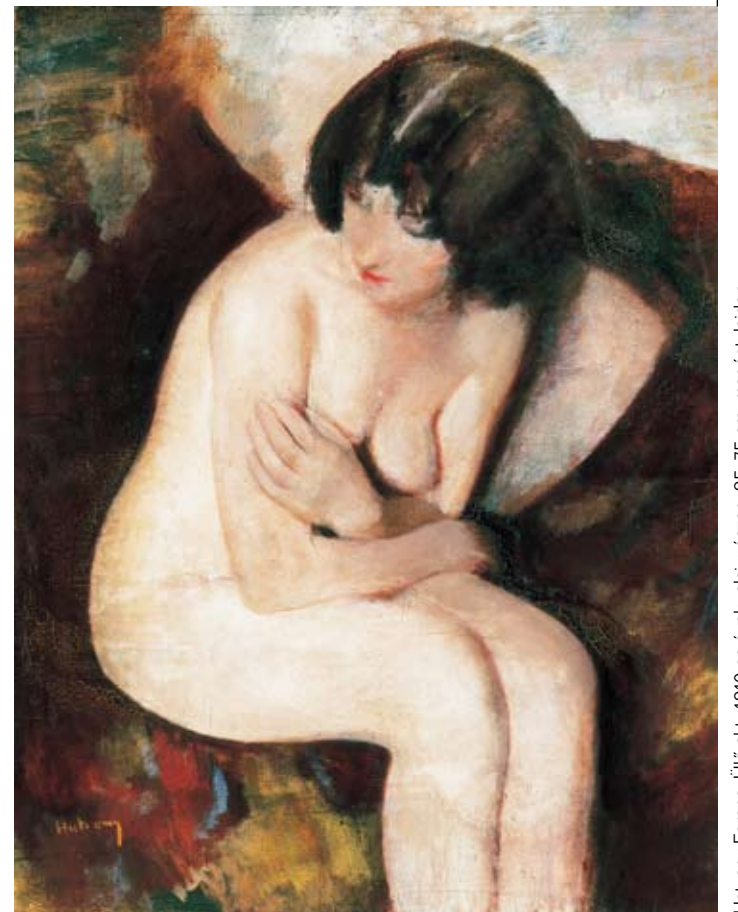
„Festői fantáziáját elsősorban az asszonyi test izgatja...”

Ismeretlen életművek: Hatvany Ferenc

Kratochwill Mimi

Hatvany Ferenc: Fekvő nő, 1910-es évek eleje, olaj, vászon, 94,5x119,5 cm, Magyar Nemzeti Galéria, fotó: Mester Tibor

Hatvany Ferenc: Ülő akt, 1910-es évek, olaj, vászon, 95x75 cm, magántulajdon

Édesanyja Hatvany Emma, édesapja Hatvany Sándor, testvérei Lajos és Irén. Feleségétől, Királdi-Lukács Lucie-től született gyermekei, Alexandra, Sonja és Antoinette érték meg a felnőttkort. Felesége majd' húsz évvel élte túl férjét, 1986-ban halt meg hosszú betegeskedés után Svájcban. Három leánya közül Sonja és Antoinette a hozzánk ritkán eljutó hírek szerint Svájcban, illetve Franciaországban él. Alexandra (†1978) férjével, dr. Nagy Endrével (†1994) együtt Tanzániában nyugszik. Lányuk, Diana igazgatja a rámaradt tanzániai (Arusha) birtokot.

Hatvany Ferenc életének legnagyobb részében idejét megosztotta Magyarország és Franciaország között, de más városokban is élt, dolgozott, festett, főképpen Európában. Magyarországi lakcímeiként a pesti V. kerületi Nádor utca 3. szám alatt lévő családi házukat ismerjük. Később, 1923-ban már a budai Várban megvásárolt, Ybl Miklós tervezte Lónyay-villában, a Hunyadi János út 26. szám alatt lakott,

Hatvany Ferenc: Napsütötte kert, olaj, vászon, 69x81 cm
A kép szerepelt a Kieselbach Galéria 13. aukcióján

a nyarakat pedig főképp családi birtokukon, az 1867 óta a tulajdonukban lévő hatvani, volt Grassalkovich-kastélyban töltötte, miután azt a család 1910-ben rendbe hozatta. A 32 szobás impozáns épületet neobarokk stílusban újjították fel, a parkba (a festő vásárlásai révén) Olaszországból érkeztek a szökőkutak és szobrok, üvegházából különleges, egzotikus növényekkel és virágokkal látták el az ismerősöket, de ezekből eladásra is termeltek. (A hatvani múzeumban 1979-ben került bemutatásra Korzim Erika képzőművész „Emlékvédelem” című kiállítása. Korzim Erika 1931 és 1944 között élte gyermekéveit Hatvanban, és pontosan emlékezett mindenre, a vendégekre, a család tagjaira, mivel édesapja, Korzim Gyula volt 16 évig a család főkertésze, az ő irányításával telepítették a gazdagon burjánzó rózsakertet, sziklakertet és növényzetet. A tárlat rekonstruálta a kastély és a park fénykorát, méltó emléket állítva nemcsak Korzim Gyulának, hanem a kastély úrnőjének, Hatvany Irénnek is, aki főkertészével szorosan együttműködve vezette a munkálatokat.)

A kastélyban nyaranta nagy társasági élet zajlott. Kiemelkedő személyiségek töltötték itt heteiket, hónapjaikat. A család művészpártolása szinte példa nélkülinek mondható. Gyakori vendégnek számított Ady Endre, József Attila, Bródy Sándor, Hunyady Sándor, Czöbel Béla és Modok Mária, Szmrecsányi Ödön, Lesznai Anna (aki rokon is volt), Bajor Gizi és Petrovics Elek. Thomas Mann a *Doktor Faustus*ban Mme de Tolna alakját mintázta Hatvany Irénről, látogatásakor szerzett élményeire hagyatkozva.

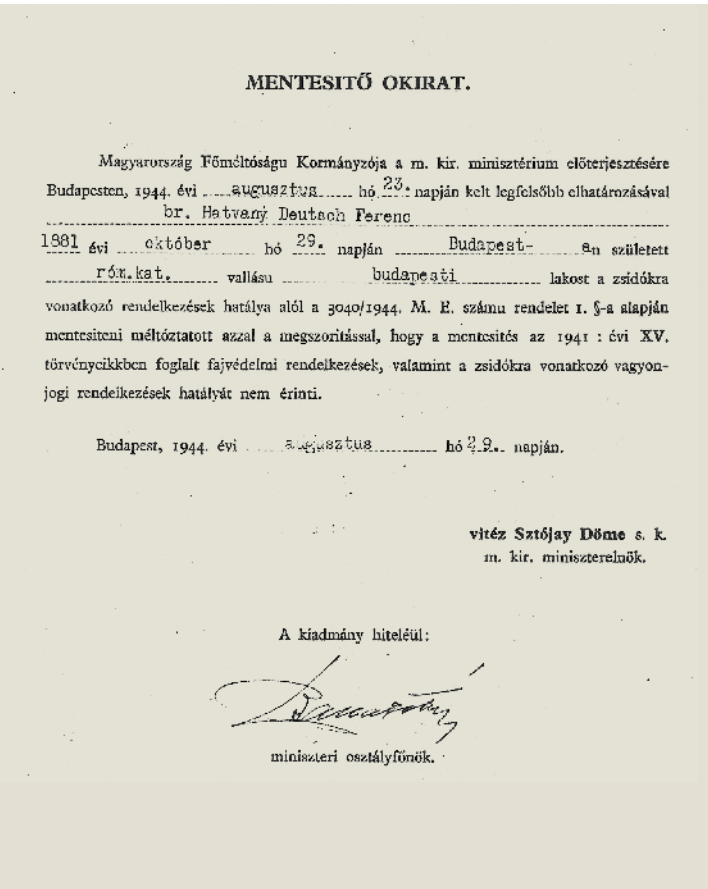
(A vendégszerető családtagok egyike volt Hatvany Lajos az író, lapalapító és irodalomtudós, akinek személyét és szerepét a magyar irodalmi életben szerencsére sokan és mélyrehatóan elemezték már. Könyvei még napjainkban is új kiadásokat érnek meg. A legutóbbi például a család történetét regényes formában elbeszélő *Unak és emberek* trilógia, aminek már két kötete jelent meg az Ulpius-ház Kiadó gondozásában.

Nőtestvérük, Hatvany Irén, Hirsch Albert felesége, a kastély és birtok úrnője, az ott vendégeskedőknek remek háziasszonya és jó

Hatvany Ferenc: A Hatvany-kastély parkja, olaj, vászon, 75x100 cm,
A kép szerepelt a Kieselbach Galéria 26. aukcióján

barátja volt, a városnak jötevője és sokaknak munkaadója. Életművének feldolgozására Korzim Erika vállalkozott óriási szenvedéllyel, nagy szeretettel és nem utolsósorban a szemtanú hitelességével.) Hatvany Ferenc várbeli háza, amely műgyűjteményének legjavát őrizte, ugyancsak a barátok, ismerősök gyakori látogatásának színtere volt. Példaképp csak egyet említek, Julius Meyer-Graefe, a híres német művészettörténész 1934-ben tartott itt felolvasást, számos kutató és művészetkedvelő barát jelenlétében. Hatvany villáját 1944-ben bombatalálat érte és földig rombolta. Ő ekkor már a számára kieszközölt mentesítő okirat védelme alatt Czöbel Béla szentendrei házában lakott mint „kertész”. (Bár a városban jól tudták, hogy Czöbeléknek nincs kertészük, és ahogy Barcsay Jenő mesélte, nem is hitték a kertész-történetet, hiszen

Hatvany Ferenc: Liget átszűrődő fényekkel, olaj, vászon, 58,5x72 cm
A kép szerepelt a Kieselbach Galéria 28. aukcióján

ismerték a házaspár puritán életkörülményeit.) A két művész közti mély, halálíg tartó barátság gyökerei az 1900-as évek elejéig nyúltak vissza. Az 1881-ben született Hatvany két évvel volt idősebb Czöbelnél, akivel együtt járták ki Párizsban a jó nevű Julian Akadémia festőiskolát és mindketten J. P. Laurens-t tartották legjobb tanárúknak. A háború után, 1947 februárjában Hatvany külföldre távozott. Így segíteni tudta akkor még Magyarországon rekedt leányait és vejét (Czöbel közreműködésével is, aki a 40-es évek végén és az 50-es évek elején már kiállításai kapcsán vagy művészküldöttségekkel utazhatott Svájcba és Franciaországba). Családtagjai csak 1952-ben, az állam „nagyvonalú gesztusaként”, fejenként 3000 dollárért hagyhatták el az országot.

Hatvany többé már nem tudott visszatérni Magyarországra, sokat betegeskedve Franciaországban és Svájcban élt. Halála előtt alig egy héttel, 1958. február 1-jén Lausanne-ból írta utolsó levelét Czöbel Béláékknak Párizsba: „Kedves Béla és Mária. Most gondolk arra, hogy az ember amíg egészséges, milyen keveset gondol a szenvedőkre. Most sajnos az utóbbiakhoz tartozom és tudom mit jelent szenvedni. Oxigén után kapdosni, illetve oxigén után hiába kapdosni. Orvosom optimista, én nem. Csak ne kelljen sokáig szenvedni. Ha orvosomnak igaza van, még meggyógyulhatok, sőt talán még láthatjuk is egymást az életben, Párisban — ha adja Isten annyira leszek, hogy elmehelek Párisba, Toinette leányom esküvőjére... Sietek [az írással — a szerk.], mert fáradt vagyok. Szerény az ember 1958-ban, hogy Pougny-t [Ivan Puni, orosz származású francia konstruktivista festő — a szerk.] bámulja, hol marad Vuillard mögött, pedig az sem Isten! Buffet-t [Jean Dubuffet, ő alapított múzeumot az Art Brut-nek Lausanne-ban — a szerk.] azt hiszem a nagy siker rontotta el oly korán... Ha jobban leszek jelzem levélben. (Ha egyáltalában leszek????) Addig is szép munkát. Öllelek Máriával /és sokat gondolok halálom előtt végtelen jószágokra és bátorságokra 1944 végén!!! Ölel Feri”. Festői nagyságára és jelentőségére majd’ hatvanéves művészi pá-

Hatvany Ferenc: A Hatvany-kastély parkja, olaj, vászon, 58,5x72 cm
A kép szerepelt a Kieselbach Galéria 29. aukcióján

lyafutásának abból az általunk is megismerhető részéből lehet következtetni, amelynek darabjai itthonra, legfőképpen a Magyar Nemzeti Galéria (és elődje, a Szépművészeti Múzeum, valamint a Fővárosi Képtár) gyűjteményébe kerültek, vétel, ajándék, hagyaték és csere útján. Több műve szerepelt az elmúlt évek aukcióin is.

Festményei és pasztelljei egyforma fontossággal bírnak. Párizsi tanulmányai életre szólóan meghatározták művészi útját, bár nagybányai tartózkodásának jeleit is felfedezhetjük tájainak napsütötte és árnyékos megoldásaiban. Az 1900-as évek elején a párizsi művészeti mozgalmak légkörében is vissza-visszatekintett a korábbi nagy festők kompozíciós megoldásaira, legfőképpen Ingres-re, a női alakok, aktok megformálásánál. A női testek eleganciája, szoborszerű, plasztikus megjelenítésük elsősorban őt juttathatja eszünkbe. Egy-egy művén a márványtestű fiatal nők megformálása biztos komponálást, képbeállítást mutat, a színek visszafogottak, a festő komoly méltósággal, gyengédséggel közelít a jelenetekhez. Nőalakjai sok esetben uralják a képfelület egészét, hogy a környezet részletezése ne vonja el a néző figyelmét róluk. Amikor viszont oly módon ábrázolja aktjait, hogy érzékeltetni akarja a teret, akkor is inkább csak nagyvonalúan jelzi a főalak vagy főalakok környezete-ként. „Hatvany festői fantáziáját elsősorban az asszonyi test izgatja. Annak szépségeit kutatja, azt helyezi alkotásainak középpontjába. A hús áttetsző pirosságát, a bőr hamvas szövetét, lágságát, tompa fénytét, a mozgás ritmusát, lüktető elevenességét mesteri biztonsággal eleveníti meg. Selymet, színes szöveteket terít az érett, buja test köré, mely a zárt szoba határai közé illesztve, mint szekrényében a drágakő, pihen, pompázik.” (in: *Nyugat*, 1918. 2. szám, Figyelő: Bálint Aladár: Hatvany Ferenc képei és H. Winsloe Christa szobrai)

Hatvany nem volt forradalmi alkotó, a végigkísért 20. századi mozgalmak inkább szemlélődésre készítették, igazán nagy hatással csak a Cézanne által képviselt konstruktív képépítési megoldás volt rá.

Visszafogott színvilágú, majdhogynem monokróm női portréi érzékenyen ragadják meg modelljei lényegét. A nyugodt tartású

Hatvany Ferenc: Nő zöldben 1910-es évek vége, olaj, vászon, 92x73 cm, magántulajdon

Hatvany Ferenc: Kékruhás nő, 1910-es évek, olaj, vászon, 100x81 cm Magyar Nemzeti Galéria, fotó: Mester Tibor

félalakok arcmai nagyjából sötét háttérből emelkednek ki. Tájképeinek fő motívuma leginkább a hatvani kastély parkja volt, legalábbis az utóbbi évek aukcióin szereplő tájképei mindig ennek egy-egy napfényfoltos részletét mutatják.

Művészi karrierje a következőképpen alakult: Mestereinek Glatte Ármint, Fényes Adolfot és Bihari Sándort tekintette. Rövid ideig, 1907-ben Nagybányán is festett, de aztán mint több fiatal magyar festőtársa is, a párizsi Julian Akadémián tanult, J. P. Laurens irányításával. Korabeli krónikák szerint már 1899-ben kiállították egy képét a Múcsarnokban, amikor is még csak 18 éves volt. Számon tartjuk még az 1913-ban és 1922-ben megnyílt Ernst Múzeum-beli kiállításait, majd az 1929-es párizsi, a Galerie Georges Bernheim & Cie-beli bemutatkozást, valamint 1932-es, budapesti, a Fränkel Szalonban Vass Elemérrel közösen és 1942-es, a budapesti Tamás Galériában rendezett egyéni kiállításait. Már 1907-ben és 1908-ban résztvevője volt a párizsi Salon d'Automne-nek, 1912-ben a berlini Cassirer Szalonnak, az 1927-es fiúmei és az 1929-es nürnbergi nemzetközi kiállításnak, valamint a párizsi Grand Palais ugyancsak 1929-es tárlatának. Ekkoriban a genfi Musée d'Art et d'Histoire-ban is megjelentek művei. 1943-ig a legrangosabb budapesti kiállításokon szerepelt folyamatosan: a Múcsarnokban, a Szépművészeti Múzeumban, a Nemzeti Szalon és az Ernst Múzeum máig nevezetes tárlatain. A kiállítási beszámolók sok esetben nagy terjedelemben méltatták itt szereplő képeit.

Aukciókon is fel-feltűntek a Hatvany-festmények: a Szent György Céh 1910-es aukciójától kezdve a Magyar Királyi Posta Takarékpénztár Árverési Csarnokának, majd Almásy-Teleki Éva műintézetének aukcióin még az 1940-es évek elejéig szerepeltek művei. Kitüntetésekkel nemigen halmozták el. Az elsőt talán nem is követte több: 1915-ben *Női arckép* című művéért (ma a Magyar Nemzeti Galéria tulajdona) kapott aranyérmet. Egyénisége, festői talentuma biztosította, hogy tehetségén átszűrje tapasztalásait és ezektől megújulva sajátosan alakítsa stílusát. Ízlése, művészet iránti szenvedélye egész életét meghatározta. Hatvany ugyanis kiváló ízlésű műgyűjtő is volt. Műdjában állt és biztos érzékkel meg is szerezte Európa legjobb műkereskedőitől (vagy néha a művészek hagyatékából) azokat az antik, középkori és 19–20. századi műkincseket, amelyek nemcsak festmények, grafikák és szobrok voltak, hanem szőnyegek, bútorok és iparművészeti tárgyak is. Vásárolt Párizs (Bernheim-Jeune, Durand-Ruel, Vollard), Berlin (Cassirer), München (Tannhäuser) galériáiban és műkereskedéseiben. Gyűjteményének nagyobb része 1908–1918 között alakult ki, de még a 20-as évek közepétől is bővült. Egyes felmérések szerint a budai palotájában és a hatvani kastélybeli lakosztályában őrzött gyűjtemény összességében 700–900 közötti darabot számlálhatott. Courbet, Corot, Chasserieu, Daumier, Delacroix, Manet, Pissarro, Picasso, Renoir, valamint Csontváry, Czöbel, Derkovits, Egry József, Paál László, Rippl-Rónai, Szőnyi István – folytathatnám a sort – képviselte a legjobbakat. [A gyűjtemény sorsáról lásd cikkünket a 43 oldalon.] A gyűjtemény számos darabja annak köszönheti további jó sorsát,

Hatvany Ferenc: Zöld kalapos nő, pasztell, karton, 76x57 cm Jelezve jobbra középen: Hatvany A kép szerepelt a Virág Judit Galéria (Mű-Terem Galéria) 24. Aukcióján

hogy már az 1910-es évektől kezdődően vagy eladta, vagy elajándékozta őket a budapesti Szépművészeti Múzeumnak, az Iparművészeti Múzeumnak és az esztergomi Keresztény Múzeumnak, ahogy arról a korabeli művészeti folyóiratok is mindig beszámoltak. (A mecénások között nagynénje neve is feltűnik ezekben a hírekben, pl. az Iparművészeti Múzeumnak adományozott meissenai porcelánok kapcsán.) Így maradhatott meg a valaha szintén a tulajdonában volt világhírű festmény, Manet *A Folies-Bergère bárja* (1882) című képe is, amelyet még 1925-ben adott el Samuel Courtauld-nak, így az most is megtekinthető Londonban, a Courtauld Institut of Art gyűjteményében. A festmény történetét, mint a többi Hatvany-gyűjteménybeli mű sorsát is, Mravik László kiváló művészettörténészünk évtizedekig tartó kutatómunkájának köszönhetően követhetjük végig. E munka nélkül bizony jórészt feltáratlan maradt volna nemcsak a Hatvany-, de a többi, óriási értékű magángyűjtemény sorsa is. Tudós alapossggal követte történetüket, sorsukat, a műtárgyak keletkezésétől az elrablásukig vagy eltűnésükig. Nemcsak adatokkal, hanem sok helyütt fényképpel is bizonyítva, a gyűjteményekben valaha volt elhelyezésükre is fényt derítve. (lásd Mravik László *Műtárgysors 1945 után* című sorozatát: *Artmagazin*: 2004/1., 2., 3.) E Manet-kép történetéről Mravik László egy 2001-ben, Hatvanban tartott konferencián elhangzott előadásából idézek néhány részletet: (ez később kötetben is megjelent: Mravik László: Bárá Hatvany Ferenc műgyűjteményének története, in: *A Hatvanyak emlékezete a 2001. szeptember 19-én Hatvanban megrendezett tudományos konferencia kibőví-*

Hatvany Ferenc: Hölgy gyöngysorral, olaj, vászon, 105x85,5 cm A kép szerepelt a Kiesbach Galéria 25. aukcióján

tett anyaga. Szerkesztette Horváth László. Hatvany Lajos Múzeum füzetek 18. Hatvan, 2003.) „Az 1882-es év talán leghíresebb Manet-műve a Folies-Bergères bárja, mely először a Manet-hagyaték árverésén kelt el, majd Bernheim Jeune tulajdona; Hatvany 1916, vagy 1917-ben vásárolta a berlini Cassirer-féle műkereskedésben. A kép vitán felül Manet egyik főműve, műfajilag csaknem meghatározhatatlan, portré, életkép, s emellett kordokumentum is, a békeidők Párizsának üzenete.¹ A végsőkig kiérlelt kompozíció tökéletes képi építmény, ilyenformán az impresszionista spontaneitásnak szögesen ellene mond, festésmódjában is inkább a goyai örökség, semmint a monet-i közelség érvényesül. Különös vonása mellérendelő jellege: a kép minden porcikája egyenértékűen kidolgozott, s tán ez az, ami miatt kompozícióját is abszolút tökéletesnek tartjuk s nem osztozunk a kortársak és Manet korai monográfusai ítéletében, akik a képet elmarasztalták. A háború alatti években a gyűjtemény legértékesebb gyarapodása, a háború befejeztével azonban bajok merültek fel a tulajdonjoggal kapcsolatban. Itt átadjuk a szót Géber Antalnak², aki ismerte Hatvanyt s alább majd megne-¹ Vászón, olaj, 96x130 cm – Értékbecsülés: nem említi, mivel a leltár vélhető készítés idejében Hatvany Ferenc ezt a képét a hatvani kastélyban tartotta. – Származása: Manet hagyatékai árverés, Párizs, 1884 – Bernheim Jeune tulajdona – 1916–1917 táján Hatvany Ferenc a berlini Paul Cassirer-féle műkereskedésnél vette meg. Bernheim akadékoskodása miatt a kép lekerült Hatvanba, itt volt 1920–1925 között. – 1925-ben eladva Samuel Courtauld részére, London – London, Courtauld Institute Gallery – Kiálltva: A köztulajdonba vett... i. m. 1919. V. terem, 12. sz. – Minden Manet-monográfia említi, így itt irodalom idézése felesleges.² Géber Antal: Magyar műgyűjtők, kézirat, MNG adattárában és néhány más kutatóhelyen létezik másolata, Géber levelezése nélkül, mely Amerikába került, s kérdéses, hogy ott mi történt vele.

Hatvany Ferenc: Virágcsendélet, 1930-as évek, olaj, falemez, 80x80 cm, magántulajdon

vezendő, e tárgyban is fontos levelezőpartnerét. »Hatvany az első világháború idejében. . . Berlinben, Cassirernél bukkant a képre, aki azért 60.000.-márkát kért. Hatvany kevéssel előbb vásárolt budai kis palotájának restaurálása és berendezése folytán felesleges pénzzel nem rendelkezett. Mindazonáltal a képet megvette, ahogy Ybl Ervinhez kevéssel halála előtt írt levelében közölte, »néhány tízezer márkát» készpénzben adott érte, azon felül Cézanne-nak és Renoir-nak egy-egy képét. Az utóbbi két mester képeinek ára csak azután ugrott ki és Hatvany később úgy vélte, hogy a képet túlfizette. Idővel különben sem volt a képtől annyira elragadtatva. Kissé keménynek találta. A háború után, amint lehetett, Párizsba utazott és elment Bernheimhez. Az nagy örömmel üdvözölte és kérdezte, utóbbi

időben mi szépet vásárolt? Hatvany a „Bar” képet említette, Bernheim magából kikelve támadt rá: hogyhogy megszerezte? A kép az övé, már az egész világon kerekelt, ő azt Cassirernek bizományba adta, Cassirer, aki közben a háború utáni pénzromlásban tönkrement és öngyilkos lett, neki soha el nem számolt, és így tovább. Hatvany hiába bizonygatta, hogy ő bizony a kép árát kifizette, kétségtelenül jóhiszemű vevő – Bernheim megmaradt amellett, hogy a kép az ő tulajdona, a franciák ott vannak Budapesten, az Interalliés ellenőrzőbizottságban, majd ő tesz arról, hogy a képet visszakapja. Hatvany tartott az erőszaktól, hazajöve a képet anyósánál rejtette el és amint alkalom kínálkozott, 1925-ben, 50.000.- fontért túlادott rajta. Akkor vette Münchenben Tannhäusernél Greconak „Mózes a Sinai hegyen” képét, amely

Hatvany Ferenc: Almák pohárral, 1930 körül, papírlemez, olaj, 34x43.4 cm, Magyar Nemzeti Galéria, fotó: Mester Tibor

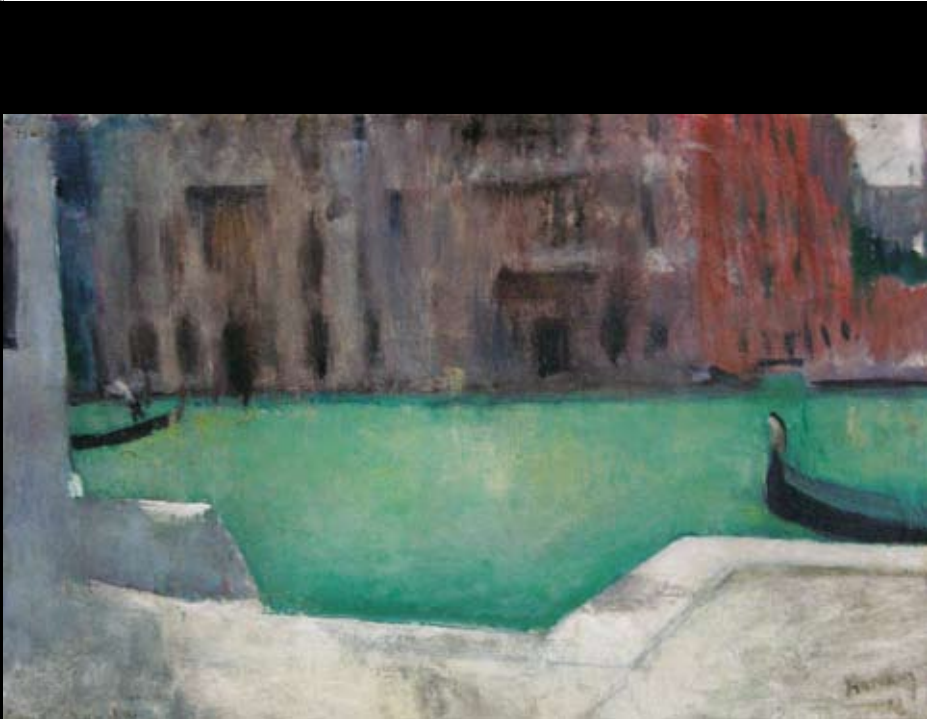
hasonlít a modenai Este-képtár triptichonja egyik szárnyán látható képre. A kép, mely a londoni Courtauld Institute of Art-ba és több más képpel együtt, ajándékképpen a National Gallery-be került, azóta lett világhírűvé és Hatvanynak is újból tetszett». Hozzátehetjük még, hogy elcsendesedvén a háború utáni zűrzavarok, Hatvany e művet a hatvani kastélyban tartotta, nem volt mersze ismét a Hunyadi János úti villa falára függeszteni. (...) Manet káprázatos tehetségét mutatja, hogy egyazon időben volt képes a Bárhoz hasonló szigorú kompozícióra és az impresszionista Mary Laurent-portréra – akit egyébként többször is lefestett (A Folies Bergères képén is ott van), s kedvenc beszélgetőpartnerének egyike volt.”

Hatvany festő, műgyűjtő, mecénás volt egy személyben, ám remek írói vénával is rendelkezett. Élvezetes beszámolókat küldött még a második világháború után is, 1948-tól, már Párizsból a Magyar Művészet folyóiratnak – ahogy a 20-as és a 30-as években is. Beszámolt pl. Matisse-nál tett látogatásairól és a párizsi művészeti életéről, tudósított kiállításokról. Nem sokkal halála előtt fejezte be 447 oldalas gépelt kéziratát „Az

ábrázoló művészet találkozása a fényképező kamerával. Élmények és elmélkedések” címmel. Sajnálatos módon ez a kézirat mind a mai napig kézirat maradt, pedig fontos dokumentuma korának, egy széles látókörű gondolkodó vélekedése a 19. és a 20. század művészetéről.

„Sorra felvázolva az impresszionisták korszerű átidomulását, most Manet-hoz jutnánk. Mert jogosan tételezhető fel, hogy ő, ki az idők hangját oly jól megérti, s kinek érzékeny lelke minden újra újjal felel, az impresszionisták szemléletét – a haladókkal együtt – maga mögött hagyja, ha a kíméletlen halál nem szab idő előtt határt szelleme száguldasának. Így örökre nyitva marad az izgalmas kérdés, szerencsésebb végzet mellett merre irányult volna művészetének kései szárnyalása. Némi betekintést nyújthat ugyan fejlődése latens vonalaiba lánghelméjének utolsó és minden eddigittől eltérő megnyilatkozása: a Bar aux Folie Bergère³. Sajátságos elgondolásával, szimmetrikus felépítésével immár új törekvések csíráit mutatja. Egy bizonyos visszakíváncozást jelez a

³ E jelentékeny festménynek évekig tulajdonosa voltam. Most a National Gallery modern francia gyűjteményének díszé.

Hatvany Ferenc: Vence, 1920-as évek, olaj, vászon, 49x82 cm, magántulajdon

magában álló kép az impresszionisták lázas, de egyre lazuló fogalmazásából ama zártabb formák felé, melyekből az *Olympia* festője ifjú korában elindult. Olyan ebben, mint a messze tájról hazatérő vándor, ki tengernyi napfény és szabadság után négy fal közé vágyakozik. Csakhogy ő, ki éveken át járta már az impresszionisták verőfényes birodalmát és szívta magába annak könnyed levegőjét – már hogy is térhetne vissza a képkötés tömörségéhez, a formák plasztikus mélységeihez, fiatalsága egykori eszményeihez! Helyettük (és ez érthető!) kora megsejtéseinek engedelmeskedve a síkba-ábrázolás derűsebb és díszesebb hangszerezése felé hajlik.

A Bar színeinek ornamentális csoportosítása már a jövő felé mutat. Pompás perspektívákat nyit meg az utókor számára.” Hatvany Ferenc utóéletéről, illetve az életművet övező mély hallgatásról már ejttem néhány szót. Nem szabad ugyanakkor elfelejteni, hogy művészetének csodálói és kutatói, valamint néhány lelkes barát igenis igyekszik emléket megőrizni és ápolni. Gondolok itt Hatvan város néhány lelkes hivatalnokára, a Hatvani Múzeumra, a budapesti Magyar Nemzeti Galéria munkatársaira, művészeti írókra és nem utolsósorban Korzim Erikára és férjére, Balogh István grafikusművészre. Utcat is neveztek el a család tagjairól, és Hat-

vanban festő barátaikról is. Szobrot kapott Hatvany Lajos, 2006-ban pedig Hatvany Irén portréját állították fel a kastély kertjében. Hatvany Ferenc nevét viseli a kastély felújított részébe költöztetett kiállítóterem.

Ám mindez nem pótolja az életmű feldolgozásának hiányát. E cikk megírása során rengeteg kép, adat és dokumentum került elő, de miután egy cikkíró lehetőségei végesek, így csak érintőlegesen térképezhető fel a festő művészi útja. Az igazi forma egy monográfia lehetne.

Hatvany Ferenc: Műteremben, 1941, vegyes technika, papír, 43x33 cm, dedikálva: Czóbel Modok Máriának Hatvany 1941. aug.

Az eltűnt képek nyomában

Báró Hatvany Ferenc széthullott gyűjteménye

Dunai Andrea

Hatvany Ferenc gyűjteménye körül sok titok lappang, a gyűjtemény sorsát illetően számos részlet a homályba vész. Korabeli műtörténeti leírásból kevés áll rendelkezésre, a kollekció '44-es széthullása után viszont egyre-másra keletkeztek „leltárok”. Ennek oka kézenfekvő: Hatvany báró örökösei dr. Hans Deutsch ügyvéden keresztül 1962-ben kárpótlási igényt jelentettek be a német hatóságoknak. Az egykori áldozatoknak elveszett gyűjteményük összetételéről a Harmadik Birodalom jogutódja, a Német Szövetségi Köztársaság felé kellett elszámolniuk. Mivel maga a gyűjtő ekkor már nem élt, a veszteség pontosítása a családtagokra és koronatanúkra maradt. Mindenki tudott valamicskét, de ezek az ismeret-foszlányok súlyos dokumentumhiánnyal párosulva végzetes kimenetelűnek bizonyultak. A procedura végén az örökösök a megítélt kárpótlásnak csak a felét, 17,5 millió márkát kaptak kézhez, ügyvédjük ellen pedig gondatlan ügykezelés, valamint hamis tanúzásra bírás vádjával eljárást indítottak.

Báró Hatvany Ferenc otthonában, a Dunára néző Lónyay-villában, a Hunyadi János úton a békeidőben kétszer történt hivatalos adatfelvétel. Először 1924-ben, amikor is a gyűjtemény biztosítási értékbecslése zajlott, majd a '30-as évek elején, amikor a báró megrendelésére dr. Pogány Kálmán nyugalmazott múzeumigazgató állította össze a kollekció teljes jegyzékét. Az első dokumentáció a külföldi festők képeit tartalmazta, több mint 1 millió pengő értékben, 35 mester mintegy 98 alkotását sorolva fel, a második pedig érték meghatározás nélkül 96 festményt, egy rajzalbumot, 36 szobrot, 54 szőnyeget, brokátot vagy textíliafelét, 175 bútordarabot, 75 porcelán- és ezüsttárgyat, valamint 29 egyéb műtárgyat regisztrált.

A nagyközönség két publikációból ismerhette a Hatvany-kincseket, az egyiket Genthon István tette közzé 1935-ben a *Magyar Művészet*ben, a másikat két évvel később François Gachot a *Nouvelle Revue Hongrie*-ben. Mindkét művészeti író a 19. századbeli francia, illetve az itáliai, német, spanyol és holland mesterek műveit nevezte a gyűjtemény ékességeinek. Felsoroltak két Ingres, négy Chasseriau, öt Courbet-képet, Daumier, Renoir, Pissarro, Degas, Constable és Canon alkotásait – néhány festményt reprodukáltak is. A két cikk közül azonban egyik sem adott alapos betekintést Hatvany művészeti tárgyainak világába és mindkettőjük tolla sejtető félbekezdések irányába húzott a konkrétumokat kerülendő. A dokumentáció hiányosságaitól függetlenül azonban a cukorbáró-örökös gyűjtő a harmincas évek közepén még javában vásárolt, cserélt és el is adott.

Hatvany Ferenc életét a festészetnek és műgyűjtésnek szentelte. Festői pályafutását Nagybánya ígézetében kezdte, majd Párizsban a Julian Akadémián tanult tovább. Magyarországi szereplései mel-

Edouard Manet: A Folies-Bergère bárja, 1882, olaj, vászon, 96x130 cm
Courtauld Institute of Art, London
© of the Board of Governors of The Courtauld Institute of Art,
valaha Hatvany Ferenc gyűjteményében

lett a berlini Cassirer és párizsi Bernheim galéria mutatta be képeit. A *Der Cicerone* és a *L'Art et les Artistes* művészeti folyóiratok, valamint a Lipcsében megjelenő, a szakmában rangos Thieme-Becker képzőművészeti lexikon kizárólag ecsetvonásait és nem gyűjtőszenvédélyét méltatta. 1925-ben a Nagy Berlini Művészeti Kiállítás keretében 28 magyar festő műveit prezentálták és a szervezők Hatvany bárótól kérték be a legtöbb festményt.

Hatvany Ferenc azonban nemcsak festőállványa előtt töltötte idejét, a negyvenes évek elejéig rendszeresen megfordult a nyugat-európai főbb műkereskedések tájékán, az öt kiállító berlini és párizsi galériákban, valamint a legkülönbözőbb aukciósházakban. A Weimari Köztársaság műgyűjtői csak Bilder-Ferryként emlegették. Pazarul berendezett budai villájába 1937-ben ellátogatott Thomas Mann is, aki *Naplójában* a luxusról, az értékes képekről, ezen belül is a franciákról emlékezett meg.¹ Ezt az ismeretséget Hatvany Ferenc fivérének, Hatvany Lajos neves irodalmárnak köszönhette. Az író többször is tiszteletét tette a hatvani volt Grassalkovich-kastélyban, amely ekkor már a három testvér, Ferenc, Lajos és Irén tulajdonát képezte. A falakon függő képek alatt itt irodalmi művek is születtek. Hatvany Lajos első felesége, Christa Winsloe Hatvanban írta a *Lányok egyenruhában* című regényét, amely egy leszbikus szerelem történetét meséli el, Peter Mendelssohn müncheni író pedig itt gyűjtött anyagot Hatvany Irénről készülő munkájához. Mannt a helyszín és némely jelenlévő, így Hatvany Irén is annyira megihlette, hogy a *Doktor Faustus*ban emléket is állított nekik.

¹ 1937. jan. 13. „Látogatás Hatvany fivérének, a festőnek, nagy luxussal berendezett ház, értékes képek. Franciák.”

Az eredeti villát 1871-ben kezdték építeni Ybl Miklós tervei alapján, a kiegyezés utáni első magyar pénzügyminiszter, Lónyay Menyhért megbízására. Az épület 1912-ben az államkincstárhoz került, onnan 1923-ban vette meg Hatvany Ferenc. A Hatvany család külföldre költözése után a lebombázott épület telkét elfelejtették államosítani, így az az örökösök tulajdonában maradt. Tőlük vette meg a rendszerváltás környékén Bognár Botond, a Budapanoráma Kft. egyedüli tulajdonosa aki újraépítette a villát, nagyjából az eredeti Ybl-tervek alapján, de az alatta elvégzett régészeti feltárás eredményeit is be-mutatva. Tervei szerint a villa „ olyan találkozási hely lesz, ahol a látogatók különleges pillanatokat élhetnek át. Az egyedi terek és megoldások révén számtalan típusú rendez-vény talál majd otthonra úgy, hogy a kortárs művészetek fontosságára is ráirányítja az látogatók figyelmét”. A várokozások szerint a rendezvényszáz 2010-re készül el.

1944. március 19-én vasárnap a családtagok útjai szétváltak: Fe-renc, miután megtudta, hogy keresik, ismerőstől ismerősig vándorolva, lakások, házak és paloták félreeső zugaiban, a fővárosban és vidéken húzta meg magát. Felesége két lányukkal, Szonjával és Antoinette-tel egy ideig Budapesten maradt, majd csatlakoztak a harmadik lányhoz, Alexandrához, aki a hatvani kastélyban lakott. A negyedik gyerek, Szandi báró, egy szellemi fogyatékos fiú valószínűleg a fővárosban maradt. Hatvany budapesti palotáiban, a Hunyadi úton és a Werbőczy utcában a Waffen SS alakulatai ütöttek tanyát. Az egyikben szállást, a másikban tisztai kaszinót rendeztek be. Hogy a képekkel mi történt, nem tudhatjuk pontosan. Friedrich Wilcke, Hans Deutsch koronatanúja és más visszaemlékezők szerint a németek az értéktárgyakat a Biroda-

Gustave Courbet: Fekvő női akt, 1862, olaj, vászon, 75x95 cm, magángyűjtemény (Daniella Luxemburg Art segítségével), London
A 2008-ban megrendezett, nagy, retrospektív Courbet-kiállításon bukkant elő egy régóta elfeledett, magyar vonatkozású női akt. 1913-ban, miután Hatvany Ferenc megvette *A világ eredete* című pornográf Courbet-festményt, megvásárolt egy másik erotikus Courbet-alkotást. *A fekvő női aktot* (*Femme nue couchée*). A korábban Nemes Marcell gyűjteményében is megfordult, klasszikus velencei hagyományokra visszavezethető festményt egy berlini műkereskedő, Paul Cassirer adta el Hatvanynak. A báró annyira szerette a buja női aktot, hogy egy saját kezű másolatot is készített róla. 1940-ben a kép még szerepelt egy budapesti kiállításon, majd Hatvany banki letétbe helyezette, mégis nyoma veszett a történelem viharában. Hol az SS-t, hol a Vörös Hadsereget gyanúsították a kép elzabrálásával. A németek a Hatvany-gyűjtemény egy részét magukkal vitték a Berlin közeli Reinbergbe, ahonnan a Vörös Hadsereg 49. hadosztálya hadiszákmányként szállította át Nyizsnyij-Novgorodba. *A fekvő női akt* azonban nem volt közöttük; az ezredfordulón bukkant fel Szlovákiában műkereskedők és maffiózók társaságában. A feltárt eredettörténet szerint egy szovjet tiszt ajándékozta hálából szlovák orvosának, aki ellátta a Budapesten szerzett trippertől szenvedő beteget. A szlovák kereskedők által a Sotheby'snek is felkínált Courbet hire hamar a holokauszt elzabrált műkincseiről lobbizó Commission for Art Recovery (CAR) fülébe jutott. Évekig tartó fogócska kezdődött a Hatvany-örökösöket is képviselő bizottság ügyvédei, az Interpol, az érdektelen helyi (és magyar) hatóságok, valamint a sokfelé próbálkozó szlovák műkereskedő között, ami végül a CAR fényes győzelmével ért véget. (Forrás: Konstantin Akinsha: The Mysterious Journey of an Erotic Masterpiece. In: *Artnews*, 2008/2.)

R. G.

Gustave Courbet: A világ eredete, 1866, olaj, vászon, 46x55 cm, Musée d'Orsay, Párizs

Ha hinni lehet a képeslap-eladási statisztikáknak, *A világ eredete* (L'Origine du Monde) a Musée d'Orsay második legnépszerűbb festménye. A botrányos művészeti ötleteiről ismert Courbet által festett kicsiny alkotás erősen pornografikus: szűk kivágásban ábrázolt női „torzó”, széttárt combokkal, felkínált szeméremtesttel és a fehér lepel alól kikandikáló mellel. A képet a magas rangú török–egyiptomi diplomata, Khalil-Bey rendelte meg a realista festőtől 1866-ban, saját erotikus festménykollekciója számára, ami olyan remekművekkel büszkélkedhetett, mint Ingres *Török fürdője* vagy a szintén Courbet által készített, leszbikus felhangoktól sem mentes *Alvók*. Az élvhajász török tulajdonos rövid időn belül tönkrement, eladta gyűjteményét, a gardróbszoba pikáns ékével együtt. A festményt 1913-ban báró Hatvany Ferenc vásárolta meg egy neves párizsi galériától, a Bernheim-Jeune-től. Hatvany eltávolította az erotikus jelenetre applikált fedőlapot (egy különálló Courbet-tájképet), és eladta neves műgyűjtő sógorának, Herzog Lipótnak. Az erotikus alkotás viszont Hatvany fürdőszobáját díszítette, mignem a második világ-háborús bombázások miatt a báró banki letétbe nem helyeztette. *A világ eredetét* nem konfiskálták el a náciak, a szovjet katonák viszont – egyes források szerint – nyitott autób-an hordozták végig a rommá lőtt Budapesten. Hatvany Ferencnek mégis sikerült vissza-szereznie. Mikor 1947-ben elhagyta az országot, a hazai hatóságok csak egy – művészi értéket nem hordozó alkotást – engedtek ki vele. A báró *A világ eredetét* választotta. Az erotikus festményt 1955-ben árverésre bocsátotta Párizsban, el is kelt 1,5 millió frankért. Az új tulajdonos a neves freudista filozófus, Jacques Lacan lett, akinek halála után a francia állam vásárolta meg a képet. (Forrás: *Artmagazin*, 2004/1. 8.; Konstantin Akinsha: The Mysterious Journey of an Erotic Masterpiece. In: *Artnews*, 2008/2.)

R. G.

lomba „mentették”. Tény, hogy Csánky Dénes, a lefoglalt zsidó műkincsek kormánybiztosa 1944-ben, amikor megpróbálta még a németek előtt összeszedni a magyarországi zsidók „elhagyott” javait, a Hunyadi János út 26. szám alatt mindössze 68 műalkotást tudott leltárba venni. Közülük is huszonnyolcat maga a háztulajdonos festett. Ferenc húgát, Irént és férjét, Hirsch Albertet Hatvanban törbe csalták, hiába fizettek egymillió pengőt megígért kimentésükért, a repülőtéren a Gestapo emberei vártak rájuk. Auschwitzból nem jöttek haza. Hatvany Ferenc közvetlen családjából Szandi báró nem élte túl a soát. A Hatvanba menekült családtagok, noha volt részük megaláztatásban és kínzásban, Alexandra férjének, dr. Nagy Endre csendőrszázadosnak köszönhetően megmenekültek.

El Greco: Sinai hegy, 1570–72, 41x47,5 cm, Krétai Történeti Múzeumban, Heraklion, Görögország
Már az amerikai Legfelső Bíróság is utánanyúlt a képnek, de hiába. Az Egyesült Államok hatályos jogszabályai szerint ideiglenesen behozott műtárgyra nem érvényes a restitúciós igény. Pedig a Hatvany bárók örökösei, illetve az ő nevükben eljáró ügyvéd bonyújtotta kérelmét annak rendje és módja szerint a Metropolitan Múzeumban 2003 végén bemutatott, kicsiny El Greco-festményre. A kép nem is utazott tovább társaival a kiállítás következő állomására Londonba, mert a tulajdonos krétai múzeum rögtön hazarendelte. A spanyol manierizmus görög származású mesterének korai táblaképe körül gyűltek az indulatok. A Hatvanyk megbízásából eljáró ügyvéd a Sotheby'st is beperelte, mert feltételezése szerint az árverező ház az 1988-as aukción eltitkolta a festmény zavaros eredetét. Amit egy Washingtonban élő orosz művészettörténész, Konstantin Akinsha példásan felderített: „Hatvany Ferenc 1925-ben vásárolta meg az El Greco-képet az ismert párizsi galériában, a Tannhauserben, majd 1942-ben több másik festménnyel együtt (egy Delacroix, egy Courbet és egy Cranach társaságában) letétbe helyeztette egy budapesti bankban Hatvanyék nem zsidó származású szolgájának a nevén. A kép háborús zabrlálás folytán került ki a bankból, a '60-as évekig Magyarországon lappangott, majd kicsempészték Bécsbe. 1988-ban érkezett Londonba, ahol árverésre bocsátóták, de végül nem kelt el. Később az A. & M. Kalokairinos Alapítvány vásárolta meg és helyezte letétbe a heraklioni Krétai Történeti Múzeumban 1991-ben.” Az idős Hatvany-örökösök nevében Joram Deutsch svájci ügyvéd állt a nyomozás élére, akinek édesapja, Hans Deutsch a második világháború után részt vett a Hatvany-javak visszaparlésében, a sokat támadott SS-rablás verzióját képviselve. Az esetről azóta dokumentumfilm is készült: a bizánci és velencei hatást tükröző festmény viszont – a weboldal tanúsága szerint – még mindig a krétai múzeum dísze. (Forrás: Peter Watson: Who owns this masterpiece? *The Times*, 2004. január 24.; www.historical-museum.gr/en/greco/sina.html)

R. G.

1947 elején Hatvany báró levelet kapott dr. Jeszenszky Sándortól. Ebben a köz- és magángyűjteményekből elhurcolt művészeti alkotások miniszteri biztosa arra kérte a címzettet, állítsa össze veszteséglistáját és az eltűnt műtárgyak adatait a lehető legrészletesebben adja meg. Akkoriban sokan kaptak ilyen felszólítást. A kérdőívet később az MTI-n keresztül a napilapokban és a rádióban is közzétették. A kérésnek Hatvany Ferenc 1947 márciusában tett eleget. Beadványában összegezte, hogy szemtanúk jelentése szerint házából a benne lakó németek sok mindent elhurcoltak, és ami ott maradt az elégett, valamint több műtárgya került át a Budakeszi úti Mauthner-villába, ahonnan a menekülő németek úgyszintén megrakodva távoztak. 1945 márciusában ott is tűz ütött ki. Hatvany báró, illetve Horváth János, a *Deutsch Ignác és fia* cég könyvelője nem vette túlságosan komolyan Jeszenszky kérését. A négyoldalas feljegyzésben 46 festmény és szobor elkallódásáról adtak sommásan hírt. Hellyel-közzel megjelölték ugyan a festőket és képcímeket, de pontos paraméterek mindössze Van Haarlem,

Il Giovane, Longhi, Munkácsy, Rippl-Rónai és Paál László nevei után szerepeltek. A károsult veszteségei között négyszáz saját festményét is nyilvántartotta. Egyébiránt megnevezte azokat az alkotásokat, amelyek egykori alkalmazottai, Horváth János és Veszely Károly nevén ládába csomagolva, a Magyar Kereskedelmi, az Általános Hitel, Leszámítoló és Pénzváltó bankok széfjeiből szívódtak föl nyomtalanul. Szám szerint 165 alkotást említett, tetelesen azonban ezeknek kevesebb, mint a negyedét sorolta föl. Az 1942-től biztonságba helyezett kincsek listáján a legértékesebbek vezették a sort: El Greco *Athos hegye*, Tintoretto *Férfiportréja*, Delacroix *Arab tábora*, Corot *Kékruhás nője*, Renoir *Rózsaszínruhás nője*, Degas *Törülköző nője*, Manet *Mary Laurent*-ja és Ingres *Fürdőzője*.

Horváth ezt a feljegyzést később kiegészítette, csatolta hozzá a ládák számait és azok tartalmát, valamint írásba adta, hogy a háború után csak Courbet *Birkózó*kját találták meg. Viszont a báróval egyetemben nem tett említést arról, hogy 1946-ban megjelent náluk az irodában egy ismeretlen „magyar ember” és képeket ajánlott fel a Hatvany-gyűjteményből – visszavásárlásra. A szűkös anyagi helyzetre és feltehetően az eladó homályos hátterére való tekintettel csak néhányat vásároltak vissza. Annyi feltételezhető, hogy ezek között volt Renoir *Rózsaszínruhás nője*, Ingres *Fürdőzője*, Delacroix *Arab tábor* című képe, egy ismeretlen magyar festő, feltehetően Markó egyik alkotása, Hans von Marées *Őnarcképe*, Courbet *Erotikus aktja* (másképp *A világ eredete*) és Manet *Öngyilkosa*. Ezeket a képeket az akkor már Nyugaton élő orientalista, Hatvany Bertalan felesége, Claire és annak diplomata ismerősei csempészték ki az országból. Mravik László szerint a gyűjtő e hét képen kívül akkoriban további képeket is visszaszerzett, a gyűjteményben előzőleg őrzött impresszionista festmények számát pedig maximum harmincra becsüli.

Az 1964-ben kezdődött és 1973-ban zárult Deutsch-eljárás², illetve a per során a képek felbukkanásának kérdésében a kihallgatott tanúk közül többen ugyanezen a véleményen voltak. Fritz Nathan svájci műgyűjtő és képkereskedő például számlakönyve alapján igazolta, hogy Daumier *Szegényekjét* és Courbet *Bourndet doktor portréj*át Hatvany bárótól vásárolta. Nathan egyébiránt az ötvenes évek elején szemrevételezte Hatvany Ferenc párizsi bankszéfjét, ahol többek között Savery *Hegyszoros*, Courbet *Erotikus akt* (vagyis a *A világ eredete*) és *Erdei patakban fürdő nők* című alkotásaira emlékezett vissza. A Montrealban élő Rolf Z. Medgyessy az 1972-es főtárgyalás előtt hosszú levélben tájékoztatta a bonni államügyészséget a háború utáni budapesti fekete-képpiacról. Leírása szerint a magyar képgyűjtőkön kívül az amerikai, francia és angol ellenőrző bizottságok vezetői is komoly érdeklődést tanúsítottak a műkincsek iránt. Az üzletkötés rendszerint az Országház Kávéházban történt, ahol egy bizonyos Porkay Martin tarsolyában rejtőzött a legtöbb tudás és fénykép a rejtőzködő képekről. A kávéházi tárgyalásokon időnként Hatvany báró is feltűnt, és Medgyessy memoranduma szerint egyértelműen célzott arra, hogy igen sok képet sikerült megmentenie.

² Vö. Dunai Andrea: *Hans Deutsch ügyvéd pere*. Múlt és Jövő, 2007/1.

Bethlen Margit grófnő, a későbbi per egyik koronatanúja, Verniszázs a Mednyánszky emlékkiállításán, 1943 (MNG Adattár 21841/1983)

báró Hatvany Ferenc festőművész, Verniszázs a Mednyánszky emlékkiállításán, 1943 (MNG Adattár 21841/1983)

Ezekben a hónapokban a magyar hivatalos szervek is aktívan ke-restek-kutattak. Jeszenszky hivatala 1947 végén összeállította a „németek által elhurcolt műkincsek ügyében beérkezett bejelen-tések összefoglaló jegyzéket” és postázta Karlsruheba, a Magyar Visszaszolgáltatási Bizottságnak. A kormánybiztosság Hatvany Ferenc veszteségei között a banki letéteket nem szerepeltette, ami egyértelműen arra vall, hogy a hivatalos álláspont szerint a banki fosztogatások nem a németek számlájára íródtak. Ekkorra persze már létezett egy belső használatra készült kimutatás az „orosz katonai bizottság által őrizetbe vett és ismeretlen helyre elszállí-tott zártletétek tulajdonosairól”. Ebben a feljegyzésben Horváth János öt és Veszely Károly három faládával szerepelt. De történt egy váratlan esemény is: 1948 szeptemberében dr. Jeszenszky a Magyar Leszámlító és Pénzváltó Bank páncéltermében részt vett a Veszely Károly nevére 1942-ben leadott és akkor felbukkant láda felnyitásánál. A hatfős bizottság az eredetileg 20 képet tartalmazó ládában 14-et talált és azonosított Hatvany báró gyűjteményéből. Volt köztük egy-egy Daumier-, Daubigny-, Rodin-, Menzel- és Ingres-ceruzarajz, egy ismeretlen alkotás, valamint egy Markó- és négy Hatvany-festmény. A megkerült műveket a biztonság ked-vért a Szépművészeti Múzeumban helyezték el. Igaz, az eredeti tulajdonos ekkor már nem Budapesten élt.

Hatvany Ferenc, felesége és két lányuk, Szonja és Antoinette 1947 és 1948 között még hivatalos útlevéllel hagyta el az országot Fran-ciaország, illetőleg Svájc felé. Alexandra és férje, dr. Nagy Endre vadászati főfelügyelő 1952-ben Koltai László embercsempész irá-nyítása alatt, az éj leple alatt kelt át a zöldhatáron. (A csempész egy év múlva lebukott és kivégezték.) A „szarvasra” átkeresztelt profi vadász szervezésével a BM 1973-ig próbálkozott – siker-telenül.

Amikor 1961-ben dr. Hans Deutsch jóvátételi ügyvéd átvette a kártérítési ügyet, a családtagok mellett az elődjétől megörökölt Friedrich Wilcke tudására hagyatkozott. A volt Hauptsturmführer 1944-ben Hatvany villájában dolgozott. Vagy magától, vagy az

ügyvédre hallgatva úgy emlékezett, hogy egy júliusi délelőttön egy SS-teherkocsi osztag jelent meg a palota előtt, amelyre Karl Pfeffer-Wildenbruch Waffen-SS-parancsnok utasítására mintegy 225 olajfestményt és 625 rajzot pakoltak fel. Deutsch úgy vélte, hogy e párját ritkító budapesti gyűjtemény jelentős része, leg-alább 80 festmény, francia impresszionisták műve lehetett. Számí-tása szerint Ferenc báró 1900-tól 38 éven át rendszeresen utazott Nyugat-Európába. Ha évente tizenkétszer fordult meg a francia fővárosban és alkalmanként két képet vett, gyűjteménye 1938-ig mintegy 912 műalkotásra rúghatott. Művészeti szakértői és szá-mos tanúja – beleértve Nagy Endrét is – igazolta ezt a feltevést. Hatvany Alexandra férje a háború után fényképnegatívok alapján összeállított két fotóalbumot a budapesti és a hatvani paloták ékes-ségeiről. A bennük ábrázolt alkotások, valamint a szalonok mé-retei arra engedtek következtetni, hogy a falakon anno 1000 fest-mény függhetett, továbbá Nagy külön nyomatékkal emlegetett egy páratlan értékű iszfaháni szőnyeget is. A széthullott kollekció értékét 1962-ben több műtörténész, egymástól függetlenül 400 millió márkára becsülte. Deutsch akkor még nem tudott Hatvany 1947-es beadványáról, sem a banki letétekről és Csánky leltáráról, továbbá azt sem sejtette, hogy több mint három évtized múlva Oroszországban ötvenkét olyan képet és szobrot állítanak ki, me-lyek a második világháború végén magyar zsidó gyűjtőktől a Vö-rös Hadsereg hadizsákmányaként Nyizsnyij Novgorodba kerültek. Az anyagban nyolc műalkotás Hatvany Ferenc tulajdonát képezi, de ezekből – sajnálatos módon – több is szerepelt Hans Deutsch németországi kárpótlási beadványában. A magyar hatóságok pe-dig hosszú ideig még azt is ködösítették, hogy hazai múzeumok-ban hány kép származott a Hunyadi útról.

Az elmúlt években nyugat-európai színtereken is bukkantak fel Hatvany-kincsek, némelyeknek sikerült feltárni a provenienciáját is. A báró egyik lánya saját otthonában, kofferben őrzi az apja által festett mintegy hatvan képet. Ha már annyi átok ült a gyűjtemé-nyen, legalább ezek megérdemelnének egy önálló kiállítást.

NAGYHÁZI GALÉRIA ÉS AUKCIÓSHÁZ

1055 Budapest, Balaton u. 8. Tel.: 475-6000, 475-2090. Fax: 475-6005 E-mail: nag@nagyhazi.hu www.nagyhazi.hu

Nicolas Maes
(1632-1693):
Ifjú hölgy tájban
olaj, vászon,
76 x 65 cm
jelezve középen lent:
Maas
Védett!
Kikiáltási ára:
8 500 000 forint

150. JUBILEUMI ÁRVERÉS

DECEMBER 9. – RÉGI MESTEREK ÉS 19. SZÁZADI FESTMÉNYEK

DECEMBER 10. – 20. SZÁZADI FESTMÉNYEK

DECEMBER 11. – MŰVÉSZETI TÁRGYAK, EZÜSTÖK ÉS ÉKSZEREK

KIÁLLÍTÁS: NOVEMBER 29. – DECEMBER 7.

Aktokról szemlesütve I. rész

Kovács Bernadett

Művészi aktábrázolás vagy közszeméremsértő meztelenkedés

Éppen száz éve annak, hogy Budapesten megrendték az első aktkiállítását az Uránia műkereskedésben a francia „Salon de nu”-k példáját követve. Nagy szükség volt erre akkoriban, hiszen a századfordulón megjelent, a közszemérmet óvó intézkedéseket gyakran a műalkotásokon látható meztelenségre is kiterjesztették. Manapság a meztelenség a médiakultúrán szocializált közönséget nem lepi meg, így nehéz elképzelni, mit jelenthetett ugyanez száz évvel ezelőtt. Egészen a 19. századig aktábrázolásra csakis akkor kerülhetett sor, ha a meztelenség kellemképpen indokolt volt. Ilyenformán azért szép számmal készültek a mitológiai és vallásos köntösbe bújtatott munkák, melyeken aztán a művész szinte korlátok nélkül kifejezhette a női test szépségeit, a mecénás vagy a vásárló pedig fenntartások nélkül helyezhette el azokat szobája falán, és az erkölcsösség látszatába burkolózva szemlélhette nap mint nap a csupasz idomokat. Per-

sze kifejezetten vágykeltő jelleggel készült erotikus ábrázolásokra is volt példa már az ókori kultúrák óta, de ezek általában a vil-lák, paloták hálósobáiba kerültek.¹ A gond csak akkor kezdődött, amikor a modern művészet a *l'art pour l'art* jegyében jogot formált arra, hogy ne csak egy tájat vagy városképet festhessen le mindenféle indok nélkül, hanem akár egy női testet is. Már Couret, a francia naturalista festészet nagy alakja, is heves ellenállásba üt-között, amikor az 1857-es párizsi Szalonban kiállította² a *Szajna-parti kisasszonyokat*, holott – szemben a korban például elfogadott *Vénusz* és *Zsuzsánna a fürdőben* képtípusokkal – az ő gondatlanul heverésző alakjait legfeljebb egy kis bokamutogatással lehetett volna vádolni. A következő mérföldkövet a botrányok sorozatában Manet híres, *Reggeli a szabadban* (1863) című vászna jelentette, melyet a felismerhető kortárs alakok társaságában megjelenő meztelen modellek miatt felháborítóan talált a korabeli úri közönség, hiszen ez az érthetetlen kontraszt valósággal provokálta a szemlélőt.³

Nehezítette a művészek helyzetét az is, hogy a 19. század konser-vatív berendezkedésű államai igyekeztek visszaszorítani az egyre jobban burjánzó prostitúciót, és erre a legjobb eszköznek az erköl-csök helyes mederbe terelését látták. Nemcsak a nyilvánosházak kerültek ily módon a figyelem középpontjába, hanem minden nyilvános fórum, legyen az színház, újság, kiadvány vagy utcai ki-

¹ A példák sorát lehet kezdeni az ókori Pompei és Herculaneum nyilvánosházainak falfestményeivel és folytatni a 18. századi, erotikus témákat is feldolgozó „fête galante” festészettel, nem beszélve a grafikai gyűjteményekről, amelyek egy-egy főir részére készültek.

² Tulajdonképpen a realista témaválasztással és nem a meztelenséggel okozott botrányt, hiszen a *Szajna partján*, a földre terített ruhákon álomittasan fekvő „kisasszonyokról” mindenki első pillan-tásra megállapíthatta foglalkozásukat. Robert Rosenblum – H. W. Janson: *Art of nineteenth century*. Thames and Hudson Ltd., London, 1984. 249. o.

³ „Ahol a meztelenség nem fér össze a vérszegény jólneveltséggel, kihívó és ingerlő hatású.” Írja ép-pen a Manet-kép kapcsán Werner Hofmann: A földi paradicsom. Képzőművészeti Alap Ki-adóvállalata, Bp., 1987. 37. o. „A 19. században a probléma élesen jelentkezett, és a művészeknek választaniuk kellett, hogy a felöltözött vagy a levetkezett ember paradicsomát jelenítik-e meg. A kettő keveredése éles ellenállásba ütközött.” Werner Hofmann, i. m. 243. o. „Miatán értelmét fel nem foghatta, szemében méltán hathatott úgy a kép, mint valami otromba provokáció, és felhőrdült attól, hogy csíjot üznek belőle.” Szabadi Judit: Manet. „A modern élet heroizmusa”. 24. o.

Courbet: Szajna-parti kisasszonyok. 1857

akat. A „közszemérmet” féltő honatyák a törvényi biztosítékok meghozatala során azonban olyan szigorításokat szorgalmaztak, amelyek már a művészeti szabadság kérdéseit érintették, és ezért államokon átívelően megmozgatták az egész művészvilágot. Ilyen híres eset volt a német császár által elindított Lex Heinze törvény-javaslat is, amely nevét egy, az 1890-es években zajló fiatal lány megrontásában és megölésében indított per vádlottjáról kapta.⁴ A leánykereskedelem megakadályozása volt a törvényalkotók eredeti célja, azonban gyakorlati intézkedései a prostitúció keretein jóval túlmutatva, a művészeti élet számos területén éreztették hatásukat. A törvénytervezetben ugyanis csak a második paragrafus szólt ténylegesen a kiközvetítésről. Emellett azonban az első, úgyneve-zett művészi – és kirakat – paragrafusban betiltotta volna az olyan ábrázolásokat, amelyek ugyan nem paráznák, de sértik a szemé-remérzetet. A harmadik, színházi paragrafusban pedig egyenesen börtönbüntetést helyezett kilátásba azoknak, akik szeméremsértő darabokat adnak elő. A császár már 1892-ben benyújtotta a nem-zetgyűlés elé ezt a változatot. Habár akkor fel sem olvasták, hatása ennek ellenére még Magyarországon is érződött.

A törvény évekig való lebetgetése konzervatív szemléletű honatyá-inkat hasonló szellemű intézkedések meghozatalára buzdította,

⁴ 1891-ben Berlinben Gotthilf Heinze és felesége, Anna (prostituált) fogva tartottak egy lányt, szexuálisan megrontották és végül megölték. A bírósági tárgyaláson kiderült, hogy Heinze nem keramikus szakmájából, hanem a felesége bevételeiből él. A császár (II. Vilmos) elindított egy törvényjavaslatot a prostitúció törvényi betiltásáról, melynek csak a második paragrafusa szólt a tényleges kiközvetítésről.

Jeney Jenő: Mócsy diadala. Perczel erényvédelmi miniszter leszedette az ilyen képeket, mert sértik az iskolás gyerekek apáinak szemérmességét (...) (Üstökös, 1897. jún. 13. 283. o.)

és sorra születtek az úgynevezett kirakat és orfeum-rendeletek.⁵ Így fordulhatott elő, hogy Magyarországon és számos más ország-ban időről időre hangos volt a sajtó a szemérmeskedő intézkedé-sek túlkapasaitól.⁶

1897-ben Mócsy Antal, a Néppárt képviselője⁷ interpellációt inté-zett Perczel Dezső belügyminiszterhez, az optikusok kirakataiban elhelyezett szeméremsértő ábrázolások tárgyában. A belügymi-niszter által kiadott körrendelet már másnap a rendőrkapitány-ságokra érkezett, melynek szövegezése is önmagáért beszél: „Mi-után az utóbbi időben mind gyakrabban merülnek fel panaszok a szeméremsértő nyomtatványoknak és képeknek nyilvános helyen való kitétele miatt; ennél fogva a közérkölciség érdekeinek lehető megóvása céljából a következő rendelkezést teszem: Aki szeméremsértő nyomtatványt, képes ábrázolatot vagy más tárgyat utcai kirakat-ban vagy más közlekedési vagy pedig oly nyilvános helyen, ahol azokat bárki láthat-ja, kiállít és azt a rendőri hatóság felhívására azonnal el nem távolítja, amennyiben cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik, kihágást követ el és 100 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.”

Azonban a szabadelvű értelmiség sem tétlenkedett, és szinte azon-nal a megrendszabályozott optikusok védelmére kelt a konzerva-tív álszemérmet támadó hozzászólásaival és a vicclapokban meg-jelenő gúnyrajzokkal. Céljuk eléréséhez – hogy a németországi Heinze-féle törvények ne gyűrűzhessenek be Magyarországra⁸ – minden eszközt bevetettek. Megnyilatkozásaikban utaltak arra, hogy a törvény szigorúan vett értelmében a széles társadalmi ré-tegek által elfogadott klasszikus alkotásokat is el kell kobozni vagy legalábbis fel kell öltöztetni őket .

Az élelmes budapesti polgárt azonban nem lehetett ily módon megfélemlíteni. Egy kis fehér papírszeletkét ragasztottak a kifo-gásolható testrészekre, és ezzel a „legújabb módi fügefalevéll”⁹ ellátva hagyták kint a kirakatban a száműzendő fotókat. Ugyan a

⁵ „kíváncsós, hogy mi, kik a német birodalmi törvényhozást követni szoktuk, ne túl sokat tanuljunk tőlük.” Dr. Vámbéry Ruzstem: Lex Heinze, 1900. (I. évf. 3. sz.) 210. o.

⁶ A berlini szabályozást Rudnay Béla rendőrfőnök személyesen tanulmányozta 1896-ban Berlinben, majd a berlini rendőrfőnök érkezett Budapestre, hogy „a helyszínen tanulmányozza a sok szépet és jót, amit közbiztonsági és közérkölcsei állapotainkról az utóbbi időben hallott”. A Kakas Márton viccírója nem kevés szarkazmussal jegyezte meg, hogy „bárcsak visszatámlná tőlünk, amit tőlük eltanultunk” – utalva ezzel azokra a brutalításokra, amelyekkel az orfeumokra vonatkozó rendeletet igyekeztek betartatni a rendőrök. N. n.: A berlini rendőrfőnök Budapesten. Kakas Márton, 1897. ápr. 11. 2. o.

⁷ Az 1895. január 28-án Budapesten megalakult Katolikus Néppárt alapvető célul tűzte ki, hogy „társadalmunknak keresztény jellegét megóvja, s a katolikus egyházon s valamint általában a kereszténységen ejtett sérelmeket orvosolja”. In: Magyarországi Pártprogramok 1867–1919. Szerk. Mérei Gyula, Polöskei Ferenc. ELTE – Eötvös Kiadó, Bp., 2003. 164. o.

⁸ Vámbéry Ruzstem is megjegyezte a Lex Heinze kapcsán, hogy habár a kerítés dolgában a törvény szigorítása ajánlatos, a Lex Heinze művészeti paragrafusaira nincs szükségünk. Vámbéry Ruzstem, i. m. 210. o.

⁹ „A kereskedők azonban, megértvén a rendelet melyebb értelmét átlapozván az öreg bibliát, módot találtak arra, hogy ezek az inkriminált képek az ártatlanság minden kellekével jelenjenek meg ezentúl az aszfalt közönsége előtt. Fügefalevelet akasztottak a miniszteri rendeletben kifogásolt műtárgyakra, amelyek most már egész orcával mosolyognak a nézőre. Korunk azonban a haladó ipar kora lévén, a kereskedők a hasznosat a széppel köitették össze, amikor fügefalevél gyanánt fehér pa-píros szalagokat kötöttek a fényképekre, amelyek azonkívül, hogy magukon viselik a fénykép árának nagybetűs jelzését, teljesen megfelelnek a miniszteri rendelet értelmének, elfedvén mindent, amit a rendelet a maga prózai ridegségével ártalmasnak és megvetendőnek bélyegzett.” N. n.: Fügefalevél. Budapesti Napló, 1897. jún. 10. 5. o.

Szemérmétes módosítások Budapest nevezetességein. Mócsy bácsi tervezete szerint (Üstökös, 1897. jún. 27.)

karikaturisták kissé túloztak, amikor a rendelet kapcsán a város-
szerte látható műalkotásokat „öltöztették fel”, de az évek a jogos
riadalmat igazolták, hiszen az „erkölcsnemesítés” jegyében fogant
társadalmi akciók és az ilyen jellegű intézkedések nemhogy ele-
nyésztek volna, hanem újra és újra borzolták a kedélyeket.
1899 tavaszán Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter a
tárlatlátogatást ingyenessé, majd a siker elmaradta után kötelező-
vé is tette az iskolák számára. Arra azonban nem számított, hogy
ez a tette váltja ki a leghangosabb ellenkezést, hiszen a diákok er-
kölcseit féltő tanárok a kiállításokon látható sok „érzéki vágyat kel-
tő meztelenség” miatt tüntetőleg nem éltek a lehetőséggel.¹⁰ A nagy-

¹⁰ A tárlatok kötelező látogatása ellen az Országos Középiskolai Tanáregyesület 1898. dec. 23-án tartott ülésén emelt szót Beöthy Zsolt és Alexander Bernát, kiemelve, hogy ott a diákokat csak a nuditás érdekli, ezért nem ez a műizlés nevelésének helyes módja. Erről számol be: - br -: Tanárok Wlassics rendelete ellen. Műcsarnok, 1899. jan. 1. (11/1) 5-7. o. A botrány részleteit érdekes módon éppen A tavasz visszatérése című kép kapcsán ismertette Haulisch Lenke monográfiájában. In: Haulisch Lenke: Vaszary János. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalat, Bp., 1978. 17. o. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy akadtak tanárok, akik szintén kifakadtak az érhetetlen prudéria ellen, azt állítván, hogy a diákok természetes érdeklődését a nuditás iránt a helyes mederbe lehet terelni a magyarázattal. „A magyarázat tendenciája, amely nem engedi, hogy az ifjúság a meztelen női testben csak a tingli-tanglik kopott hangú énekesnőjét lássa.” V.

városi polgári élc lapban, a *Borsszem Jankó*ban kaptak is az alkalmon,
hogy a botrányt gúnyrajzon örökítsék meg. A rajzon felismerhe-
tő a rendelettel szembeszegülő tanárok egyike, Alexander Bernát,
amint Vaszary János az 1899-es tavaszi tárlaton bemutatott fest-
ményétől, *A tavasz visszatérésétől* a „Balra fordulókat gyermekek!”
felszólítással terelte el tanulóit. A művet a konzervatív kritika
élesen támadta, mégpedig nemcsak a testre eső lilás színreflexek,
hanem a Priapus szobra előtt felszabadultan kitérülő meztelen
női alak miatt is. Minden bizonnyal ez a kép is a tanárok felhábo-
rodását kiváltó művek közé tartozott.

Amikor a már említett Lex Heinze 1900. február 6-án törvény-
erőre emelkedett, egész Európában felháborodott a művészvilág.
A magyar polgári lapokban is egyre-másra jelentek meg a tör-

E. [Vajda Ernő]: Művészet és erkölcs. Műcsarnok, 1901. jan. 6. 27. o. Vajda Ernő ebben a cikkében Ernst Lajost támadta, aki több érv felsorakoztatása után arra jutott, hogy helyesebb a diákokat a tárlatokra nem, csak a múzeumokba elvinni, ahol az anyag tematikusan rendezett és ahol kezdők alkotásaival nem találkozni. A megtámadott és magát, valamint kijelentéseit védelmező Ernst Lajos szerint azonban írásában Vajda Ernőt csak a kitaró kormánypartisága vezérli és nem a művészetet szolgálta. Ernst Lajos: Válasz V. E. úr Művészet és közérkölcse című cikkére. Műcsarnok, 1901. jan. 13. 38. o.

„Mócsi bácsi a körúton
Megnéz minden ablakot:
Vénusz-képek haj! Pucéron
Kiakasztva vannak ott.

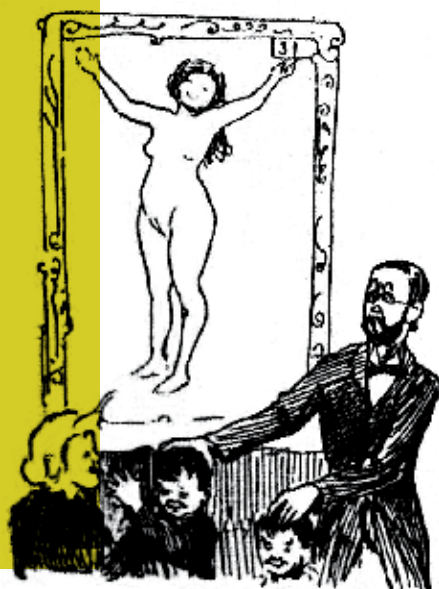
S Mócsi bácsi bent a Házban
Bősz haraggal perorál,
Hogy mit ő oly mélyen tisztel,
Meg van sértve morál.

És hogy az megtűrhetetlen,
Mit az utcán látni kell:
Meztelen kar, rengő csípő
És födetlen hókebel.

Mócsi bácsi, Mócsi bácsi!
Nem ott van ám a hiba,
Hogy meztelen képek függnek
A boltok ablakaiba.

Vénusz-képnél százszor inkább
Rontja az erkölcsöket,
Egy-egy jól felöltözött úr,
Bankdirektor és követ!”

(Csipi-Csóka: Mócsy bácsi.
Üstökös, 1897. jún. 6. 268. o.)

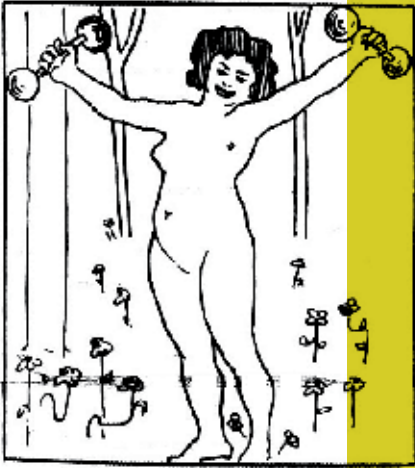
Polgár (Polgár Márton): Műtárlat. 31. t. Vaszary János: Balra fordulókat gyermekek! (Borsszem Jankó, 1899. ápr. 23. 10-11. o.)

vényt kigúnyoló írásos és rajzos élcek. Jellemző, hogy a *Kakas Már-
ton* és a *Bolond Istók* – mely vicclapok éppen a *Borsszem Jankó* ellen-
zékliségét igyekeztek ellensúlyozni – egyáltalán nem emlékezett
meg a kirakatrendeletről, csak az orfeumokra vonatkozó pasz-
szusokat tárgyalták. A felháborodott írásokban a szerzők utaltak
arra, hogy a nyilvános helyeken megjelenő nuditást visszaszorító
intézkedésekkel a rendeletet alkotók a klasszikus műalkotásokat
és az előkelő társasági eseményeken látható hiányos öltözetű höl-
gyeket is kínos helyzetbe hozzák.¹¹ Ez az értelmezés természetesen
éppolyan távol esik a törvény eredeti szellemétől, amennyire távol
esik a prostitúció eredete a kirakatokban látható meztelenségtől.
Természetesen senki sem gondolta komolyan, hogy az intézke-
dések ki kell terjeszteni a műalkotásokra is, a Lex Heinze bírálói
azonban ennek az elképzelt abszurd világnak a víziójával – mely-
ben Apollók és Dianák kaptak illendő öltözetet – megfelelően alá-
ásták a törvényhozók akaratát. Így történhetett meg, hogy még
a törvény szellemével egyetértők közül is sokan a megrendsza-
bályozás ellen érveltek. Székely György református pedagógus a
Művészet és erkölcs című írásában egyenesen a meztelen nőket ábrá-
zoló képzőművészeti alkotásokból áradó erotika védelmére kelt.
„Egy műtermék, amelyben az életre gyakorlandó hatás nem foglaltatik, halvaszüle-
tett és tehetetlen. Egy Vénusz, amely érzéki erőt nem sugároz, hanem Vénusz többé,
hanem egy darab kő, rongy, papiros, vászon. Egy Vénusz, habár csak festve, kőbe
faragva, hidegen hagyhatná-e érzelmeinket? De hiszen az nem húsból és csontból
van. Azt éppoly kevésbé kívánhatjuk meg, mint ahogy egy reggelit pl. egy csendele-
ten meg nem kívánhatjuk. (...) egy kőből vagy papirosból készült Vénuszon nem
követhetünk el erőszakot, fajtalanagságot, és a festett gyümölcsöt nem ehetjük meg:

¹¹ A Rudnay Béla rendőrfőkapitány 1897 elején kiadott orfeum-rendeletével szembeszálló Gáspár Artúr az *Observer* álneven megírt rópiratában is kikelt a megkülönböztetés ellen, mely az orfeumok közönséget hátrányban részesíti például a kormányzati körökben is közkedvelt Ős-Budavára mulatóival szemben. In: *Observer*: Rudnay és az erkölcs. 1897 (?). „Mily szerencse, hogy ezek a vállak, ez a kebel, ez a szín természetes és nem művészet. Különben ő n.gát (nagyságát) kitiltanák innen.” Borsszem Jankó, 1901. máj. 12. A „Lex Heinze” a bálban (Vakarc, az 1901-re szóló Szemérmétes naptárból).

Vaszary János: A tavasz visszatérése (Az eleven kulcs) 1899, olaj, vászon, 134,5x90,5 cm, MNG

Bér Dezső: Képek mutatóba a tavaszi tárlatból. Testgyakorlat. (Kakas Márton, 1899. ápr. 23. 3. o.)

mindkettő azonban felkeltheti és fokozhatja étvágyunkat.”¹² Egy meztelen ala-
kot is felvonultató műalkotás tehát ha jó, szükségszerűen érzéki,
de attól még nem erkölcstelen. A rendelet ezzel szemben erede-
tileg a kirakatokban megjelenő meztelen nőket bemutató képes-
lapokra és fotográfiákra vonatkozott – amelyeknek valóban nem
sok köze van a műalkotásokhoz, de mely testület lenne hivatott
eldönteni azt, mi az erkölcstelen? – teszi fel a kérdést a szerző.¹³
A kérdés jogosságát pedig az olyan esetek bizonyítják, amikor az
„erkölcsnemesítő” intézkedéseket betartatni igyekvő rendőrök
a rendelet szellemét túllépve jártak el, gyakran köztisztletben
álló művészek műalkotásaival szemben is. Noha a Lex Heinze
elleni tiltakozások Németországban eredményre vezettek,¹⁴ és a
törvényt enyhített formában vezették be 1900 februárjában, Ma-
gyarországon mégsem javult a helyzet, sőt, mint sokan utaltak rá,
gyakran még Berlint is leköröztük buzgóságunkban.

Ami szinte nem ismert korlátokat, és a törvényhozók szorgalmát
csak a törvény szolgálai és a társadalom vaskalaposai múlták felül.
Székely György elretentésül említette munkájában azt a berlini
esetet, amikor Böcklin *Játék a habokban* című mitológiai tárgyú mű-
vének reprodukcióját vetette be az erényes rendőr a kirakatból,
vagy amikor egy polgár Correggio *Lédájának* a tárlatoktól való
eltiltását javasolta.¹⁵

Az „erényes esetek” sorában a legfurcsább minden bizonnyal az
1905 februárjában történt intézkedés volt, amikor egy rendőr az
optikus Calderoni cég kirakatából vetette be a Lotz Károly mun-

¹² Székely György: Művészet és erkölcs. Bp., 1903. 116. o. – Székely György (1866–1928) református bölcseleti doktor Sárospatakon 1892-től, majd Budapesten a Paedagogiumban 1907-től. In: Szimneyi József: Magyar írók élete és munkái. XIII. kötet. Bp., 1909. 583. o.

¹³ Dr. Székely György, i. m. 125. o.

¹⁴ A Goethe Bund néven a művészi és a tudományos szabadság megőrzéséért megalakult társaság széles körű tiltakozó akcióival elérte, hogy az 1900. június 25-én életbe lépett törvényben már ne szerepeljen a színházakra vonatkozó rész, és a művészi és kirakat paragrafusban is csak azt büntették, aki ezeket az ábrázolásokat 16 éven aluliaknak eladta.

¹⁵ Székely György, i. m. 125. o.

Lotz Károly (1833-1904): Lotz Kornélia, olaj, karton, 20x54 cm, egykor Lotz Kornélia tulajdona
A kép szerepelt a Virág Judit Galéra (Mű-Terem Galéria) 13. aukcióján

káiról készült reprodukciókat.¹⁶ Az eredeti történetet csak nehezen lehet kibogozni a napról napra új információkkal megjelenő újságcikkek halmazából, amelyekben egymásnak ellentmondó nyilatkozatokat hoznak le pro és kontra. Az eset kínosan érintetett sokakat, hiszen Lotz Károly műveiből nem sokkal azelőtt nyílt meg a Múcsarnok termeiben fényes ünnepségek közepette az életmű-kiállítás.¹⁷ A vernissage-on az állam prominens képviselői mellett az egész budapesti elit társaság képviseltette magát, feltűnően nagy számban voltak jelen a katonák, ott volt az egész vezérkar és még papokat és szerzeteseket is lehetett látni, akik „különösen a vallásos tárgyú képeket nézték”.¹⁸ A kormány művásárló bizottsága pedig báró Forster Gyula elnökletével elhatározta, hogy a gyűjteményt megszerzi az állam számára.¹⁹ Nos, ezek után több, mint kínos, ami történt, vagyis hogy egy az utcán sétáló hölgy figyelmeztette a közrend őrét, miszerint a cég kirakáiban szeméremsértő ábrázolásokat látott. A közeg erre felszólította a kirakatot rendező segédet, hogy távolítsa el a nuditásokat. Innentől kezdve válik zavarossá a történet. A cég állította, hogy a rendőr utasította őket a Lotz-képek bevételére.²⁰ A rendőrség viszont közleményben cáfolta ezt, mondván a Lotz-képekről nem volt szó és hivatalos feljelentés sem történt az ügyben.²¹ Nem tudni, hogy a rendőr volt-e túlságosan ügybuzgó, vagy a segéd ijedt

¹⁶ A Lotz-kiállítás rendezőbizottsága állított össze díszalbumot a mester legjobb munkáiból, és ebből az albumból került a kirakatba egy-két reprodukció a művész fényképével egyetemben. A Lotz-képek és a rendőrség. Magyar Hírlap, 1905. febr. 17. 11. o. A Calderoni céget Calderoni István alapította, majd az unokaöccsével, Hopp Ferencsel társult. Ebben az időben vezették be, hogy a Váci utcában lévő üzletük egyik kirakatába aktuális fényképeket helyeztek ki, „mindig láthatók voltak a pesti nevezetességek: a művészvilág, a politikai élet, az uralkodó család tagjainak képei, a társasági élet kiemelkedő szereplői (...) Afféle kis tévéhíradó volt ez (...) egyike a pesti szenzációknak; az emberek mindig továbbadták a hírt, mit is lehet látni a Calderoni kirakatában reggel óta.” Szilágyi István: Régi boltok krónikája. A pest-budai kereskedelem történetéből. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1986.

¹⁷ Lotz-kiállítás. Múcsarnok, Bp. 1905. febr. 14. — márc. 9.

¹⁸ N. n.: A Lotz-kiállítás megnyitása. Magyar Hírlap, 1905. febr. 15. 11. o.

¹⁹ N. n.: A Lotz-gyűjtemény az állam tulajdonában. Az Ujság, 1905. febr. 10. 13. o.

²⁰ N. n.: Lotz-képek és a rendőrség. 1905. febr. 18. 11. o.

²¹ N. n.: Lotz-képek és a rendőrség. Magyarország, 1905. febr. 18. 11. o.

meg a karhatalomtól, mindenesetre nemcsak a meztelen hölgyeket ábrázoló fotográfiákat vette ki a kirakatból, hanem a Lotz Károly műveit bemutató reprodukciókat is.

Az erkölcsnemesítés hangos csatazaja közepette számtalan kritikus és esztéta próbálta bizonygatni a művészi aktábrázolások és az erkölcstelen vagy szeméremsértő nuditás közti különbséget. Külön érdekes, hogy a két ideológiai tábor egy-egy képviselője mégis ugyanarra az álláspontra jutott, miszerint felesleges a művészi és nem művészi meztelenség között különbséget tenni, hiszen a levetkezett női testnek, légyen az fotográfia vagy művészi alkotás, mindenképpen erotikus kisugárzása van. Székely György szerint a klasszikus művek nuditásait csak azért fogadja el jobban a néző, mert egy letűnt korszak nőideálját jelenítik meg. Érzelmeket csak a korabeli nő habitusát és jellemét visszaadó ábrázolások tudnak kiváltani a nézőből.²² Abban egyetértenek a szabadgondolkodó Jászi Oszkárral, hogy nem kell és nem is lehet az erotikumot elűntetni az utcákról és kizárni a művészetből. Jászi a szintén Művészet és erkölcs címen kiadott munkájában egy huszárvágással negligálja mindenki igyekezetét, aki a művészi aktábrázolást el akarta különíteni a nuditástól. „Ismerjük a megkülönböztetéseket, hogy a művészet ama vadhajtsái erőszakosan az érzékiséget akarják felkelteni, míg a valódi művészet ezt nem teszi, hogy a meztelenség erkölcsileg csak ott fogadható el, ahol a viszonyoknál fogva szükségszerű (pl. pogány istennő, paradicsombeli jelenet). De ez a megkülönböztetés sok esetben nem is igaz, az erkölcsi hatás tekintetében pedig közönyös. Csak a gyermekek védelméről lehet itt szó, pedig épp ezek az ilyen értéklésre képtelenek. A nuditásban ilyen különbségeket csak azok vesznek észre, kik már ily irányú gazdag tapasztalatokkal bírnak. Jó megfigyelő volt az, aki azt mondta, hogy a legteljesebb ártatlanság az, mely a meztelenségben nem lát szegényenítőt. És az a gyermek nem naiv, hanem már az élet által elrontott, ki ezekben a valóságos műtermékekben vagy azok vadhajtsaiban a tiltott gyümölcsöt észreveszi vagy érzi.”²³ A probléma megoldását tehát nem a meztelenség – légyen az

²² Székely György: i. m. 118. o.

²³ Jászi Oszkár: Művészet és erkölcs. Grill Károly könyvkiadó vállalata, Bp., 1908. 399. o.

A könyv változatlan utánnymása az 1904-ben kiadott eredetinek.

Lex Heinze. A rendőrség elkobozta egy fényképész kirakatából a Lotz Károly női tanulmányait. (Tarka Krónika. Pesti Napló, 1905. febr. 19. 14. o.)

művészi vagy erotikus – tiltásában látja, hanem egy olyan művészi kultúra kialakításában, amely mindenkit képessé tesz arra, hogy saját belátása szerint döntsön értékes és értéktelen, művészi aktábrázolás vagy szeméremsértő erotikum kérdésében.

Záróakkordul pedig álljon itt egy vélemény a rendőrségtől, hogy ne csak az egyik fél hallgattasson meg. A rendőrtisztviselő nyilatkozata tulajdonképpen ugyanazt sugallja, amire a kérdéssel foglalkozó esztéták is jutottak, a meztelen női test látványának csak az értelmezése lehet erkölcsös vagy erkölcstelen. Ez nem annyira az ábrázolás, mint inkább a befogadó közönség függvénye.

„Más a képeket a Múcsarnokban és más az utcai kirakatban kiállítani. A Múcsarnokba rendszerint disztíngvált közönség jár, amely élvezi a műremeket. Az utcán mindenféle nép áll meg a kirakat előtt. Igen gyakran a legvaskosabb szemérmetlen megjegyzéseket lehet hallani, amilyenek a jobbfejta közönséget megbotránkoztatják. Akárhányszor botrányok játszódnak le a kirakatok előtt.”

(A szemérmes rendőrség. Lotz-képek a kirakatokban. Az Ujság. 1905. febr. 17. 12. o.)

„Reméljük, hogy ez csak a kezdete annak az akciónak, melyet e téren a rendőrség oly dicséretes módon megindított. Nagyon zseniálisan kezdte, mert fejétől búzlik a hal. Először azokat a képeket kell kiirtani, melyeknek szemérmetlen voltát a nagy művészek a maguk tekintélyével és országos hírnevével fedezik, mert ezek kiirtása a legnehezebb. Azután le kell hordani a Várbazár és egyéb helyek előtt álló oroszlánokat, mert úszónadrág nélkül némelyik fenevad nagyon – természetes. A városligeti Iparcsarnok előtt száradó nagy fontaine lumineuse nimfái és najádjai is régóta rontják a reggelenként arra sétáló nyugalmazott számtanácsosokat. (...) És most nevét kérjük annak a közegnek, aki a Lotz-képek eltávolítását legelsőbbben kezdeményezte. Nevét kérjük annak a közegnek, akinek az agyában ez az életrevaló eszme legelőször megvillant, mint járatlan ingoványban a vezérlő gyufaszál. Hadd tegyük meg legfelső hivatalos fórummá, aki ellentmondást nem tűrve szabná meg a művészet irányát (...) akinek nemcsak augur kijelentéseit lesnők epedő ajakkal, de aki meg is nyesegetné a művészet kinövéseit.” (Yartin [Nyitrai József]: Lotz-képek és a rendőrség. Az Ujság. 1905. febr. 17. 9. o.)

Művészet & érték

UNIQA Műtárgybiztosítás –
hogy gyűjteménye a legnagyobb
biztonságban legyen.

**Magángyűjtemények,
művészeti kiállítások,
műtárgyszállítás
biztosítása**

- All Risk fedezet
- Megegyezés szerinti érték

**Forduljon hozzánk
bizalommal:**

Jaksa Éva
termékmenedzser
Tel.: +36 70 371 3929

Pongrácz Márta
műtárgybecsüs
Tel.: +36 30 966 5509

Dr. Soraya Stubenberg
művészettörténész
Tel.: +43 676 566 9092

UNIQA Biztosító Zrt.
1134 Budapest,
Róbert Károly krt. 76–78.
Tel.: 2386-005 · Fax: 2386-010
www.uniqua.hu

A modern képzőművészet már sok féleképpen próbált kitörni a szűkösnek ítélt múzeumi világból. Általában sikertelenül, inkább a meghódítani vágyott területek (a pártagitációtól a popkultúráig) nyelték el az igyekvőket. Komoly sikerről a képzőművészet talán csak a zöldmozgalom területén számolhat be. Mikor Joseph Beuys 1982-ben 7000 fát ültetett el (persze nem egyedül) Kasselben, akkor nemcsak egy újabb konceptuális munkát alkotott, hanem óriási lendületet adott a nyugatnémetek ökológiai közgondolkodásának. Vagyis sikerrel lépett ki a szűkös intézményi keretek közül. A magyar származású, de a tengerentúlon nevelkedett Agnes Denes ekkoriban hasonló javaslattal állt elő: ültessenek tele egy piramisszerű dombot ezernyi fával. A projekt

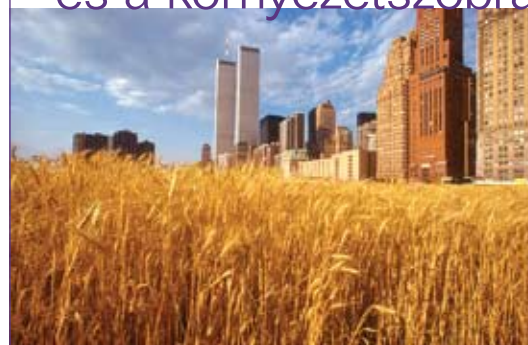
a kilencvenes években meg is valósult, 11 ezer finn önkéntes közreműködésével 11 ezer fenyőfa került egy elhagyott északi sóderbánya dombjára, különleges matematikai alakzat szerint, így hirdetve az ökotudatos gondolkodás fontosságát az embereknek és az értelmes civilizáció létezését a csillagközi űrnek. Agnes Denes nem ma kezdte környezetszobrászi munkásságát, már a hatvanas évek végén hasonlóval próbálkozott. 1969-ben megtisztított egy New York melletti mezőt a szeméttől, rizzsel vetette be, a közeli erdő fát pedig összeláncolta, hogy azok egymás felé hajolva nőjenek tovább, majd elásta időkapszulába rejtett haikuit. Ettől kezdve ezen az ösvényen haladt tovább: Manhattan szívében búzaföldet létesített, az antarktiszi jégtakaró

alá időkapszulákat rejtett, ősi szimbólumokat vésett egy kráter oldalára és egy olasz templom márványtáblájára felírta az összes fontos matematikai képletet. Jelenleg éppen a több száz éves holland gátrendszer újraélesztésén munkálkodik. Agnes Denes látnoki erővel formálja át a bolygó felszínét, nem is csak napjaink társadalmát alakítva át (mint Beuys „szociális plasztikája”), hanem kommunikálva az évmilliók múlva élő leszármazottainkkal és a galaxisok távoli végéből érkező más létformákkal. Nagyszabású életművét egy kevésbé látványos kiállítás keretében (szinte csak prezentációs anyag) mutatja be a Ludwig Múzeum.

Ludwig Múzeum

2008. szeptember 26. – december 7.

Agnes Denes és a környezetszobrászat

Agnes Denes: Búzamező-konfrontáció, egy 0,8 hektáros búzátábla vetése és aratása Manhattan déli végén 1982-ben

Ádám Zoltán festményeiből és metszeteiből

december 7-ig látható kiállítás a K. Petrys Házban

Kérjük, látogatás előtt egyeztessen időpontot alábbi elérhetőségeink bármelyikén!

Robitz Anikó

galeria@petrys.hu

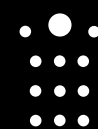
+36 (20) 470 9993

K. Petrys Ház 1085 Budapest,

Horánszky utca 13. II. 19.

A galéria telefon és faxszáma: +36 (1) 267 4491

www.petrys.hu

MŰCSARNOK
kunsthalle | budapest

THOMAS RUFF r e t r o s p e k t í v

Thomas Ruff: ry08 (2002), 155 x 110 cm, C-Print, a Nudes (Aktok) sorozatból / from the series Nudes © Thomas Ruff

2008. december 13 – 2009. február 15.

H-1146 Budapest, Dózsa György út 37.

info@mucsarnok.hu

www.mucsarnok.hu · www.kunsthalle.hu

Nyitva: kedd – vasárnap 10.00–18.00, csütörtök 12.00–20.00

Támogatóink:

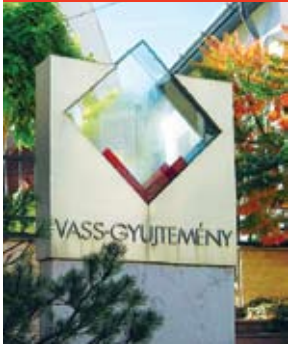

Médiatámogatóink:

Mobilkommunikációs partnerünk:

Utcanyomatok Veszpremben

Veszprémre érdemes odafigyelni. Az elmúlt pár évben két egyedülállóan izgalmas magángyűjteményt sikerült letelepíteni a patinás Vár utcában: a nemzetközi szinten is jól csengő monokróm-specialista Vass-gyűjteményt és a Svájcban élő László Károly kollekciójának öntör-

vényű ízléssel összeállított huszadik századi anyagát. (Ez utóbbihoz lásd: *Artmagazin* 2006/4. 27–29.) Ráadásul a letétbe helyezett gyűjteményekhez a hazai gyakorlattól merőben eltérően, elképesztően modern és ötletes múzeumépítészeti körítést illesztettek. A Vass-gyűjteményt elszállásoló Modern Képtár pedig figyelemre méltó kiállításpolitikát is folytat, a müncheni Walter Storms kereskedelmi galériával együttműködve neves kortárs német alkotókat hoz a királynők városába. Előbb a vasszögek absztrakt rajzolatával operáló Günther Uecker, majd (jelenleg) a New Yorkban tanult Caro Jostot. Jost csillogó fekete, fehér és vörösvörös vásznai tökéletesen illeszkednek a monokróm és konstruktivista munkákat sűrítő Vass-gyűjteményhez. A *Streetprints/Utcanyomatok* című kamaratárlat egy kis izelítőt ad a világ számos nagyvárosában (Frankfurt, München, Berlin, London, New York, Prága, Hongkong) készült utcalenyomatok-sorozatból. Caro Jost még a kilencvenes években fejlesztette ki ezt a sajátos technikát. Abból indult ki, hogy ha a környezet meghatározza minden megnyilvánulásunkat, akkor közvetlenül is használható az alkotáshoz. A művész figyelme így fordult a nagyváros egyik jellegzetessége, az úttest felé. Jost keréknyomokat örökít meg, rögzíti az útfelületek adott állapotát, a burkolókövek rácsozatát, az autógumik által kimélyített vályúkat és a térkitöltő apró kavicsokat. A művésznőt a lenyomatok elkészítésekor két szempont vezérli: egyrészt a hely és idő sajátos

dokumentálásának igénye, másrészt annak bemutatása, hogyan hat ránk a környezet. És mindeközben modern választ ad klasszikus festészeti kérdésekre: lehet, hogy az elkészült alkotás absztrakt, mégis konkrét. A kiválasztott hely mindig különleges jelentéssel bír (pl. a New York-i Ground Zero vagy nagy művészek műterme előtt az utca). Ezért Jost nemcsak a hátlapon rögzíti a képpel kapcsolatos információkat, hanem digitális fotókkal meg is örökíti a nyomatok származási helyét. Az E.ON támogatásával megnyíló veszprémi tárlaton a magyar nagyközönség első ízben tekintheti meg a Velencei Biennálét is megjárta Caro Jost utcanyomait.

Modern Képtár – Vass-gyűjtemény, Veszprém
2008. október 11. – december 13.

Lengyel András: Paletta

Lengyel András

„Lengyel András a legkevésbé sem kapkod – írja Hajdu István. – Azon kevesek közé tartozik, akik valamiképpen »úgy maradtak« az elmúlt húsz-huszonöt évben: sem tematikája, sem gondolkodásmódja nem változott alapvetően. Valami hősiesen avított, egyszerűsmind önironikus individualitással a posztkonceptualizmus keretei között megnyilatkozó filozofikus szigor vagy szigorú bölcsselem lett és maradt számára a sziget és asilum, amit megőrizhetett magának és amelyen megmenthette önmagát az amúgy legkevésbé sem vágyott változástól.” Lengyel a hetvenes években tanult a főiskolán, részt vett a korszak fontos neoavantgárd kezdeményezéseiben, alapító tagja volt a Rózsa-körnek és bekapcsolódott a mail art nemzetközi mozgalmába is. Konceptuális indíttatású művészként közreműködött egy teoretikus szöveggyűjtemény kiadásában, évekig Pécsen volt adjunktus, jelenleg pedig a Képzőművészeti Egyetem tanára. Művészetét mind a mai napig ugyanazok az alapmotívumok határozzák meg, a szertelen fantázia felhői (külön Felhő-Múzeumot is alapított) és az írott kultúra előtt hódoló könyvek.

Raiffeisen Galéria
2008. október 20. – 2009. január 11.

Merítés a KUT-ból: Barcsay

Mivel a műkereskedelem nagy üzlet, szükségszerűen felbukkannak a háza táján lelkiismeretlen haszonlesők. De a kereskedelmi galériák folytathatnak áldozatos múltfeltáró munkát is, akár az akadémikus művészettörténészek kutatásainak kiegészítéseképpen. Ez utóbbiban jeleskedik a Haas Galéria, amely hosszú évek óta rendez felfedező kiállításokat a két világháború közti modern csoportosulásáról, a Képzőművészek Új Társaságáról. A tárlatsorozat tizenkettedik fejezeteként most a húsz éve elhunyt Barcsay Jenő került sorra. A közönség elsősorban a nagy hatású *Művészeti anatómia* szerzőjeként

és a hatvanas-hetvenes évekbeli monumentális munkák alkotójaként ismeri Barcsayt. A kiállítás a festő teljes életművéből „merít”, de többségében a második világháború előtt készített alkotásokat mutatja be, a korai, alföldies hatású festményeket, a ropogós Cézanne-féle csendéleteket, a munkásportrékat és a geometrizált tájképeket. Méghozzá jobbára reprezentatív főművek közül válogatva, amelyek a Magyar Nemzeti Galériából, a győri Városi Képtár Radnai Gyűjteményéből, a pécsi Janus Pannonius Múzeumból, a szentendrei Ferenczy

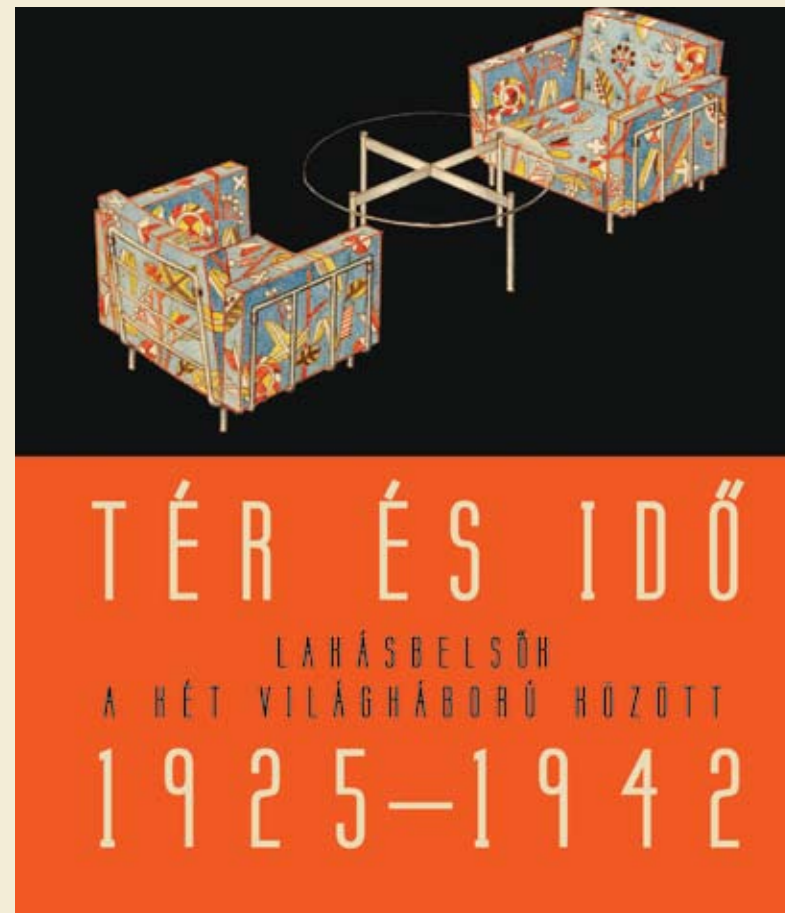
Somlai Tibor: TÉR ÉS IDŐ

- angol nyelvű képjegyzékkel
- DVD melléklettel (virtuális séta Kozma Lajos Havas-villájában)

www.corvinakiado.hu

A kötetben szereplő tervezők:

Bakos István	Kovácsi Károly–Osváth Miklós
Bálint Ferenc	Kozma Lajos
Bán Sándor	Kozma Zsuzsa
Beutum János	Körner József
Bonta György	Molnár Farkas
Deli Lajos–Faragó József	Nagy Károly
Fábry Pál	Nándor Kató
Faragó Sándor–Gróf József	Peresztegy József
Flach János	Platschek Imre
Fränkel György	Preisich Gábor
Hidegh Dezső	Rákos Pál
Janáky István–Pogány Dénes	Révész Zoltán
Kaeszt Gyula	Schubert Ernő
Kóródy György	Schubert Ernő–Gábor Frigyes
Kósa Zoltán	Varsa Lajos
Kovács Zsuzsa	

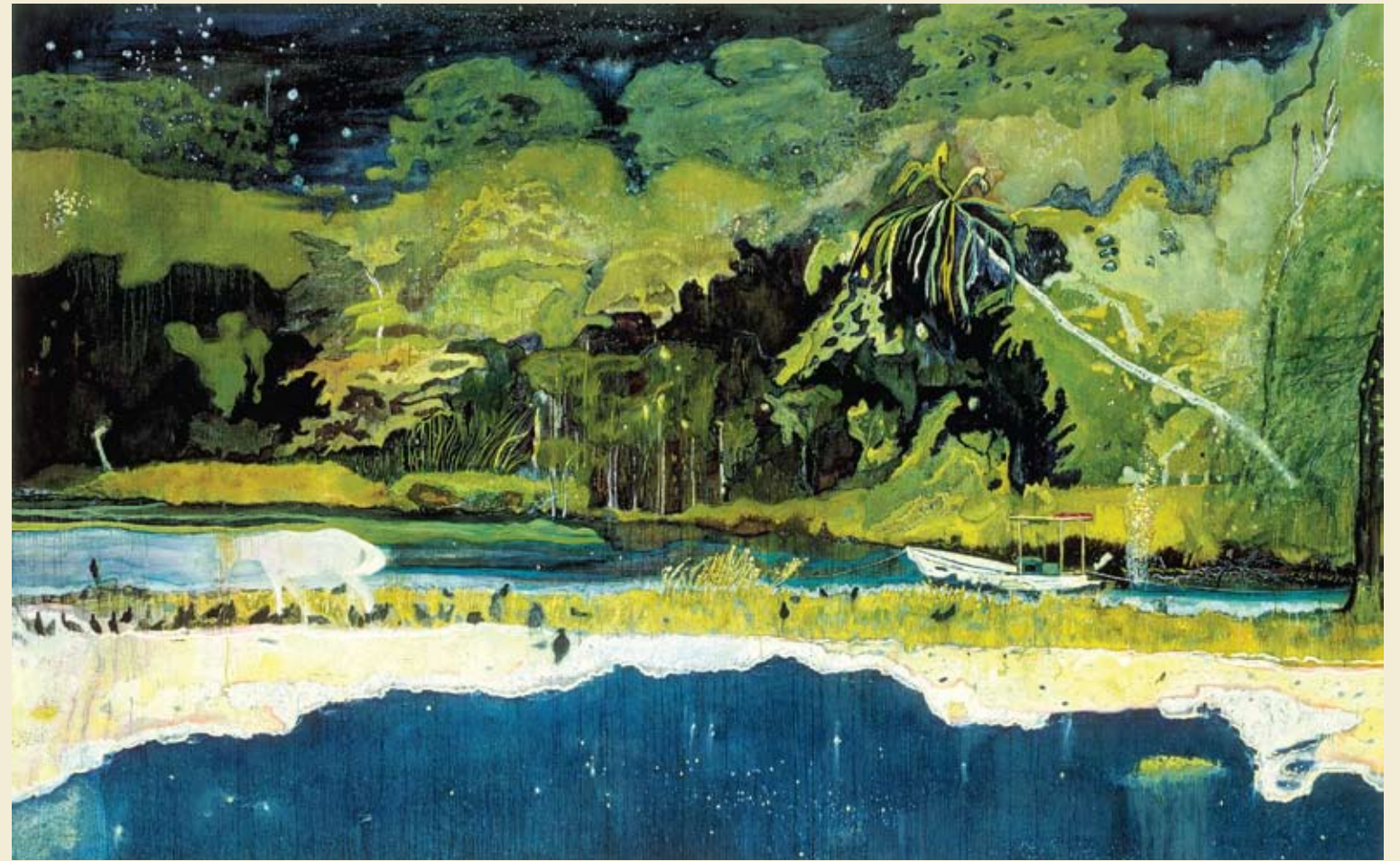

Peter Doig

Furcsa jelenség Peter Doig: a jó két évtizede pályán lévő festőművész 2007 elején bombasztikus sikert ért el, amikor *Fehér kenu* című vásznát 5,7 millió fontért értékesítette a Sotheby's, beállítva az élő kortárs európai festők rekordját. (Valószínűleg jó pár évre.) Doig ekkor még nem volt szupersztár, figurális festményeit sokan ismerték, de az árrobbanás meglepő volt – és többek között a brit legendagyárosnak, Charles Saatchinak volt köszönhető, aki a *Fehér kenu* előző tulajdonosaként besöpörte az irdatlan mennyiségű pénzt. A skót születésű művész nincs oda a felhajtásért, már pár évvel korábban – mint Gauguin – visszavonult egy csendes karibi szigetre. A *Guardian* újságírójának kérdésére, hogy a legdrágább európai festőként csinálhat-e még rossz képet, az alkotásaival mindig hosszadalmas harcot vívó művész csak annyit mondott: „Talán furcsán hangzik, de sosem gondoltam úgy rájuk, mint igazán jó festményekre. Nem akarok anti-képeket vagy akármilyen hasonlókat csinálni, de kifejezetten tetszik az a gondolat, hogy jó sok rossz festmény is beléjük van keverve.” A rekord-eladás mégsem bizonyult műtárgypiaci balesetnek: Peter Doig azóta az egyik legkeresettebb kortárs klasszikussá vált, akinek retrospektív életmű-válogatása 2008-ban végigtúrnézte fél Európát, először

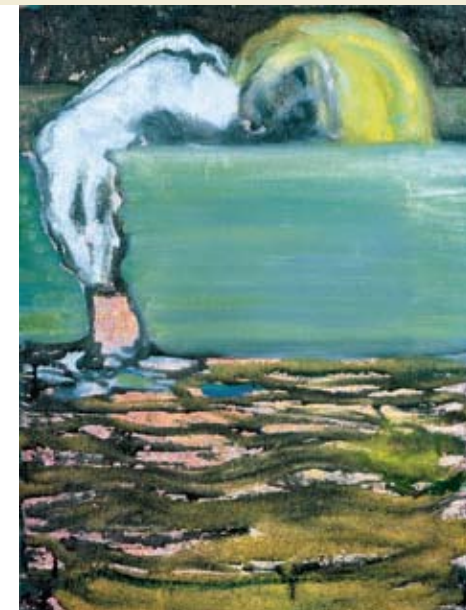
a londoni Tate Britaint, majd a párizsi Palais de Tokyót. Jelenleg éppen a Schirn Kunsthalle Frankfurtban vendégeskedik. Doig posztmodern figurális festő, aki az álomképek klasszikus mestereitől tanult, Munchtól, Klimttől, Caspar David Friedrich-től és Odilon Redontól, miközben a konceptualitást sem tagadja meg. Méretes vásznain könnyed ecsettel, a festéket meg-megfolyatva idézi fel emlékfoszlányait. Éppenséggel van miből mérítenie, mert nyughatatlan apjának köszönhetően az edinburgh-i születésű festő Trinidadon és Kanadában nevelkedett, mielőtt kitérve a rá váró munkássors elől Londonba ment volna tanulni. A kilencvenes években festett legtöbb tájképe a kanadai gyerekkort idézi fel, az ágas-bogas lomb nélküli erdőket, a hóval borított végtelen prérít, a punkzenét hallgató és keményen drogozó olajfűró munkásfiú tűnődő hétköznapijait. Doig elsősorban a tömegkultúra számára készült képek alapján dolgozik, egy-egy újságillusztrációból vagy utazási prospektusból kölcsönözve a fő motívumokat. Esetleg saját polaroid fotóit használja, olyan emblemikus alkotások esetén, mint a *Betonház-sorozat*, ahol Le Corbusier brutális

Peter Doig: Grande Rivière, 2001/2002

építészeti jegyeket hordozó briey-en-forêt-i lakótelepe szolgáltatta számára az ihletet. Leggyakrabban mégis a filmekhez nyúl, a műveiben lépten-nyomon felbukkanó kenuk egyik legfontosabb ihletőforrása ugyanis nem Kanada vadvizei, hanem az ismert nyolcvanas évekbeli horrorfilm, a *Péntek 13.* tóparti jelenetei. Doig pár éve visszaköltözött a karibi Trinidad szigetére, ahol művészarátjával együtt független filmekre szakosodott moziklubot üzemeltet, enek festett plakátjai a kiállítás fontos részét képezik. (Peter Doig elmélyült alkotó, évente hat-nyolc nagyméretű munkát fest csak, amiért sorban állnak a gyűjtők és a múzeumok. Nem csoda, hogy a moziplakátokért is közelharcot folytatnak a vásárlók.) Az utazó tárlat legnagyobb szennzációit a még csak kevesek által látott, legújabb festmények jelentik. Doig mostanában a karibi hangulatokat keresi, saját fotója alapján festette meg a Grande Rivière álomszerűen zöld, szecessziós jellegű tengerpartját és a lilába hajló rózsaszín nonfigurativitásával birkózó Pelikán-szigetet.

Schirn Kunsthalle Frankfurt
2008. október 9. – 2009. január 4.

Peter Doig: Péntek 13., 1999

Peter Doig: Pelikán-sziget, 2006

A gyermek
Torgyán József
egy számának
muzsikál, 2008, akril,
farost, 120x80 cm

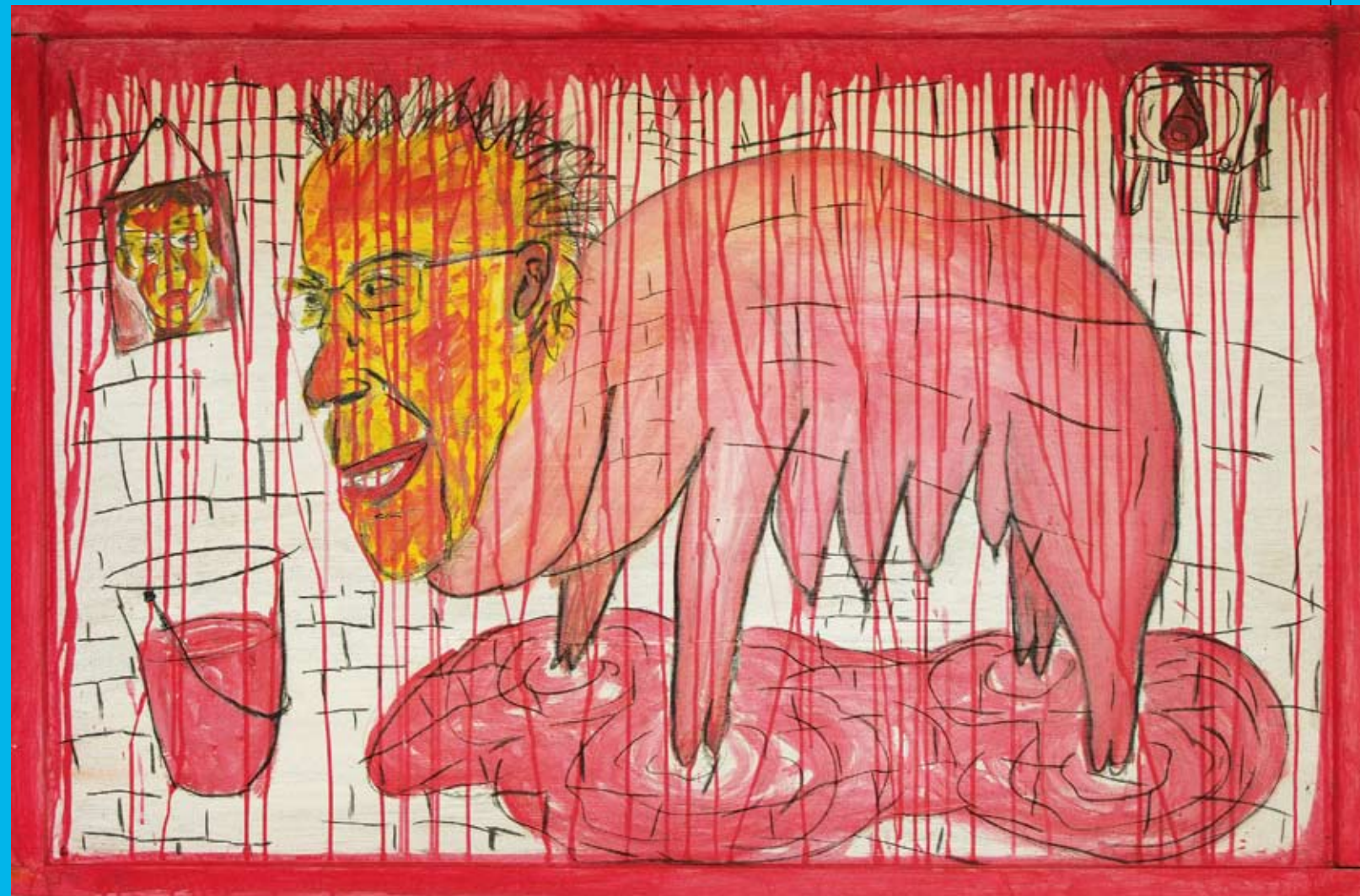
Óriáshangyák foglalták el a Földet!

foglalták el a Földet!

Földes András

– avagy drMáriás bulvár-sorozata

A bulvárt három módon lehet fogyasztani. A rendeltetésszerű használat mellett az ember örömmel merül el az izgalmas hírek közt, viselkedésmintának tekinti, hogy a hájfejű nótáénekes Tunéziába viszi új feleségét, elérzékenyül, amikor a nagy mellű színésznő kóbor kutyát fogad örökbe, és szörnyülködik, ha megtudja, gonosz óriáshangyák vették át az uralmat a Földön. Azaz népmesei hősként tekint a neonfényes világ szereplőire. Aztán vannak azok, akik fensőbbes hangnemben nyilatkoznak a plebejus műfajról. Kinevetik felszínességét, naivitását, felróják, hogy agresszív módon behatol az emberek magánszférájába, és demagóg, kispolgári sémák szerint kezeli az összetett kérdéseket is. Sőt a kollektív agymosás és elhülyülés termékének tartja, ha a vezércikk azt taglalja, a nagy mellű színésznő kutyája feldúlta a nótáénekes kertjét, miközben az Tunéziába menekült a házat elfoglaló óriáshangyák elől.

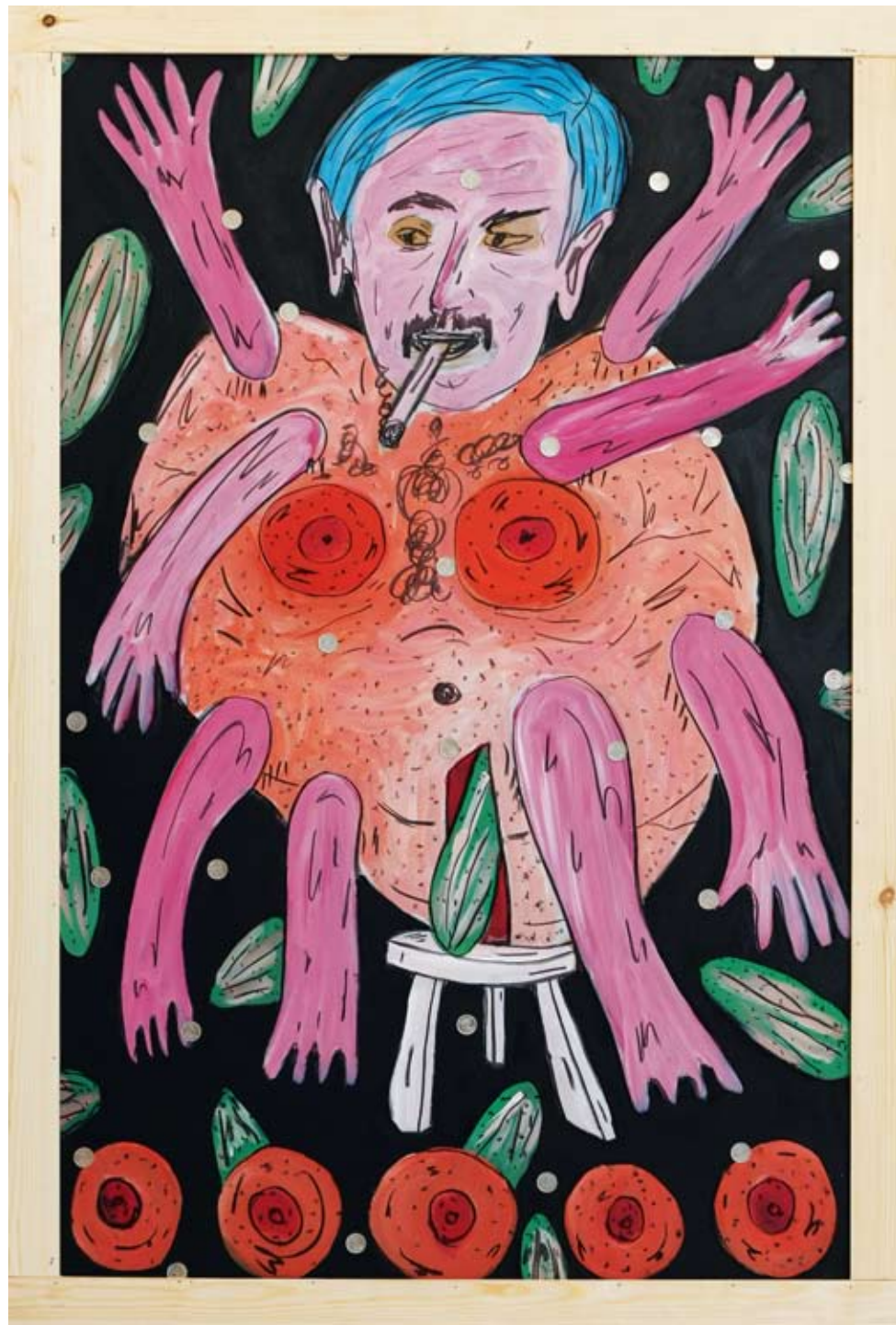

Juszts László a vágóhídon, 2008, akril, farost, 120x80 cm

Béres Alexandra és Schobert Norbi váratlan találkozásukkor elhányják magukat, 2008, akril, farost, 120x80 cm

A harmadik csoport túllép ezen a primer értelmiségi attitűdön, meglátva a végletekben tobzódó bulvár őszinte naivságát, szerethető idiotizmusát. Észreveszi a szépséget abban, hogy a bulvárműsorok olyan hevülettel taglalják az ismeretlen szöke és a jelentéktelen jóképű frigyre lépését, mintha a Holdra lépésről lenne szó.

Kovi mint gumibaba és néhány kovi-uborka, 2008, akril, farost, 120x80 cm

Látja a helyzet groteszkségét, de ezen nem kiakad, nem kezd kényszeres moralizálásba, hanem nevet. Sőt bajszot rajzol Kelemen Annának, mellette Gyözikének és pálmáját Juszt László fülebe. Ez utóbbi kategóriába sorolható drMáriás, aki vicces és harsány festményein mutatja be, hogyan csapódik le benne ez az émelygős, minden érzékszervbe becsatornázott hírfolyam. Máriás festményei groteszkek és harsányak, mint maga a bulváruniverzum, a címek pedig már önmagukban is zseniálisak. *A Gyermek Torgyán József egy számárnak muzsikál* vagy a *Béres Alexandra és*

Győzike a fétisboltban, 2008, akril, farost, 120x80 cm

Schobert Norbi váratlan találkozásukkor elhanyagolják magukat tulajdonképpen a képek nélkül is mindent elmondanak az örökké csillogó mesevilágról. A festmények túlrajzoltága, az ízléstelen színválasztás pedig úgy kritizálja a közeget, hogy közben nem esik az intellektualizálás bűnébe. A festmények túlterpeszkednek a vásznon, kimásznak a keretre is, pont úgy, ahogy a műfaji korlátokat figyelmen kívül hagyó, a magánszféra határait elmosó bulvár.

Máriás elmondása szerint napjait a Tescóban kezdi, ahol az újságospolcnál leragadva áttanulmányozza a teljes asznapi bulvártermést. A proletárok közt, karon kosárral, fél lábon állodogálva, mintegy jelezve, hogy mindjárt indulunk tovább a leértékelt energiatalok tornyai felé, miközben mégis egy órát lapozgatjuk a színes újságokat: ez a legjobb attitűd a groteszkség utolsó cseppjeinek felnyalásához.

Hiányérzetünk csak amiatt van, mert a rajongás meg a bölcsész-büfés sznobizmus mellett ezt az attitűdöt is ismerjük már. Rámu-

Kelemen Anna mégis lefekszik az elefánttal, 2008, akril, farost, 120x80 cm

tatni arra, hogy Anettka és Delhusa Gjon titkos románca szűrre-ális hír nem sokkal eredetibb, mint azt mondani, milyen hülyeség ezekkel a nímandokkal foglalkozni egyáltalán. A bulvárnak ez a három megközelítés valójában mind ugyanaz az oldala. A befogadói. A lényeg szempontjából ezek közt nincs különbség. Mindhárom hozzáállás elfogadja a féleszü hülyéket a bulvárhírek főszereplőinek. Miközben az újszerű megközelítés az lenne, ha valaki végre bemutatná, hogy Anettka és Delhusa Gjon csak kellékei ezeknek a sztoriknak.

A bulvár ugyanis nem kedélyes, butácska világ, hanem kiszámított és kegyetlen biznisz, amiben a főszereplők a médiavállalkozások, a kommunikációs ügynökségek, a menedzserek, főszerkesztők, PR-osok és sales-esek.

A bulvárhősök pedig még csak a színész rangját sem kapják meg. Mert a színész az előadás után lemoshatja a sminket és hazamehet, a celebritik viszont nem mehetnek ki a műsorból, mert ők a saját életüket dobták be a bizniszbe, és nekik végig kell csinálni, a tragédiáig, a lezüllésig, az elhülyülésig, vagy amíg el nem felejtik őket. De akkor meg abba pusztulnak bele.

MAGYAR NARANCS

MEGVAN A VÉLEMÉNYED.

hat

3 HÓNAP INGYEN!**Fizess elő most egy évre 14 160 forintért és 14 héten át ingyen kapod a lapot!****A Magyar Narancs megrendelhető**

telefonon: 061 441 9000 / 2403 mellék

faxon: 06 1 356 9691

e-mailen: kiado@narancs.hu

online: www.magynarancs.hu

levélcím: 1016 Budapest, Naphegy tér 8.

egy évre: 14 160 Ft ■ fél évre: 7800 Ft ■ negyedévre: 4200 Ft

AZ IDŐ LEGÚJABB CAFOLATA

KORTÁRS MAGYAR MŰVÉSZET AZ IROKÉZ GYŰJTEMÉNYBŐL 1988–2008

2008. október 31 – 2009. február 1.
www.mng.hu

**Magyar
Nemzeti
Galéria**
BUDAVÁRI PALOTA

A MNG FŐTÁMOGATÓJA

SZOMBATHELYÉRT
KÖZALAPÍTVÁNY

SZEREMLEY
BIRTOK

MÉDIATÁMOGATÓK

VALUE

hvg

Art-
magazin

MŰERTŐ

éva

PLAYBOY

pesti
MŰSOR

where

PORT.hu

A MNG FENNTARTÓJA

OKM

TÁMOGATÓK

Tarr Hajnalka: Instant nyár, installáció

Uglár Csaba: Szóros lány, 2003, gipsz, méhviasz, sellak, szőr, haj, 40x96x50 cm

Értékes szabadság Az idő legújabb cáfolata

Kortárs magyar művészet az Irokéz Gyűjteményből 1988–2008

Dékei Kriszta

Bátran állítható, hogy Pajor Zsolt és Pados Gábor gyűjteményének kiállítása az év legfontosabb magyar képzőművészeti eseménye. A kollekcio nemcsak egészen egyedi hangú, „markáns, merész és motivált”, hanem megkerülhetetlen a kortárs művészeti törekvések bármilyen áttekintő és reprezentatív bemutatásakor. Ez még akkor is így van, ha a két szombathelyi üzletember nem törekedett a teljességre, hanem bátran vállalták egyéni szimpátiáikat, és szabadon, külső segítség nélkül választottak alkotókat és műveket.

Kezdetben a személyes ismeretség és a barátság határozta meg a gyűjtési kört: a törzsanyagot az Újlak Csoporthoz kapcsolódó művészek adták, akik egy ideig szabályosan titkolták mások elől a gyűjtők kilétét. Talán ez is elősegítette, hogy Szarka Péter vagy Ravasz András életművének nagy része nem hanyódott el, hanem megmaradt az utókornak – de ugyanez elmondható például Braun András eddigi munkásságáról is. A gyűjtési kör nem korlátozódott a szokásos műfajokra, hiszen Padosék abban az

időben nyitottak az installáció, a számítógépes printek vagy a videoművek felé, amikor ez még meglepő merészségnek számított. A 2001-ben a szombathelyi Irokéz Galériában, majd a Műcsarnokban bemutatott gyűjtemény sikere nyomán a kollekcio karakterének kiterjesztésére fókuszáltak. Ekkortól kezdve kerültek be az anyagba Varga Ferenc, Szűcs Attila és Várnai Gyula életművének igen fontos darabjai vagy Szentjóbgy Tamás 1992-es művének (*A szabadság lelkének szobra*) dokumentációja. Emellett számos pályakezdőtől is vásároltak. Így most a nagyközönség

Várnai Gyula: Süketszoba (részlet)

is láthatja azt a lovagi páncélt (és annak fotogramját), melyben 2003-ban Karácsonyi László megvédte a Magyar Képzőművészeti Egyetemen diplomamunkáját. A szakmai életrajza szerint már ötévesen performance-okat előadó Karácsonyi („tollseprűtánc sámánakció egy kemenesaljai falu házának tornácán”) munkái mellett a gyűjtemény jelentős műveket tartalmaz Kovách Gergő-

inkább egy technoparty helyszínére emlékeztet. Nem is csoda, hiszen az Újlak Csoport kilencvenes évekbeli művészete számos szállal kötődött a hang- és képfragmentumokból építkező DJ-k és VJ-k világához, a rap és a techno alternatív zenei közegehez. S talán e rendezés is okozza, hogy a mostanában idejétmúltnak tűnő, főként az emeleti termekben bemutatott technorealista

től (az amorf méhviasz szobrok árnyékaiból összeálló játékkacsák vagy a *Kezes Róka*), de megtalálható benne a Szájjal és Aggyal Festő művészek (SZAF) és Szalay Péter egy-egy munkája, Tarr Hajnalka 1400 apró gipszbárányból álló *Instant nyája* vagy Halász Péter *Fakabútja*. A gyűjtemény harmadik vonulatába azok a művészek tartoznak, akik kívül esnek a meghatározó „irányzaton”, mégis fontos értéket képviselnek: Korodi János, Uglár Csaba, Ferenczi Róbert vagy Mátrai Erik.

A mára már közel félezer darabra duzadt anyag körülbelül fele látható a Budavári Palota A épületében. A Százados László által rendezett kitűnő kiállítás egyik hatalmas erénye, hogy felülírja a volt Munkásmozgalmi Múzeum reprezentatív s egyben nyomasztó monumentalitását: a sötétségbe borult, csak a művek által megvilágított aula leg-

Bodó Sándor – Horváth Tibor: Magyarán, Dante, Kojak, Mao, 2002, színes fotó, 29.7x21 cm

Halász Péter: Első látásra tróféának kinéző tárgy, 2004, gipsz, fa, tapéta, 52x48x12 cm

művek életre kelnek, s történeti értékük mellett meglepően frissenek hatnak. Az aulában látható Várnai Gyula Jorge Luis Borgesre utaló, lenyűgöző installációja, amelynek címe megegyezik a kiállítás címével (*Az idő legújabb cáfolata*). A kölcsönzött mondat nem más, mint a kollekció minőségén alapuló igény bejelentése, azaz annak deklarálása, hogy a gyűjtemény új referenciapontokat, interpretációs lehetőségeket kínál az utóbbi két évtized magyar művészetének értékeléséhez – például az Andrási Gábor által „rossz festőknek” nevezett, kánonokat tagadó, szándékosan egymásnak ellentmondó technikákat alkalmazó, a személyes kézjegyet elvető művészek esetében.

A rendezés maga is hat, bár egymástól mereven nem elkülönülő megközelítési módot, műtárgycsoportot mutat be. Az aulában és melléktereiben a „fény és sötétség határán” elhelyezkedő művek láthatók: Várnai idei, erre a kiállításra megszerzett neonfényű installációja (*Békét a világnak*) mellett Halász Péter hatalmas, „diszkófényben” csillogó pisztolya, Uglár Csaba szemképráztató, UV fényben tündöklő játékgépei (*Vesztesek és szépek*) és sarokba állított szörnykislánya (*Szörös lány*), továbbá egy szintén félelmetes

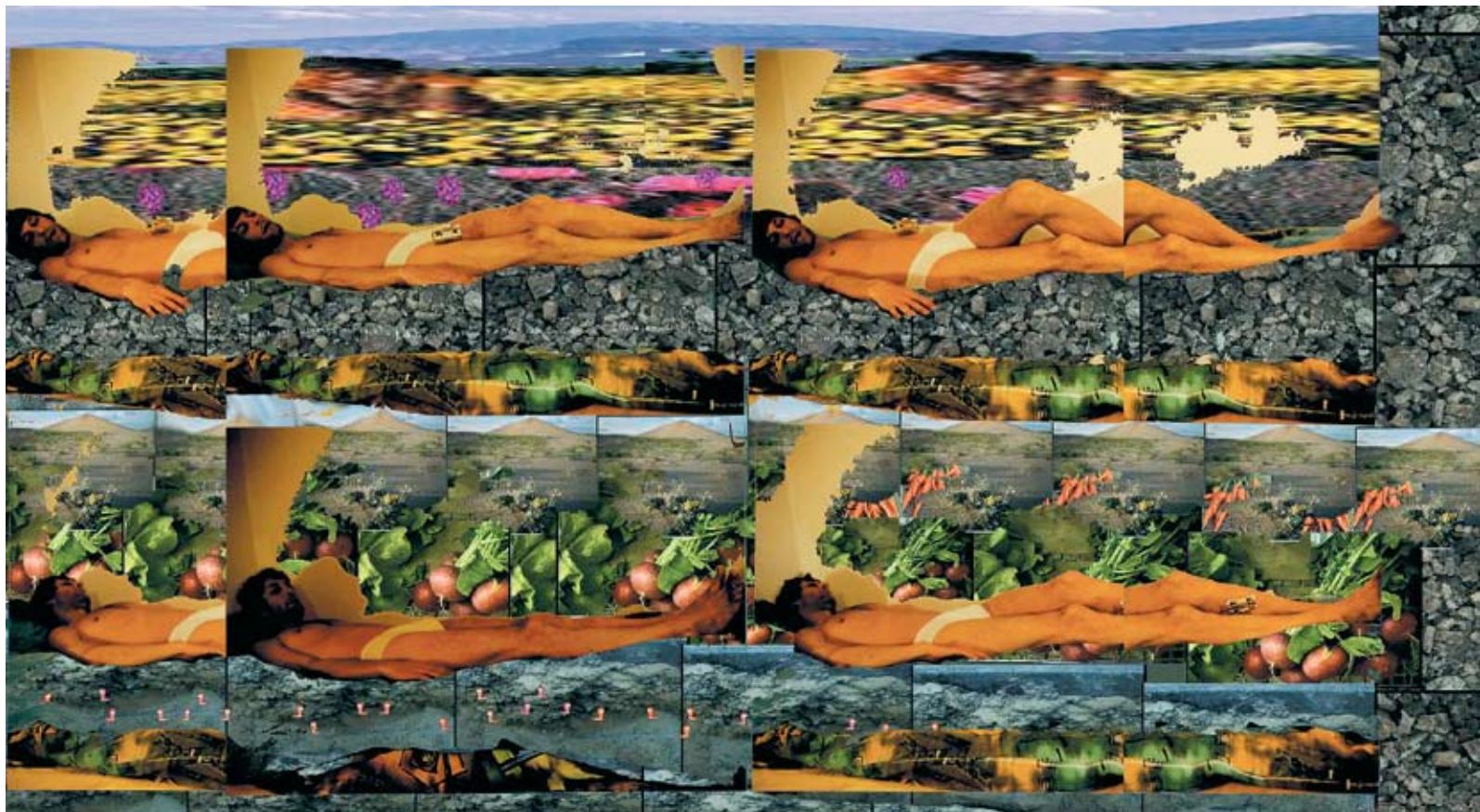
Várnai Gyula: Télirege

Szarka Péter: Tavaszi olvadás

Szigeti András: Lunapetrol 1., 1/3, 2001, komputerprint, papír, 90x140 cm

Komoróczy Tamás: Enteriőr

dinoszaurusz *Trófea* Karácsonyi Lászlótól. A második egységben („virtuális és modellezett valóságok – szerepjátékok, önreflexiók”) digitális művek (például Komoróczy Tamás, Németh Hajnal munkái) és humoros, neodada alkotások kerültek – köztük Előd Ágnes *Pókembere*, Csáki László óriási, intarziából kirakott, labdaféjű emberekből összeálló focicsapata (*Jó Labdaérzék Sport Klub*), Bodó Sándor és Horváth Tibor zsíros kenyérből készült portréi, Kovách Gergő alufólia-borítású álszakála. A harmadik rész „a spirituális létmód letisztult közege”, melynek legfőbb érdekessége kétségkívül Varga Ferenc minimalista konceptualizmusa. A *Kódoboz*, a kőből készült kontaktlencse vagy az *Évgyűrűkert* objekték mellett látható két óriási, japán papírra rajzolt munkája is (nem beszélve a hiperrealista, később tudatosan elpusztított szobormásról készült fotódokumentációról) – fontos áttekintést nyújtva az ezredforduló óta Kiotóban dolgozó/élő szobrász életművéből. Van külön „zeneszoza” és a „hagyományos festészetet” bemutató térrész, a hatodik műcsoportba pedig a térvizonyokra reflektáló, azokat szűkítő/tágító munkák kerültek.

A kiállítás alcíme – *Párhuzamos történetek* – nyomán azonban bátran összeállíthatók más, alternatív műcsoportok is: például a keresztény ikonográfia típusait humorosan feldolgozó művek. Ilyen a Karácsonyi bumfordi és nagy fatévéjében futó, Hugo van der Goes *Bűnbeesés* című festményén alapuló rövid és aktualizált átirat (*Ádám*

és Éva és Margit néni), Ferenczi Róbert mosogatókefével és kenyérszelettel „felszerelt” *Pseudo ereklyetartója* vagy Komoróczy Tamás komputernyomata – melyen a művész a sírba tett Megváltó pózában fekszik, miközben alatta a glory és a hallelujah szavak olvashatók. De a keresztre feszítés sem marad ki: Mátrai Erik növényi tövisből állítja össze az emberiség bűneit magára vállaló férfi felsőtestét, a SZAF többségükben a kereszt motívumával kapcsolatos ötletcéduláiból pedig egy kitárt karú emberalak rajzolódik ki – az INRI felirat helyére azonban az ÍRNI szó kerül. A kiállított művekből összeállítható mondjuk olyan minitárlat is, mint imaginárius terek, állatábrázolás vagy portrétípusok a kortárs magyar művészetben. Szabadon választhatunk új és új történetek, leágazások és útvonalak között – s mindezt annak köszönhetjük, hogy az Irokéz Gyűjtemény alapítóinak személyisége szerencsére nyitott az értékes művészetre.

Magyar Nemzeti Galéria,
megtekinthető: 2009. február 1-ig

Lakásdivat lapról-lapra

ELLE DEKOR

INSPIRÁCIÓK ÉS MEGVALÓSÍTHATÓ
LAKBERENDEZÉSI ÖTLETEK
A VILÁG MINDEN TÁJÁRÓL

ÉKSZER DESIGN

WLADIS GALÉRIA ÉS MŰTEREM
H-1055 BUDAPEST, FALK MIRSÁ JÓCA U. 1.
TELEFON/FAX: (36 1) 354 0834
INFO@WLADISGALERIA.HU
WWW.WLADISGALERIA.HU

ATRIUM

ÉPÍTÉSZET, BELSŐÉPÍTÉSZET KETHAVONTA

DECEMBER-JANUÁRI SZÁMUNK
LEGIZGALMASABB TÉMÁI:

KILÁTÁS A TETŐDZSUNGELRE
Luxus-Bauhaus Pécsett

PLÁZÁK KAMASZKORBAN
Összeállítás a hazai
bevásárlóközpontok
építészetéről

ELŐFIZETHETŐ:
WWW.MC.HU
06 1 371 3232

Inspiráció magas fokon
A PANNON törökbálinti székháza

Csodaminimál
Villapavilon a Remete-hegyen

Elfalazott vízpart
A Millenium Tower
a pesti Duna-parton

Színekre éhesen
A retro ízei egy
budai villalakásban

Espresso Webshop –
A kávézás élménye házhoz szállítva!
<http://shop.espressokft.hu/>

**Minden, ami illy, és más ingyencségek
Magyarországon a legjobb áron!**
**Ha most bármit vásárol, Francis Francis
IperEspresso kávégépet nyerhet!**

Régóta szeretne néhányat az illy kultusztárggyá vált kávécsészéi közül? Végre egy igazi jó eszpresszógépre vágyik? Megnyílt az Espresso Webshop, ahol a 100% arabica kávékeverékével világhírűvé vált illy-t minden kiserelésben, valamint ingyenc teákat, kakaót is házhoz szállítással vásárolhat. Teljes körű választékot nyújt minden egyéb illy kiegészítőből is, hogy a kávézás szertartása teljes legyen: gépek, az illy art collection darabjai, korlátozott számban kiadott, művészek által dekorált kávéváltozatok és szezonális illy különlegességek.

Karácsonyi újdonságunk:
Illy + Kávécsérje Ajándékdoboz

Kávémaniásoknak, kényes ízlésű kávéínyenceknek ellenállhatatlan ajándék: a 250 gr darált illy kávé mellé egy kávécsérje dukál az ajándék csomagolásban. A kávé szó hallatán általában a kávébabra vagy magára az italra gondolunk. Most figyelemmel kísérheti, hogyan fejlődik a kávécsérje! Láthatja, gondozhatja az illy által használt 9-féle arabica kávé egyik fajtáját.

illy IperEspresso
A kávé tudománya és művészete

A jó kávé a mindennapok luxusa. Az illy 75 éve tökéletesíti az igazi olasz eszpresszót, folyamatos innovációival a kávé trendcsinálója. Az illy most megalkotta az eszpresszó új generációját, az IperEspresso-t, mellyel kávéházi minőségű eszpresszót, kapuccinót élvezhet barista tudás nélkül. Az Iper Espresso különlegesen lágy, bársonyos, intenzív aromájú kávé eredményez hosszan tartó krémes habbal. Az egyszerű használatú iper kapszulákhoz tervezett gyönyörű Francis Francis! X7 és X8 kávégépek az olasz dizájn remekei, Luca Trazzi munkái.

Várjuk webáruházunkban:
<http://shop.espressokft.hu/>

Joyride, 2008, ceruza, szén, papír, 180x120 cm

Soda, 2008, akril, olaj, vászon, 80x120 cm

A bomlás virágai

Jósvai Péter**Révész László László kiállítása a Kisteremben**

A Képiró utcát nyugodtan nevezhetnénk galériautcának is, a *low-key* kiállításmegnyitók ideális helyszínének: a kis utca leplezetlenül párizsias hangulata az esti 20 Celsius-fokos őszi idővel, a Kisterem galéria utcára nyíló, kitárt ablakával, ajtajával, a bentről kiömlő lassú fénnel festményt kever a jelen pillanataiból, hogy majd így emlékezzünk rá vissza.

A megnyitók, *art-openingek* különös, kifinomult műfajt képeznek önmagukban is. El van tévedve, aki esetleg azt hiszi, hogy a megnyitó nem más, mint valaminek a megnyitása, és hogy az egész csupán erről a valamiről szól, amit a megnyitó megnyit – ennek majdnem épp az ellenkezője az igaz. A megnyitó külön művészet, mint egy divatbemutató, mint egy performance, egy happening, ahol a legapróbb részlet is számít, az összes részlet érdekes. Révész László László e megnyitója üdítően friss kompozíció, mind a tervezés, mind pedig a happening gyakorlati alakulása tekintetében.

A meghívót nem a galéria küldte ki, nem egy sajtós, hanem maga a művész. A meghívón bár szerepel időpont, arról azonban már nincs infó, hogy ki nyitja meg. A helyszínen a galéria részéről senki sincs kosztümben vagy frakkban, Révész László László elegánsan késik nyolc percet, kezdetben mindenkinek jut üvegpoohár is a vörösborhoz, amit a szabadidő-pólós galériáslány szolgál fel és nem magázódó pincérek a széles könyökmozdulataikkal. E lány egyébként az, aki azt a pár sort írta a kiállításról, amit a vendégek kis papírról elolvashattak, ha akartak – mert megnyitóbeszéd nem volt. Senki nem hozott zavarba senkit és nem utolsósorban senki nem került olyan helyzetbe, hogy az este kötelező részét át kellett volna vészelnie – megnyitóbeszéd, *event* híján nem volt olyan öt perc sem, amikor a vendégeknek egyszerre egy dologra kellett volna koncentrálniuk – így végül az egész barátságos estét mindenki érdeklődésének természetes lejtését követve tölthette el.

Three Gees, 2004, olaj, farost, 50x70 cm

Odabent a fehér szobában, a Kisterem galéria egyetlen (kis) termében a képek adták az este második rétegét. A hazai képzőművészetben az embernek gyakran van olyan érzése, hogy a művészek szinte csiga módján cipelik hátukon a művészetüket, a stílus, a gondolatmenet kötelez, mint a popsztárok kinézete (lásd: Jamiroquay nem bír megszabadulni kalapjától, a magyar Omega együttes énekese a mai napig egykori frizuráját viseli). Közben persze a művésztől azt várjuk, hogy szezonról szezonra reagáljon a világra frappánsan, újszerűen, mint egy divattervező, és közben nézzen ki jól. Azt várjuk, hogy a művész folyamatos kutatáson vegyen részt, a saját útját járja, és rendszeresen lépjen meg minket aktuális eredményeivel, képeslapokkal, melyeket antropológiai útvjáról küld – amely út során minket tanulmányoz, beleértve saját magát is. Vagy szorgalmas egy művész, és igyekszik megfelelni a művész-tére tapadt értelmezéseknek, elvárásoknak, vagy pedig tényleg a saját útját járja, és a megfelelni akarást mint motivációt egy életre kidobja az ablakon – ebben az esetben azonban, bár pontosan azt teszi, amit elvárunk tőle, egyáltalán nem garantált, hogy a művei, kutatásának eredményei kicsit is érdekesek lesznek. Természetesen már a megnyitó megkomponálásából is régen látszik, hogy Révész László László nem a szorgalmas művész, nem biztosra megy, megelégszik azokkal az eredményekkel, amik maguktól létrejönnek, nem fabrikál melléjük csomó másikat. Laza és elegáns kutató. A képeknek az a dolguk, hogy a maguk módján telibe találják a befogadót, hogy egyszerre jól kizökkentsék és helyre tegyék. Az, hogy a hatás elemi legyen, fix elvárás, az izgalmas rész viszont az, hogy ezt a hatást az illető kép hogyan viszi be, azaz a mű milyen kommunikációs protokollt alkalmazva létesít velünk kapcsolatot. Révész László László festményei meglehetősen különös módon kommunikálnak velünk. Egy-egy kép már első ránézésre is ropant egyszerű – a maga basic, hangulati, ösztönszintű (mondjuk így: dionüszoszi) módján telibe talál bennünket egy élmény,

nemcsak úgy ott vannak valahol – egy olyan helyen vannak, ahol eredetileg voltak – de megváltozott, éppen most is, ahogy nézzük: változik. Romlik, pusztul, süllyed, fakul (a lányok arca is áldozatul esik e folyamatnak) – elenyészik. Nem egy kidobott, szemétre került műanyag játék úgy maradt, nem lebomló vigyora ez, ami a megváltozott körülmények közepette is ugyanazt produkálja. Révész László László szereplői elszenvedik e változásokat, szenvedői a folyamatnak, amely belőlük a régi, eredeti kontextusuktól, eredeti harmóniájuktól, pompájuktól megfosztott kísértetlányokat varázsol. A képen az eredeti beállítás csak nyomokban van jelen – a dekonstrukció pedig már előrehaladott fázisban van. Két lány egy olajos, gépolajos, maszatos képen – nem valami szocializmust ábrázoló proletár-festménnyel van dolgunk. A két lány nem eredetileg ilyen – ők is, a beállításuk, a világ, amiben leledzenek, bomlásban van, ami furcsa, feketén olajos felszínben mutatkozik meg. Az „eredeti beállítás” itt még megvan, és döbbenetes hatást gyakorol az emberre: csomagot bontanak, illetve készülnek kibontani. Masnival átkötött csomagok, két fiatal és szép lány – ennél idillibb helyzetet a giccsboltban sem kapni. Az idő azonban könyörtelenül végzi munkáját, a lányok már kabátba öltöztek (a bomlás okozta klímaváltozásnak megfelelően), de a csomagok nem nagyon akarnak kibomlani. Nem került rá sor – soha. Ha pedig eddig nem, akkor már nem is fog – soha. Egyikük a másikat nézi, a másik pedig úgy tekint kifelé ránk, odabentről, mintha egy süllyedő kabinban utaznának elkerülhetetlen végcéljuk felé – a sötétség, az elmúlás mélyére. A képeken az elmúlás jelei tapinthatóak, ám a folyamatok irányának megítélése nem is olyan egyszerű. Az van ugyanis, hogy e „fényt kapott”, „túlhívott” a psziché *dark-room*ján belüli fotók ugyanannyira viselik magukon a lebomlás, az elenyészés jeleit, mint a semmiből előhívottságét. A képeken ábrázolt jelenetek nemcsak eltűnnek, lebomlanak, a teljes út, amit megtesznek, az, hogy megjelennek,

amit fogalmi jellegű (mondjuk: apollóni) utótapogatózásunk csak megerősít – és máris jöhet a következő réteg. Három lányt látunk. A kép ezzel együtt nem három lányt ábrázol, hanem egy jelenetet, amelyben e három lány szerepel. Szembenéznek velünk, lesütik szemüket, várnak, zavartan elfordulnak, sírnak – ez történik a szemünk lát-tára. Együtt vannak, és ennek valahogy súlya van – egy fenomenon, egy különös jelenség, egy különös jelenet, amely megigéz és mozgásban tartja elménket. Ők ott hárman

előhívódnak a sötét semmiből, s majd aztán folytatják útjukat az enyészetbe. Révész László László ugyanis nem egyszerű, ismert, *common-sense* jeleneteket ábrázol az elenyészés előrehaladott fázisában, azaz e jelenetek nem csupán attól izgalmasak, hogy épp az elmúlás útjára léptek, hanem önmagukban is rejtélyesek. Így nem annyira egy bomlásnak indult világ, hanem sokkal inkább egy, a folyamatos bomlás állapotában leledző világ képeit látjuk – mintha egy valaha víz alá került komputer winchesteréről kimentett képek, jelenetek lennének ezek. E képek bomlottak, bomlásban vannak, de a bomlás iránya nem egyértelmű – ugyanúgy tekinthetjük kimentett, mint éppen elenyésző, megjelenő vagy éppen továtűnő képeknek ezeket a jeleneteket-jelenéseket. Művészet olyan jeleneteket ábrázolni, létrehozni, amik valamiféle kontextus támogatása nélkül, a semmiből előállva – mintha egy

Mi van a dobozban?, 1999, olaj, akril, vászon, 70x100 cm

üres szobában bekapcsolva felejtett tévéképernyőn látnánk – képesek magukkal ragadni bennünket. Természetesen ez történik a gyermekkorban, amikor felfedezzük a festészetet, a világot, és képekbe, beállításokba napokra, órákra beleköltözünk, és ugyanez történik most, ha belépünk a fehér szobába, a Kisterembe, és megnyitjuk magunkat a Révész László László-képeknek. Egy különös világból felhozott emlékek, déjà vu-k, időtlen képek, beállítások, jelenetek ezek, amik gyorsan rabul ejtenek. Érdemes megjegyezni, hogy az elmúlás, az enyészet, a bomlás itt nem holmi horrormotívum, hanem a szépséggel, a jelenben virágzó szépséggel együtt járó mélység – a szépség mélysége. *Beauty extended*. E bomlásban lévő képek pont úgy szépek, mint a 10-20 (40-50) éve készült fekete-fehér fotók, pillanatfelvételek, a maguk időtől

való függetlenségével, kissé tragikus hangulatú időnkívüliségével és közben az ott és akkor romlatlan, eleven, tapintható frissességével. Bár a drámaiságot egyáltalán nem nélkülözik, e képek mégsem drámaiak (csak ha angolul vesszük e szót, úgy, „*hogy van bennük dráma*”, történet, van dramaturgiájuk). Komornak még távolról sem lehet őket nevezni, és a sérültség, roncsoltság esztétikuma sem jellemző rájuk, nem fűzi őket konkrét rokonság a 80-as évek poszt-modern klímaváltozásának idejéből ismert torzókhoz és apollóni oszloproncsokhoz (Psyché, Bódy, Bachmann). A természeti erő, ami a Révész László László-képek világában érvényesül, az előhívott, majd „*túlhívott*”, „*overdeveloped*” szépséggel is inkább csak erős párhuzamot mutat, hiszen tényleg nem eldönthető, hogy e képek előtűnnek-e vagy éppen eltűnnek. Amit itt látunk, az divatterminológiával vadiújnak, *latest*nek tekinthető esztétikum: a törölt, „*unlinked*”, kontextusukat, eredeti fényüket, jelentésüket, funkciójukat vesztett képek, jelenetek között való mélyreható böngészés. Révész László László érzékenységét és tehetségét (és szorgalommentességét) dicséri, hogy kutatásainak eredménye nem holmi emlékkép-bolhapiac, hanem dedikált utazás az idő alvilágában. A Titanic roncsai közt pásztázó robotkamerák felvételei és az e felvételeket tágra nyílt szemmel bámuló kutatók meghatottsága jut az eszünkbe. Ugyanaz, mint amikor a fantasztikus *Nagy Körút II.* című festményének kapujában állunk (Ludwig Múzeum). Ott van a Körút, ki vannak írva az árak, egy urbánus bringás lány, hátizsákját megigazítva épp indulni készül, érezni, milyen lehet a sortja által szabadon hagyott combjait simogató tompa, meleg körúti fuvallat. Belülről érezzük a jelenetet, és közben mégis egy világ választ el minket tőle. Ez az idő figyelmes szemléléséből fakadó esztétikum. A madarat figyelő lány portréja nem egy napon hagyott, barnulásnak indult, nem fixált fotó – ez egy barnulásnak indult, nem fixált jelenet. A lány már levette tekintetét a tavaszt hirdető madárról, sőt le is sütötte a szemét – az idők során. Érthető, mindenki ezt tenné, akit kitartóan bámulnak. A madár, a tavasz, az oleander, a tükröződő napfény és maga a lány is, az egész jelenet teljesen idegen tőlünk, semmi közünk az egészhez – nem csoda, hisz törölték, elengedték, magára hagyták, kikerült a nagybetűs oblivionba, lekapcsolták, leválasztották, „*it has been unlinked*” – talán ezért olyan megrázó és zavarba ejtő kapcsolatba kerülni ezzel az „*unlinked*” entitással. Talán ezért olyan jelenésszerű, mintha üzenni akarna, mintha emlékeztetni akarna.

Valahol, egy immár távoli időben, egy eldobott, eső áztatta színes magazin, egy képeslap egyik oldalán egy helyi személyiség portréja látható – reggeli sétáját végzi, éppen átkel egy kis hídon, pólóján a 2-es szám látható, mint egy időbélyeg, nem visel zoknit. Ugyanígy lehetne hosszútávfutó futás közben vagy kötélátúzó valami mélység felett – innen nézve egyre megy. Révész László László képe egy elegáns fuvallattal felkap minket és berepít abba a világba, magával ragad minket e személy személyisége, a délelőtti varázsa, a pallóra lépés közelgő élménye, és közben az is, hogy mindez már tovatűnt. Olyan ez, mint a távoli csillagok fényével amikor látjuk, talán már nincs is.

Ismerős-ismeretlen képek, posztfreudista déjã vu-k, amiket először látunk, most van a premierjük, amit nem hirdettek meg sehol, felsejülő emlékképek egy ismeretlen világból – amiben élünk. Az impresszionizmus inverze – a pillanat felülete helyett arra fókuszálunk, ami mögötte van, illetve zajlik: az idő folyamatos mozgására. 2008-at írunk, az idő rendesen előrehaladt, ha valamit sokáig nézünk, elkezd felárnyalni előttünk a mélységeit – Révész László László egy ilyen mélység-felfedező utazásról, tripről küldi nekünk képeit – ezeket a jel-, illetve jelenésszerű jeleneteket.

Just don't believe that crap you are saying, 2007, olaj-akril, panel, 70x50 cm

Szíj Kamilla

Szimmetria

Ceruzarajzok

Megnyitó: november 25-én 18 órakor
Nyitva: november 26 – december 23. között

kisterem

Nyitva keddtől péntekig 14–18 óráig • Open Tuesday to Friday 2–6pm
1053 Budapest, Képiró utca 5. • +36 1 267 0522 • kisterem@kisterem.hu

Művészet/Természet/Védelem

**Kortárs művészeti kiállítás és jótékonyági árverés
november 21. 17 óra – 2B Galéria**

A harmadik alkalommal megrendezett aukció bevételéből mind az alkotók, mind az Ökotárs Alapítvány által támogatott természetvédelmi projektek részesülnek. Az idei évben is a kortárs képzőművészet ismert és elismert, több generációt képviselő alkotói adtak munkákat (grafika, festmény, fotó és kisplasztika).

Az idei alkotások **2008. november 17–21. között** tekinthetők meg a **2B Galériában** (IX. Bp., Ráday utca 47.) 14–18 óra között, valamint az Axioart (www.axioart.com) műkereskedelmi portálon és az Ökotárs Alapítvány (www.okotars.hu) honlapján.

Vintage Galéria

1053 Budapest, Magyar utca 26.

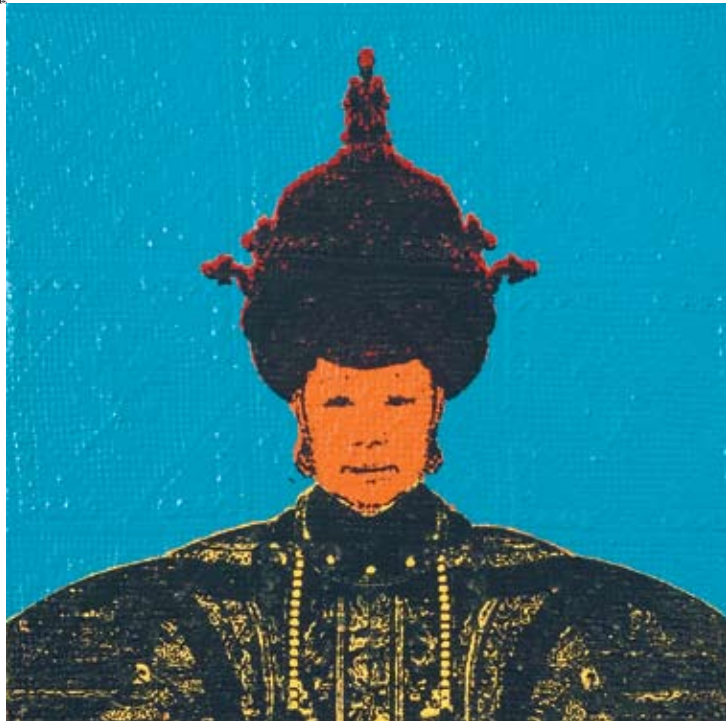
www.vintage.hu

tel./fax: (361) 337 05 84

galeria@vintage.hu

3 July 1979 ° Estate of André Kertész 2008 / Courtesy Higher Pictures

Cím nélkül 1–4, 2007, vegyes technika, kollázs, akrilfesték, szitanyomat, csipke alumíniumlapra kasirozva, 50x50 cm

Havadtői Sámuel Londonban született, majd itthon, később New Yorkban, Genfben s végül 2000 óta ismét Budapesten élő festőművész. Pályája során intellektuális, művészi és baráti szálak fűzték többek között Andy Warholhoz és Keith Haringhez, s a mai napig kapcsolatban áll a kortárs New York-i művészeti élettel. Húsz évig élt együtt Yoko Onóval, akitől a Havadtői Sámuel által 1992–2000 között működtetett 56-os Galéria neve is származik. Az „euramerikai” festő két évvel ezelőtt mutatkozott be először a hazai közönségnek. Moszkva, Bukarest és Milánó után november közepén *A három kínai császár* címmel újra Budapesten állít ki, a B55 Galériában

Magyar alapokon amerikai felépítmény – kínai témára

Tamás Dorka

Havadtői Sámuel újra kiállít Budapesten

Hogyan indult a pályád?

Londonban születtem, majd a szüleim a Rákosi-propaganda hatására 1956 nyarán visszaköltöztek Magyarországra. Hamarosan kitört a forradalom, majd tudjuk, hogy milyen idők jöttek. Én folyamatosan elvagyódtam innen, és 19 évesen, az első adandó alkalommal fogtam is a sátorfámat, s kisebb bonyodalmak után visszatértem Londonba. Ott először egy gazdag háznál dolgoztam bentlakásos lakáj-pincérként. Mindig nagyon szépen terítettem meg az asztalt, így pincérből előbb lakberendező lettem, az meg már majdnem festészet, hisz az ember egy hatalmas palettáról dolgozik, hogy harmonikus összképet teremtsen.

London után New York következett.

Igen, a 80-as években ott kezdtem el komolyan festeni. Andy

Warhol egyik asszisztense nyitott egy szita-iskolát, ahol én voltam az egyetlen tanítvány. A Yoko Onóval való kapcsolatban azonban nemigen volt időm arra, hogy magammal foglalkozzak. Csak amikor már minden „házimunkát” elvégeztem, akkor jutottam hozzá, hogy elkezdjek „csipkét verni”, azaz szitázni. Nehéz volt így dolgozni, ezért is értem meg olyan jól a csipkeverőket. Ez volt tehát az első korszak. Aztán amikor 2000-ben, a szakításunk után hazaköltöztem Budapestre, már minden időmet a munkának tudtam szentelni.

Ekkor született *Legends* című sorozatod.

A *Legends* valójában egy önéletrajzi könyvecske, amelyben mese formájában burkoltan megírtam az életemet. Végso soron, ha jobban megnézzük, minden mesében szerepel egy egyedül élő asszonyka három fiúgyermekkel. A két idősebb elindul szerencsét próbálni, de nem jár sikerrel, majd a legkisebb királyfi felkerekedik, világot lát, megöli a sárkányt, megmenti a hercegnőt, és boldogan élnek, míg meg nem halnak. A *Legends* című sorozat úgy kapcsolódik mindehhez, hogy én a rock’n’roll és az *Egy nehéz nap éjszakája* című film hatására kerekedtem fel. Ezzel a sorozattal azoknak állítok emléket, akiknek a hatására vettem a batyumat. Szeretem és tisztetem őket.

Képeid nagy részét csipkére fested...

Bár a magasművészet lebecsüli, számomra a csipke végtelenül izgalmas. Először is, mert nők készítették, aztán, mert nincs szignóva. Egy nő azután ült neki a csipkeverésnek, hogy szült, gyereket nevelt, főzött, bevásárolt, mosogatott. Aztán meg ezekkel a kis tárgyakkal a készítője az otthonát szépítette, eleinte nagy becsben is tartotta őket, de ahogy kezdtek elkoszolódni vagy elszakadtak, elveszítették számára az értéküket és kidobta őket. Én egy évtizede gyűjtöm a régi csipkéket, mert elbűvöl a tapintható szépségük, végtelenül variálható formaviláguk, de legfőképpen az őket készítő ismeretlen asszonyok élettörténetei, amik észrevétlenül, alig láthatóan, mégis kitapinthatóan beledolgozódtak ezekbe a csipkébe.

A következő sorozatod a *Love is Hell* volt.

2000-ben kicsit depressziós voltam, s egy pszichiáter ismerősöm azt tanácsolta, írjam ki magamból a problémáimat. Közben kaptam egy felkérést is, hogy írjam meg az önéletrajzomat. Úgy dön-

töttem, rendben, megírom, de úgy, hogy azt soha senki ne tudja elolvasni. Amikor elkészültem egy fejezettel, elkezdtem lerövidíteni. Mikor már egész kurta volt, ráírtam egy vászonra, majd ugyanolyan színű festékkel lefestettem, utána rátettem egy réteg csipkét, majd arra rádolgoztam egy újabb felületet, és végül arra is ráfestettem. Ez a *Love is Hell* sorozat, aminek három darabján azért szerepel egy-egy olvasható mondat is. Az egyiken az látható, hogy *Love is Hell*, a másikon, hogy *Love is Forever* a harmadikon pedig, hogy *Love never Dies*... Tehát a pokol örökké tart...

És a japán képek?

Két japán sorozatom van. Az első a *Shibui*, azaz japán kurtizánok. (Japánban a kurtizánokat a 17. században nagyon nagyra becsülték.) Ez a sorozat is a csipkéhez kötődik. Először a számítógépen kitalálok bizonyos mintákat. Azokat lézerrel csipkéből kivágatom, majd a különböző darabokat egymáshoz illesztmem, s így egészen új csipkeminták születnek. Még 1986-ban szitáztam néhány japán erotikus képet. Arra gondoltam, érdekes lenne ezeket a szitamintákat átváltani csipkére. A *Shibui*ban tehát két folyamat, a nyolcvanas években elkezdett szita és az azóta megtalált csipke találkozott össze. Két éve aztán újabb kísérletbe kezdtem: film nélkül rávilágítottam szitára a csipkét, így ezek a hatalmas képek egyediek, nem lehet sokszorosítani őket, s ebben a sorozatban már csak mintaként jelenik meg a csipke.

Szintén két éve rendezted a *Játszma* című kiállítást.

1972-ben történt a legendás Bobby Fisher – Borisz Szpasszkij-sakkjátszma. Pár nap eltéréssel én akkor érkeztem meg New Yorkba, amikor Bobby Fisher Reykjavíkba. Majd 1983-ban, John Lennon halála után a sok kondoleáló üzenet és ajándék között egy kézzel készített, kis bőr sakktáblát is hozott a posta, melyet a sakkvilágbaj-

Cím nélkül, 2007, vegyes technika, kollázs, akrilfesték, szitanyomat, csipke alumínium lapra kasirozva, 100x130 cm

nok Bobby Fisher küldött. Így kezdtünk Yoko Onóval sakkozni, s egészen 2000-ig minden nap három játszmát játszottunk. Mindig is foglalkoztatott az a bizonyos harmadik játszma, amikor Bobby Fisher először nyert Borisz Szpasszkij ellen. A chicagói születésű Bobby Fishernek a szovjet Szpasszkij feletti győzelmét szimbolikusan a hidegháborúban aratott amerikai diadalként őrizte meg az emlékezet. Ez a 41 kompozícióból álló sorozat a legendás játszma 41 lépését dokumentálja, reprezentálja.

A november 13-án, a B55 galériában nyíló kiállításod három kínai császár előtt tiszteleg.

Kang-hszi, Jung-cseng és Csien-lung három 17–18. századi kínai császár, akik miközben erőskezü hadvezérként álltak birodalmuk élén, a költészet és képzőművészet iránt is fogékonyak voltak, s úgy építették saját hatalmukat, hogy nem elpusztították, de óvták és megbecsülték a múlt értékeit. Közülük az egyik, nem sokkal azután, hogy birtokba vette a Tiltott várost, rögtön végigjárta a palota ezer szobáját, s az egyikben rálelt egy 13. századi festő két alkotására. Majd a leltárt végigböngészve észrevette, hogy ugyanattól a művésztől van még két festménye. Végül egy új szobát építtetett, és ebben helyezte el a négy műalkotást, a szobának pedig kínaiul a *végre együtt mind a négy kép* nevet adta. Engem lenyűgöz ez a szemlélet, ahogy ezek a hatalmas kínai uralkodók a múlt örökségét tiszteletben tartva felmérték, hogy az őket is gazdagítja és a birodalmukat is erősíti. Azt hiszem, a jelen embere sokat tanulhatna ezektől a kínai császároktól.

Sikeres lettél Amerikában, szerinted mi kellett ehhez? Annyi tehetséges ember megy oda szerencsét próbálni.

Úgy, hogy a tehetség nem elég. Az kell, hogy az ember önfeláldozó legyen...

És szerencsés.

Mindenki a saját szerencséjének a kovácsa. Ez olyan, hogy „vegye meg a lottószelvényt, ha nyerni akar!”. Fontos, hogy az emberből ne hiányozzon az eltökéltség, keményen dolgozzon, bírja a strapát és flexibilis legyen, ami nem keverendő össze a gerinctelenséggel!

Miért költöztél mégis haza?

Még mindig nem érzem úgy, hogy letelepedtem volna Magyarországon: évente legalább négyszer megyek New Yorkba, és emellett sokat utazom másfelé is. Magyarországon pedig a legtöbb időt a műtermemben töltöm – az a négy fal meg bárhol lehetne. Én na-

Cím nélkül, 2007, vegyes technika, kollázs, akrilfesték, szitanyomat, csipke alumínium lapra kasirozva, 130x130 cm

gyon visszahúzódó ember vagyok, ritkán járok társasági eseményekre, mondhatnám soha.

Szerinted mi a különbség a New York-i és a budapesti művész-társadalom között?

A legnagyobb különbség az, hogy amíg az amerikai művészek dicsérik és támogatják egymást, addig Magyarországon a művészekből ez a hozzáállás hiányzik, hogy udvariasan fejazzem ki magam. Az amerikaiak örülnek, ha egy emigránsnak sikerül, mert ez azt bizonyítja, hogy csodálatos országban élnek, illetve hogy akkor nekik miért ne sikerülne?!

Azért itthon is látok pozitív változást: amikor huszonévesekkel beszélgetek, felcsillan bennem a remény, hogy talán végre nálunk is bekövetkezik a mentális rendszerváltozás.

A hazai művészek közül kiket szeretsz?

Vásároltam már képet Csiszér Zsuzsittól, Káldi Katától és Halmi Horváth Istvántól.

Művészileg ki volt rád a legnagyobb hatással?

Agnes Martin áll hozzám a legközelebb, de vele soha nem találkoztam. A másik pedig Yoko Ono. Vele találkoztam... Az én művészetemet két nő befolyásolta a legjobban. Ja, és Andy Warhol a harmadik...

XX. SZÁZADI BÚTOR és DESIGN AUKCIÓ 2008. DECEMBER 18.

Spoon chair

Design: Antoni Citterio és Toan Nguyen 1990 körül
Gyártó: Kartell

FERENCZI és TSAI

Ferenczi és Tsai Aukciósház és Galéria
V. Budapest, Falk Miksa u. 3.
www.ferencziaukcio.hu

John Gallery Presents New Yorkból Kent Henricksen hímzett szta munkájával

Pezsgőfürdő Sárvári Zita

Míg egyes vásárok alcímbe tömörítve próbálják a kortárs nemzetközi képzőművészet szerteágazó irányzatait leírni, addig a **35. FIAC** – már csak múltjára és rangjára való tekintettel – nem akar felesleges klisékkel utat mutatni sem látogatónak, sem gyűjtőnek. Nem is tehetné, hiszen a művészeti vásárok és a nagy nemzetközi szimpóziумok között pont ez a különbség. Itt a galériás a művész, aki készül a vásárra, és az alkotói szabadság jegyében maga válogatja ki művészeit és határozza meg standja koncepcióját.

Mindenki számára világos, hogy a francia művészeti vásáron sikk részt venni, az itt szereplő galériákra és művészeikre érdemes odafigyelni. Egyetlen részvétel a FIAC-on szinte kanonizációs erővel bír és megnyitja az örök emlékezet útját a művész előtt.

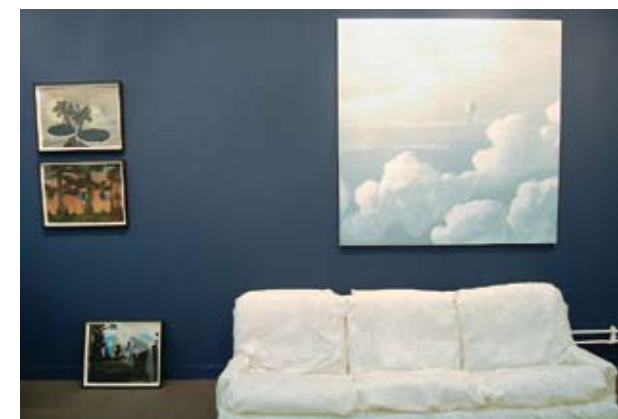
Párizs pedig a FIAC ideje alatt újra kortárs képzőművészeti központtá válik, megtalálja helyét a kortárs műtárgypiacon erre az időre, még ha az európai képzőművészet súlypontjai jelenleg Berlinben és Londonban vannak is.

Didier Marcel installációja

A londoni Ibid Projects Galéria standja – Anthea Hamilton, Anja Smith és Marianne Vitale munkái

Eric Baudart, Sofa, 2008, Chez Valentin Galéria, Párizs

Persze hegemoniáját a vásár a francia nyelvterületekről érkező gyűjtők és galériák körében őrzi, rengeteg a belga, francia, svájci galériás. A taktika világos: a lehetséges vevőt francia sármban és pezsgőben fürdetni, fenntartani a franciás imázst.

Sztárkultusz

Míg a *Cour Carrée* (a Louvre impozáns udvara) a fiatalabb galériák feltörekvő művészeinek adott otthont, addig a *Grand Palais*-ban a megasztárok (Yuskavage, Tuymans, Jake és Dino Chapman, Hirst, Havekost, Murakami, Höller, a nagy művészettörténeti klasszikusokról nem is beszélve) mutatkoztak be az önálló (általában külföldi) múzeumi kiállításokról már jól ismert munkáikkal. Persze a fiatal feltörekvő művészek csak annyiban fiatalok és feltörekvők, amennyire a nagyon is ismert, Delhi új Damien Hirstjeként fém-edény installációról elhíresült Subodh Gupta az lehet. Négy éve szerepelnek munkái aukciókon. 2005-ben *Pierre Huber* állította ki a Friezen, ekkor a Sotheby's aukcióján 10 700 euróért kelt el *Fisherman* című munkája. 2007-ben árai már egészen új magasságokig szárnyaltak, egyik műve 280 000 euróért cserélt gazdát. Amellett, hogy kínai képzőművészek elvétele, a lipcsei iskolához tartozó alkotók pedig egyáltalán nem szerepeltek a vásáron (Franciaországban nem ez a trend), a közel-keleti és kelet-ázsiai képző-

Hans Peter Feldman szobrai, a párizsi Martin Aboucoya Galéria standján

Dewar & Gicquel, Mason, 2008, Loevenbruck Galéria, Párizs

művészek és témák feltűnően nagy számban voltak jelen. Az arab országok és India az új Eldorádó a gyűjtők számára. A művészet-politikai akciónak vélt válogatási szempontok és a munkák politikai jellege szükségszerűen jelenik meg ma a műtárgypiacon, ezen belül is a francia műtárgypiacon. Az itt most bemutatott alkotások sikeresen transzformálják ikonográfiájukat és sztereotípiáikat más kultúrák által is beazonosítható védjegyekké.

Pattern-painting

A figurális látomásos festészet helyett a fő hangsúly a dekoratív festészetre és az új technikákat felvonultató táblaképekre esik. Ha a táblaképet a művész éppen nem ragasztószalaggal, színezett és visszacsiszolt csurgatott lakkal, csepegtetett viasszal, matricával alakítja, akkor zománccfestékkel viszi fel a kívánt motívumot, a vászonra printeli vagy ráhímezi azt. A rajz és az akvarell érzékeny technikája Nyugaton is dívik és inkább a nőknél kedvelt önkifejezési forma. Üdvözlendő, hogy a képzőművészet mostohagyermeké, a szobrászat is a galériások látómezejébe került. Játékos, elbeszélő és főként figurális szobrászat volt inkább jellemző az idei FIAC-ra, némi társadalomkritikai felhanggal.

Magyar vonatkozás

Meglepően sok magyar résztvevője volt az idei vásárnak. A Grand Palais-ban Birkás Ákos szerepelt a párizsi *Galerie Zürcher* standján, a Cour Carrée-ban Csörgő Attila egy fotójával találkozhattunk *Gregor Podnar* galériásnál, a Société Réaliste (a két tagból egy magyar tag miatt tévesen magyarnak titulált concept-csoport) pedig a szintén párizsi székhelyű *Martine Aboucaya Galériánál* szerepelt. A *Show Off* szatelitvásáron Fehér László két munkájával találkozhattunk, míg a *Balkon* című képzőművészeti folyóirat meghívást kapott a művészeti sajtó-szekcióba. A kortárs képzőművészeti accessoire végtelensége és káosza szerteágazva mutatta a helyes utakat gyűjtőnek, galériásnak, műélvezőnek. A kortárs képzőművészet nem egy hermeneutikai kör, de nem is logikusan egymásra épülő sorok összessége. Újszerű ideákat mutatnak be a nemzetközi vásárok minden évben, még ha úgy tűnik is, hogy előzetes tudásunk elemei vonulnak fel előttünk.

www.pauleka.com

Jud Marceau - Andrásy Út 44, Budapest, 1061, Hungary

www.judmarceau.hu

PAULE KA

Bárány (200x300 cm, olaj, vászon, 2008)

CSÁKI RÓBERT A FORRÁS GALÉRIÁBAN

Csáki Róbert tavaly novemberi, nagy sikerű kiállítása után az idén is novemberben, a Teréz körúti galériában összegzi az elmúlt évet. Akárcsak egy éve, most is a szakmai tudás, technikai felkészültség, rajzi magabiztosság és az ösztönös spontaneitás különös keverékét mutatja be nekünk. E két szögesen eltérő megközelítési mód közötti különbség olyan feszültséget hoz létre a képeken, amely Csáki festészetének meghatározó, alapvető sajátossága, kvintesszenciája.

Szürrealisztikus, groteszk, de leginkább esendő alakok népesítik be az egész életművet. Ezek a figurák Csáki festői világának kulcsfigurái, egy különös, profán ikonográfia részei. Sokak számára szokatlanok és meglepőek, de tagadhatatlan sutaságuk mellett valami szelíd, resignált bölcsességet is hordoznak. Alakjai furcsa maszkjuk mögé rejtőznek, az egyik legfőbb titkuk az, hogy személyiségük, lelkük van.

Csáki Róbert világa fordított világ. Ez a megfordításra, kifordításra törekvő akarat a pályakezdés éveitől kezdődően az életmű egészen napjainkig végighúzódik. Csákinál néha nem

érvényesül a nehézkedés törvénye, hétköznapi megszokott bizonyosságok tűnékeny látszattá, rokokó légies látomássá válnak. A művész fűgét mutat a külvilágnak. Feje tetejére állít mindent, láthatjuk, hogyan borítja fel a szokásos szépségideált.

Csáki nagyon sok szállal kötődik az európai festészet hagyományához, ezt számtalan *Hommage* képe is bizonyítja, de képei nem parafrázisok. Legalábbis nem a szó közkezdelt értelmében. Képi toposzokat sem vesz át a festészet hőroszaitól, így nincs is mit aktualizálnia, újraértelmeznie. Nem kel versenyre Leonardóval, Millet-vel vagy Monet-val, egyszerűen csak kalapot emel előttük, tiszteleg életművüknek. Egy-egy hangulat, színharmónia az, ami az említett mesterekre emlékezteti a nézőt a festményeken.

Festészetének alapvető élménye az elvágódás jelenkorunk változó viszonyai közül. A befelé figyelő, a lélek apró rezdüléseit elemző művész ilyen határozott elfordulása a jelen eseményeitől, történéseitől a modern magyar festészetben Gulácsy

Szentek kivonulása (150x195 cm, olaj, vászon, 2007)

életművével rokonítható. Csáki Róbert világa sok szempontból talán emlékeztet Naconxypanra, ő is elvágódik jelen korunkból és ugyanazzal a következetességgel, amivel annak idején Gulácsy, immáron majdnem két évtizede építi saját álom-, illetve fantáziavilágát.

Alakjai, figurái ugyan mozognak, cselekszenek, valamilyen hétköznapi tevékenységbe merülnek, de szándékaikat a legmélyebb homály fedi. Nincs egyértelmű narráció, nincs kézenfekvő magyarázat, a képek még egy-egy pontosnak tűnő címadás mellett is a leíró gondolkodás számára megfjthetetlenek maradnak. Szimbolikus, álomszerű tartalmaik miatt sajátos konnotációval bírnak.

Csáki Róbert festményeinek sokszor visszatérő szereplői az állatok. Ezek a jószágok szemmel láthatólag nem követik az európai festészet idillikus hagyományait. Képzelt, álomszerű lények, melyek némileg emlékeztetnek a föld faunájának ismert lakóira, de legfőbb szerepük szimbólumteremtő képességükben rejlik. Állatai emberi tulajdonságokkal is bírnak, nem pofájuk, hanem szinte emberi arcuk, lelkük van.

A művész közeljövőben megjelenő albuma is bizonyítja, hogy életművének alkotásai nemcsak az egyoldalú értelmezéseknek állnak ellent, de nem tűrik a klisészerű stílári besorolásokat sem. Nincsenek egymástól élesen elkülönülő szakaszok, alkotói periódusok, hirtelen váltások, látványos, nagy pálfordu-

Unikornis (200x300 cm, olaj, vászon, 2008)

lások az oeuvre-ben. Organikus, szerves, következetes művészi fejlődésnek lehetünk tanúi, a kilencvenes évek elején készült útkereső képektől kezdve napjaink hatalmas méretű, elképesztő szakmai felkészültséggel kivitelezett festményeiig. Csáki Róbertet enigmatikus alkotásai a kortárs magyar festészet egyik legkifürkészhetetlenebb és legkarakteresebb alkotó egyéniségének mutatják.

Nátyi Róbert
(x)

FORRÁS GALÉRIA

FORRÁS GALÉRIA 1067 Budapest, Teréz krt. 9.
tel. 06 1 411 1248 e-mail info@forrasgaleria.hu web www.forrasgaleria.hu
NYITVA TARTÁS Hétfő-Péntek 10:00-19:00 Szombat 10:00-13:00

Rendőrcsók, 2005, fotó

Lenin forog a sírjában

A meztelen igazság – A Blue Noses cenzúrázatlanul

Dékei Kriszta

A debreceni MODEM második emeletén látható kiállítás előre figyelmezteti a betévedőket, hogy gyermekeiket ne engedjék a műalkotások közelébe. A bejáratnál ugyanis ott virít a mozifilmeknél, számítógépes játékoknál alkalmazott piktogram: csak 18 éven felülieknek. Pedig a Vjacseszlav Mizin és Alexander Szaburov által a kilencvenes évek végén alapított Blue Noses csoport bevallott célközönsége a nagymamák generációja mellett éppen hogy a kisiskolások csoportja. Azok az emberek tehát, akik vagy meglehetősen távolságtartással kezelték a Szovjetunió ideológiai és mindennapi ámokfutását, vagy már a peresztrojka

jában imitációja) miatt. A neodada polgárpukkasztás e formáját amúgy nemzetközileg elismerik (2005-ben például a Blue Noses szerepelt a Velencei Biennálé orosz pavilonjában), s Magyarországon sem számítanak újdonságnak; munkáik 2006-ban már láthatók voltak a budapesti Knoll Galériában.

Mizin és Szaburov legjobb munkái az orosz művészeti kánonra reflektálnak. Így reinkarnálódik Malevicsnak az Utolsó Futurista Kiállításra 1915-ben összeállított, s egy sarokban elhelyezett műcsoportja – csak éppen a mértani alakzatokat zsíros felvágottak és fekete kenyerek helyettesítik (*Konyhai szuprematizmus*). Az orosz avantgárd nagymesterei előtti tisztelgés az a szöveg-buborékokkal ellátott képregény, melyben a két alkotó egy irdatlanul giccses, rózsákkal borított háttér előtt futurista jelmezben pózol, s kezében óriási, imitált falloszokkal Malevics és Rodcsenko iránti olthatatlan szerelméről vall (*Szex szuprematizmus*). Egy fotósorozat erejéig Picasso is megidéződik: a túlsúlyos és meztelen női modell és a szintén pucér férfi fejére a katalán mester munkáiról ismerős, kubista arc-maszkok montírozódnak (*A művész és a modell*). Egy 2003-ban készült videoszkeccs a művészettörténet aktábrázolásait eleveníti fel. Egy lepusztult konyhában, mosatlan edények és kiürült palackok között egy apró konyhaasztalon a majdnem teljesen meztelen modell az instrukcióknak megfelelően például felveszi Goya két Maya-festményének jellegzetes pózát – a felöltözöttet egy szál bugyiban, a ruhátlant alsónemű nélkül.

Úgy nézek ki, mint egy vesztes?. 2001, fotó, sorozat

Meztelen igazság sorozat, 2008, fotó

Gunyoros szerepdarabok foglalkoznak a média által közvetített képekkel, legyen a műfaj divatörületté vált fikció vagy a híradók által közvetített „valóság”. Így végignézhethjük, amint a Harry Potternek álcázott hős egyetlen varázspálca-suhintással megoldja a prostitúció, a szegénység vagy az alkoholizmus problémáját, s negyven percen keresztül végigkövethetjük, amint hőseink Putyin (akkor még) elnök utasításai nyomán felveszik a harcot a maffia ellen. Szerepel óriásplakát-parafraízis, csak épp a jólét és csillogás, a konzumfogyasztás magasztalása helyett lepukkant, a társadalmi lét peremére került vesztesek, nejlonszatyrot szorongató (és a művészek által megszemélyesített) hajléktalanok pózolnak a kamera előtt. Az országimázs-kampányok kifordítása a *Welcome Nato* című plakát – a torz pófájú, bugyuta, álszakállas muzsikok kenyérrel és sóval, továbbá felemelt baltával várják a vendégeket.

A csoport mini valóságshow-val is kedveskedik a nézőknek: egy mellmagasságban nyitott doboztárlóba bekukucskálva egy háromszereplős, felgyorsított „történetbe” pillanthatunk bele. Mint erre a meglehetősen hosszú alcím (*Amit mindig szeretél volna látni a TV-ben, de nem merted kérni*) is utal, a lét legprimitívebb körforgását látjuk, az evést, a szexuális aktust és az ürítést – természetesen imitálva. A kisemberek valósága mellett videón és fényképeken a nagypolitika szereplői is megjelennek. A George W. Bush, Condoleezza Rice, Oszama bin Laden, Putyin elnök, az angol királynő, Lady Diana, Hillary Clinton vagy Szaddám Huszein fotómontázsolt maszkját viselő alakokat csoportszex, erotika nélküli pszeudo-üzekedések közben látjuk – a pozitúrák és s szereplők véges száma miatt azonban az amúgy nagyon hatásos jelenetek egy idő után unalmassá válnak. A *meztelen igazság* mindemellett keserűen gunyoros látélet a világról, ahol a politikai/gazdasági folyamatokat nem nemes elgondolások, hanem zsigeri és hatalmi ösztönök irányítják – legalábbis a művészek szerint.

A szocialista/kommunista ikonok megszemélyesítése a putyini posztszovjet rendszer és a tekintélyelvű ortodox egyház kritikája, annak a féldiktatórikus struktúrájának a kipécézése, amely min-

Puskin-Krisztus-Putyin sorozat, 2004. fotó

den szinten vonakodik szembenézni önnön múltjával. A menyegyzetig erő, hatalmas, vörös alapú molinókon forradalmi vezetők, Lenin, Sztálin és Che Guevara láthatók a keresztre feszített megváltó pózában – utalva egyben arra a vallásos áhítatra, amely erősen vitatott életúttal rendelkező embereket a szakralitás magaslatára emelt. Láthatunk egy Lenin-hasonmást, amint a WC-n ülve *Pravdat* olvas, egy lepukkant konyhában pedig erősen italozik (*Lenin el*), és kiürült vodkás- és pezsgősüvegekkel körbevett, lábát lavórban áztató, tajt részegen heverésző és irtózatosan kövér latin-amerikai hőst (*Che 30 évvel később*). A vad orosz lélek ironikus megidézői nyers cinizmusba bújtatják mulatságos csinyjeiket, vihogatató ötleteiket. Nem csoda, ha szegény Vlagyimir Iljics Uljanov elvtárs is nyugtalan: majdnem hat percen keresztül csodálhatjuk, amint izeg-mozog és nyugtalanul forog a sírjában.

2008. szeptember 25. – december 15.

Fűszeres Eszter

fűszer és lélek

zsidó konyha itt és most

100 recept, 150 fotó, ünnepi leírások, koktélok az új kortárs zsidó szakácskönyvben!

“Végre valaki megírta! Egyszerre kulináris és kulturális élvezet ez a könyv” - Stahl Judit

www.fuszereslelek.hu

minden nap
répatorta
wifi
oolong leaf tea
eperturmix
függőágy
no smoking
art magazin
qawa kávé
8-23
kosztolányinál

**NEGYEDÉVES
PRÓBA-ELŐFIZETÉS**

45%
KEDVEZMÉNNYEL
2100 FT*/13 LAPSZÁM!

részletek: www.pestimusor.hu | tel.: 06-1-318-5152

*A fenti üzleti ajánlat egyszeri próba-előfizetésre vonatkozik.

3M

Műgyűjtés, múzeum, mecenatúra – a nyugati művészeti szisztéma három fontos fogalma. A magyar művészettörténet-írásnak mégis elhanyagolt területe a múzeumon kívüli gyűjtemények birodalma.

Még mindig érződik az osztályharcos szemlélet nyomában járó antikapitalista ellenszenv. Esztétika és a gazdagok? Pedig a képzőművészet nagy rendszerének, társadalmi hálójának és működési elveinek megismerése lehetetlen a privát kollekciók nélkül. Míg egyes kutatók a második világháború előtti tátongó lyukakat próbálják betömöködni, mások a kortárs mecenatúra és műgyűjtés jelenét dokumentálják az utókor számára. Ez utóbbiban vannak Ébli Gábornak elévülhetetlen érdemei.

Most jelent meg harmadik könyve a témában, *Műgyűjtés, múzeum, mecenatúra* címmel. A három

m betűs szövből főként az elsőre koncentrálni, füzérszerűen illesztve egymás után az egyes kollekciókról szóló beszámolókat és a műgyűjtőkkel készült interjúkat. Mintha egy újrafésült kutatási naplót olvasnánk, az egyik pillanatban még azt elemzi a szerző, hogy miért hagyta itthon az emigráló Mezei Árpád Vajda *Felmutató* ikonos önarcképét, aztán megtudjuk, hogyan került egy Szőnyi-festmény az IBM vállalati kollekciójába, majd hogy ki hozott Yoko Ono-munkákat először Budapestre, hogy hogyan verte le az absztraktokat ellenző alkalmazottak lázadását egy művelt cégvezér, hogy miért volt Aczél Györgynek Bálint Endréje, vagy hogy miként került ki egy remek Vörös Géza-alkotás az ausztrál tengerpartra. Művészettörténet – más szemszögből.

Ébli Gábor: Műgyűjtés, múzeum, mecenatúra

Esettanulmányok a jelenkori magyar gyűjtéstörténetből

Corvina, Budapest, 2008, 444 oldal, 3990 Ft

többet mond (és valljuk be, sokkal fontosabb) Európa-központú műveltségünk számára. A 19. század művészete a régi kánon szerint a Napóleon-kori merev klasszikától ívelt (célratörően) a társadalmi problémák iránt érzékeny realizmusig, ami megágyazott a modern mozgalmaknak. Szerencsére az olasz szerzők sokkal frissebb nézőpontot választottak, bőségesen tárgyalják a német nazarénusokat, a francia Ingres-követőket, az angliai gótikus újjászületést, az itáliai puristákat és az amerikai klasszikus tájképfestőket is a kötelező fejezetek mellett. Érzékeny és alapos elemzése a 19. századi művészetnek, még akkor is, ha a mi közép-európai szívünknek olyan kedves biedermeier el is sikkadt a sok ottocentista irányzat között.

Stefano Giuntoli – Tatiana Pedrazzi:

Föniciai és etruszk művészet

Corvina, Budapest, 2008, 384 oldal, 6000 Ft

David Bianco – Lucia Mannini –

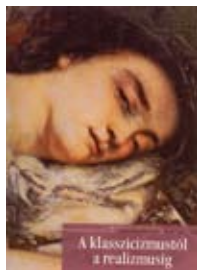
Anna Mazzanti: A klasszicizmustól

a realizmusig

Corvina, Budapest, 2008, 360 oldal, 6000 Ft

Föniciától a realizmusig

A nagy művészettörténeti sorozatok szükségszerűen kénytelenek olyan népek kultúrájával is foglalkozni, amelyek nem égtek bele a közös európai tudatalattiba. Például Föniciával, aminek lakói ugyan felfedezték a fonetikus írást és elárasztották telepeseikkel (lásd: punok) az egész Földközi-tenger medencéjét, de nem hagytak kitörölhetetlen nyomot vizuális múltunkon. Inkább ellavíroztak a különböző kölcsön-stílusok között, a merev egyiptomi és a harcos asszír között. Vagy ott vannak az etruskok, akik mindig félig görögnek, félig rómainak tűnnek – bármennyire is leegyszerűsítő és méltatlan ez, az arezzói Khiméra, a lakomázókat ábrázoló szarkofágok és a vízvezetékrendszer eredetének az ismeretében. A Corvina kiadó olaszból fordított, nagy művészettörténeti sorozatában egy közös kötet járt Föniciának és Etruriának. Akárcsak a klasszicizmustól a realizmusig tartó évszázadnak, ami azért sokkal

Összeállította: Rieder Gábor

Giotto

Milyen volt Giotto? Magas vagy alacsony, ingerlékeny, nagyvonalú, kedélyes vagy éppen kiállhatatlan? Nem sok személyes információ maradt fenn róla (bár Boccaccio utal rá, hogy nem volt éppen egy férfiszépség), annál több a bizonytalan vagy éppen biztosan hamis eredetű legenda. Például hogy a vidéket járó Cimabue mester egész véletlenül figyelt fel az ügyesen rajzolgató pásztorfiúra és rögvest magához vette. Nos, ez – ahogy Norbert Wolf, a Taschen-féle kismonográfia szerzője ellentmondást nem tűrően leszögezi – mese. Akkor hogy lett belőle Itália-szerte dicsért festőművész? Norbert Wolf töredelmesen bevallja, hogy nem tudjuk. A Giotto-kutatás nehéz kenyér, a légből kapott, de magabiztos legendákat kell összeegyeztetni a stíluskritika ingoványos eredményeivel. Minden kijelentés mellé kell csatolni egy kis megjegyzést: például „megkérdőjelezhető”, hogy ott volt-e az assisibeli San Francesco kezdő munkálatainál, vagy „gyanítható”, hogy pár esztendőtt Avignonban is eltöltött. A sok kérdőjel ellenére azért még egy ilyen kismonográfiából is plasztikusan kirajzolódik Giotto arcéle, az esztétikai forradalmárá, aki a bizáncias konvenciókat követő európai festészetet visszavezette a természetábrázolás tiszta forrásához. Aki az elbeszélést megtöltötte elevenséggel, aki elsőként festett csendéletet, arcképet, szembeccsapó architektúrát és üstökösöt. És hogy a portréját egy árnyalatnyival kézzelfoghatóbbá tegye, Norbert Wolf még azt is megjegyzi, hogy a gazdasági befektetésekkel se állt hadilábon, szövöszekeket adott bérbe, tetemes honoráriumokat zsebelt be, ráadásul az uzsorás Scrovegniknek festette ki az Arena-kápolnát. Sőt egy versében a szélsőséges szegénységet esztelenségnek nevezte. Persze a kis költemény – mondanunk se kell – nem biztos, hogy tényleg Giotto tollából származik...

Norbert Wolf: Giotto

Taschen–Vince, Budapest, 2007, 96 oldal, 2275 Ft

Művészet közléről

Ismeretterjesztő tudományos munkákra szükség van, még ha a hazai kutatók le is nézik a műfajt. Pedig vannak ennek is kiválóságai, például az angolszász világban Robert Cumming, aki a Christie's tanára és számtalan neves magazinnak ír olvasmányos, de szakmailag feddhetetlen műkritikákat. A Mérték kiadó fordításában most megjelent (a kilencvenes évek közepén írt) képes albuma a laikusokat vezeti be a művészettörténet birodalmába. Egészen pontosan a klasszikus festészet birodalmába. Cumming, mint egy precíz múzeumi tárlatvezető, alaposan végigelemzi a legnagyobb remekműveket, figyelmét semmi sem kerüli el, szépen sorjában kitér mindenre, a formai jegyekre, az ikonográfiára, a rejtett szimbólumokra, a műfaji jellegzetességekre, a forradalmi újításokra és még a művészek életrajzára is. De semmit nem ír túl, az információk a képek vonatkozó részeihez húzott vonal végén olvashatók, egészen sűrű „vizuális lábjegyzet” formájában. Csak külsőre tűnik gyerekeknek szóló képeskönyvnek. Cumming az alapok rendszerezésénél kezd, de a gyakorlott múzeumlátogatók számára is tartogat meglepetéseket. Például, hogy miért pergett le a lapis lazulit tartalmazó festék a freskókról, hogy mi köze van Fra Angelicónak a Ming-kori vázák mintáihoz, hogy hová tűnt a Mona Lisa szemöldöke vagy hogy miként falja fel a bitumen Géricault hatalmas remekművét. Kiváló népszerűsítő album a klasszikusok iránt érdeklődőknek – és tudásismétlő látástréning a szakmabelieknek.

Robert Cumming: Művészet közléről. Mérték

Budapest, 2008,

104 oldal, 2999 Ft

N Y U G A T
1 0
S Z Á Z
É V É S
A
N Y U G A T
1 9 0 8 –
2 0 0 8

A PIM KIÁLLÍTÁSA

2008. MÁRCIUS 27–DECEMBER 31.

PETŐFI IRODALMI MÚZEUM
1053 BUDAPEST, KÁROLYI MIHÁLY U. 16.

WWW.PIM.HU
WWW.NYUGATI00.HU

kiemelt médiatámogató:

fidelisúgó **PESTI44**

mediatámogató:

pesti mûsor

MichelangeloXXL

Nem mindenki érdemel ekkora kódexszerű könyvmonstrumot. Például Helmut Newton biztosan nem – az ő XXL-es kötetét tudjuk be a nemzetközi híró playboy és kiadózseni, Benedikt Taschen személyes érdeklődésének és a popkultúra megállíthatatlan terjedésének. Viszont vannak olyan egyetemes jelentőségű művészgéniuszok, akiknek az életművét már eddig is kívülről-belülről fújta a lelkes múzeumjárók serege. Például Leonardo da Vinci vagy Michelangelo Buonarroti. Róluk érdemes minden részletre kiterjedő, minden igényt kielégítő óriáskönyvet a piacra dobni.

A Taschen kiadó (illetve magyar partnerük, a Vince) jó érzékkel választotta ki a két reneszánsz művészt: tavaly karácsonykor a nyughatatlan szellemű Leonardo került a fa alá, idén pedig az öntörvényű, mindenben tehetséges Michelangelo. XXL-es kivitelben. Már hazacipelni is kihívás a közel 10 kg-ot nyomó könyvóriást. Körbe lehet járni, meg lehet csodálni, emelgetni vaskos fedőlapját – belepörgetni ugyan nem lehet, inkább csak óvatosan megmozgatni hatalmas lapjait. Odafigyeléssel és türelemmel.

A Taschen remekművet alkotott: tudományos szempontból egy korrekt, előremutató életmű-katalógust, műélvező szempontból pedig egy utolérhetetlen gazdagságú műtárggyűjteményt. Hiába láttuk Michelangelo összes híres remekművét már a nagy múzeumokban és az itáliai templomokban. Mikor sikerült mélyen a szemébe nézni a firenzei Accademia apszisában álló hatalmas Dávidnak, miközben a többi hangyaszerű turistával együtt kellett elvonulnunk a márványtalpak magasságában? Most szemtől szembe tanulmányozhatjuk a pupillát kimélyítő fúró munkáját vagy az aprócska ütésznyomokat az orron. A Sixtus-kápolna is lenyűgöző élmény, de hol van ott lehetőség tanulmányozni pár centiről a freskőfestés nagyszabású technikáját, a durva ecsetvonásokat, amelyek messziről olyan finom modellálásnak hatnak? Hiába repkedhetünk olcsó fapados járártal Európában és hiába tapossuk már egy ideje a digitális korszak útját. A műélvezet legfontosabb (vagy legalábbis a második legfontosabb) területe a reprodukció maradt ma is. A Dávid-szobrot több évvel ezelőtt digitálisan beszkenkelte egy kutatócsoport, de ki nézeget szívesen műalkotást monitoron? Annál inkább egy 29x44 cm-es könyvben, pazar kivitelű óriásfotókon. (A dupla oldalakon ez 58 cm képszélességet jelent, a kihajtható oldalpároknál 116 cm-t.) A teljes oeuvre-t felölélő katalógus külön elemzi a szobrászati, festészeti, építészeti és grafikai életművet. A fő hangsúly a szobrászat és a festészet kettősére esik; az idevonatkozó fejezeteket dr. Frank Zöllner, a lipcsei egyetem reneszánszkutató professzora írta plasztikus, tudományos nyelven. A fő feladatot a 15–16. századhoz viszonyítva elképesztően bőséges források – ellentmondásokat és a túlzásokat kiküszöbölő – feldolgozása jelentette. Hiszen Lodovico Ariosto már 1532-ben *il divinónak*, vagyis „isteni” tehetségnek kiáltotta ki Michelangelót, amihez a buzgó kortárs életrajzírok (köztük Vasari) is csatlakoztak. Ezért tudunk olyan apró részleteket, hogy hogyan faragta le a művész a részeg Bacchus himtagját a szobor hamis antik eredetének bizonyítása érdekében; vagy hogy miként épített hőembert Firenzében Piero de' Medici megbízásából; hogy miért kapott bronzpalcusot a babonás rómaiak miatt a feltámadt Krisztus-szobor; hogy hogyan nyerte el Daniele da Volterra a „nadrágfestő” titulust, miután lepleket mázolt az *Utolsó Ítélet* mezelen alakjaira; végül, hogy miféle rajzocskákat küldözgetett a fiatal római nemesifjúnak, Tommaso de' Cavalierinek a fülig szerelmes öreg mester.

Frank Zöllner rendteremtését egy pontosan körülírt tudományos koncepció mozgatja. Alapelképzelése szerint Michelangelo rendhagyóan modern művészetének és szokatlanul fényes karrierjének oka kiemelkedő tehetségében és jó kapcsolataiban keresendő. Ezek révén a művész már egész fiatalon komoly megrendelésekhez jutott, s privilegizált helyzetéből fakadóan engedhetett rossz természetének és művészi szeszélyének. Innen már egyenes út vezetett az autonóm művészszszeniig, aki fittyet hány a pápák kívánságaira, gorombán megsért bármilyen herceget, miközben egészen egyedülállóan forradalmasítja a képzőművészetet, a néha megbotránkozó kortársak legnagyobb csodálatától kíserve. Zöllner izgalmas tanulmányában több további, szokatlan jelenséget is hangsúlyoz a kacskaringós életpálya megértéséhez: egyrészt a legmagasabb körökhöz vezető kapcsolatrendszer (Michelangelo eleve arisztokrata családból származott, a Medicik pedig már tizenévesen felfedezték), másrésztől ügyes közgazdasági érzékét, amelynek segítségével a munkáiért kapott amúgy is fejedelmi jövedelmét megsokszorozta. (Ez utóbbi egyetlen célja a család felemelkedésének biztosítása volt; miközben a művész példás szegénységben élt.) Mindehhez járul még Michelangelo kibíratatlan jelleme: a nyers szokimondás, a fájó szarkazmus, az indulatosság, az irigység és a folytonos siránkozás. Zöllner nem szívбайos rajongó; nem tartja sokra Michelangelo iskolázottságát sem, a könyv középpontjába állított – hatalmas kihajtható képpárokon megcsodálható – Sixtus-kápolna ikonográfiai programját egyszerűen értelmezi, a neoplatonizmus filozófiai traktátusaitól független hétköznapi Biblia-olvasás (és persze Dante) alapján.

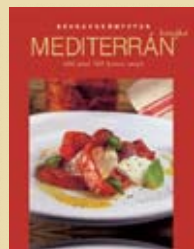
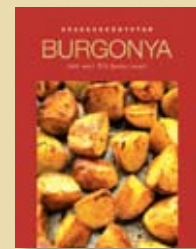
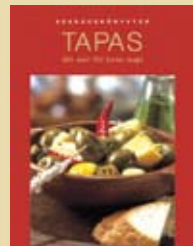
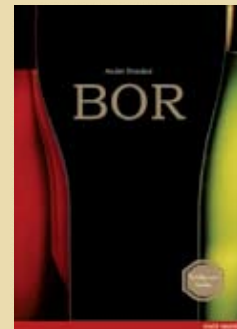
Zöllner nagy fejezetei mellett két másik német kutató (Christof Thoenes és Thomas Pöpper) elemzi Michelangelo szerteágazó építészeti és rövidebb grafikus pályáivét. Szakmai szempontból mégsem a különböző művészeti területeket összegző életrajzok jelentik a kötet fő erényét, hanem a könyv második felét kitevő teljes oeuvre-katalógus. Amiben nemcsak a jelenleg Michelangelónak tulajdonított összes szobor és festmény szerepel (illusztrációval és tudománytörténeti elemzéssel), hanem a sok száz grafika is, a finom tanulmányoktól a megmunkálendő márványtömbök méretezéséig. Minden együtt van tehát – már amennyire lehet illet mondani a folyamatosan változó attribválások miatt. De ha valaki tényleg szereti Michelangelót, nemcsak felszínesen, hanem igazán, birtokolni akarja, kisajátítani és hazavinni, hogy bármikor felüthesse, elmélyedhessen benne és izlelgethesse – most már megteheti. Hála Zöllner professzor csapatának és Benedikt Taschen kiadói politikájának.

Frank Zöllner – Christof Thoenes – Thomas Pöpper:

Michelangelo. A teljes életmű.

Taschen–Vince, Budapest, 2008. 767 oldal, 32 000 Ft

A VINCE KIADÓ KARÁCSONYI ÚJDONSÁGAI

Keresse a jobb könyvesboltokban
vagy rendelje meg a kiadótól!
1027 Budapest, Margit krt. 64/b
Tel.: 375-7288 • info@vincekiado.hu

Akciós ajánlatainkat december végéig keresse könyvesboltjainkban •
www.vincekiado.hu

KRISZTINA KRT. • BUDAGYÖNGYE • MŰCSARNOK • GALÉRIA KÖNYVESBOLT, MNG •
MŰVÉSZETEK PALOTÁJA • MODEM, DEBRECEN

Hype!

Mi az a hype? A görög hiperbola szóból származó angol kifejezés (jelentése: trükk, felfordulás, médiafelhajítás), ami tökéletesen leírja a műkereskedelem elmúlt éveinek rekordhalmozó virágkorát, az

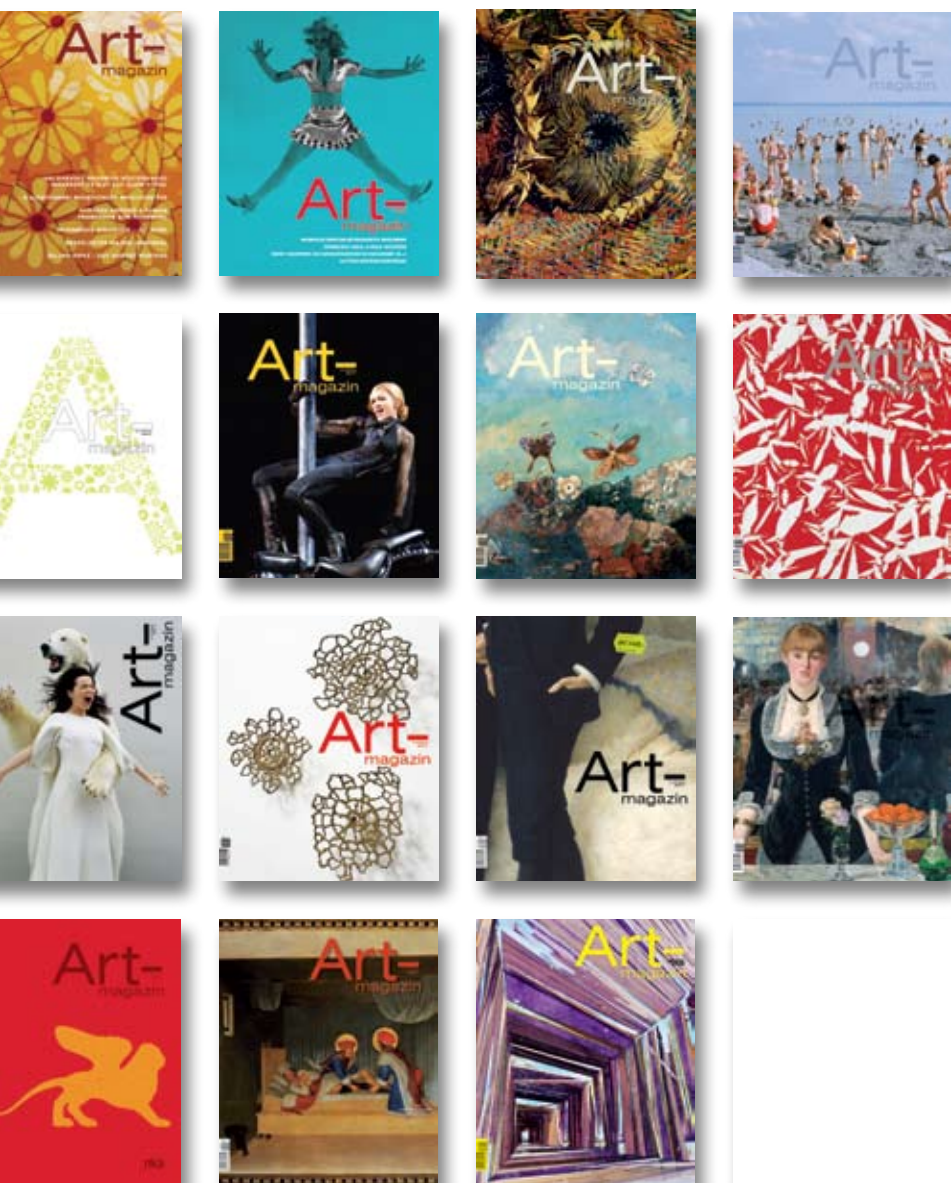
őrült pezsgést és a felfokozott izgalmi állapotot. A német Piroshka Dossi lebilincselően izgalmas elemzését adja ennek a különös jelenségnek – aminek úgy tűnik, napjaink gazdasági mélyrepülése rövid úton véget vetett. Dossi könyvéből azt is megtudhatjuk, hogy miért: a művészet és a pénz között bensőséges, bonyolult viszonyrendszer szövődött, ami a piaci boomok és crashek kötelező hullámmását követi. A viszony nem is új keletű, többé-kevésbé hasonló logika mozgatta a középkori erekleje-üzletet is: az eredetiség, a „médiáfelhajtás” és a piaci kereslet. Majd ugyanez a

gazdasági rendszer jelent meg a korai kapitalizmusban, a 17. századi Hollandiában, ahol először indult be a mai értelemben vett műkereskedelem, nagy tételben dolgozó festőkkel (éves termés: 70 ezer kép), üzerek által reklámozott sztárművészekkel, értéknövelő aukciókkal, piaci összeomlásokkal és az először felbukkanó művésznyomorral. Dossi elemzi a műgyűjtők helyzetét is, akik birtoklási vágyból és (mint a Medicik) hatalmi reprezentációból óriási összegeket áldoztak a kiszemelt műtárgyakra. Majd pedig elkezdtek visszaélni a hatalmukkal. (Például a mai múzeumok felügyelőbizottságaiban betöltött szerepükön keresztül, a közintézményben propagálva kedvenceiket és saját kollekcióikat.) A rendszerben persze fontos szerep jut a műkereskedőnek; a legnagyobb századfordulós keres-

kedőzseni, Joseph Duveen például akkora forgalmat bonyolított le, hogy a számítások szerint az amerikai múzeumok összes klasszikus festményének háromnegyede átment a kezén. De ott vannak azok a fiatal üzletemberek is, akik 1904-ben „A medve bőre” nevű konzorcium égisze alatt nyíltan spekuláltak olyan későbbi sztárokkal, mint Gauguin, Matisse és Picasso. Dossi hosszasan elemzi az aukciósházak PR-stratégiáit is, például hogy a Sotheby's hogyan öltötte fel a tudományosság álcáját kis ár-grafikonjaival a hatvanas években, vagy, hogy miként szoktatta rá az árverésekre – elegáns, ingyenes katalógusokkal – a lusta amerikai gazdagokat. A könyvből persze nem maradhattak ki az életrajzok esettanulmányai sem, a provokáló Duchamp, az önfényező Picasso, a felfuttatott Basquiat és a monográfusok által megbolondított Van Gogh, aki nem azért festette ferdére a szobája falait, mert megbomlott az elméje, hanem mert egy trapéz alaprajzú manzárdszobában lakott. Dossi szellemes eszmefuttatásokon keresztül világítja meg a pénz és a művészet szövevényes viszonyrendszerének elemeit. Bár a kötet németül tavaly jelent meg, amikor még nem látszottak a horizonton a pénzügyi krízis sötét felhői, a hype anatómiáján keresztül a műkereskedelem mindenkori működését érthetjük meg belőle. Boom és crash idején egyaránt.

Piroshka Dossi: Hype! Művészet és pénz

Corvina, Budapest, 2008, 172 oldal, 3200 Ft

Az Artmagazin legfrissebb és korábbi példányai megrendelhetők a szerkesztőség címén és kaphatók a jobb könyvesboltokban, képzőművészeti galériákban és aukciósházakban.

Az alábbiakban biztosan:

acb Galéria 1068 Bp., Király utca 76.

Erdész és Maklár Fine Arts

1055 Bp., Falk Miksa u. 10.

Irók Boltja 1061 Bp., Andrássy út 45.

K.A.S. Galéria 1052 Bp., Váci utca 36.

Kieselbach Galéria és Aukciósház

1055 Bp., Szent István körút 5.

Kogart Shop 1062 Bp., Andrássy út 112.

MissionArt Galéria 1055 Bp., Falk Miksa utca 30.

Moró Antik 1055 Bp., Falk Miksa utca 13.

Műcsarnok Könyvesbolt

1146 Bp., Dózsa György út 37.

Művészetek Palotája – Vince Könyvesbolt

1095 Bp., Komor Marcell utca 1.

Nagyházi Galéria és Aukciósház

1055 Bp., Balaton utca 8.

Nemes Galéria 1055 Bp., Falk Miksa utca 28.

Octogonart Galéria 1012 Bp., Várkörút 7-9.

Szépművészeti Múzeum Shop

1146 Bp., Dózsa György út 41.

Vintage Galéria 1053 Bp., Magyar utca 26.

Az Alexandra Könyvesházakban:

• Budapest V., Nyugati tér 7.

• Budapest VI., Andrássy út 35.

• Budapest VII., Károlyi krt. 3/C

Éves előfizetés: 4800 Ft (6 lapszám), megrendelhető

a www.artmagazin.hu weboldalunkon,

ahol kétnaponta friss hírek a nagyvilág művészeti életéből.

Hatcsillagos prémium-pénztár a vezető testületekben a pénzügyi elit

A szektor legjobb költség-ajánlata
évi 200 ezer forint befizetésig 3,2% levonás, a felett nincs levonás

Kamatadó-mentes vagyonkezelés
két év alatt akár 143%-os megtérüléssel

Gondoskodás 4,7 ezer helyen a Patika-csoport egy évtizedes tapasztalattal rendelkező, magasan képzett szolgáltatói háttere

Adóoptimalizálás
havonta egyenként 27 ezer forint, munkáltatói juttatásként dolgozónként 20 ezer forint

Egy kis luxust az egészségért...

www.ujpiller.hu

85.
ÉKSZERAUKCIÓ
DECEMBER 16.

KIÁLLÍTÁS:
DECEMBER 6-14.

2.
EZÜSTAUUKCIÓ
DECEMBER 17.

BÁV AUUKCIÓSHÁZ

1052 BUDAPEST

BÉCSI U. 1-3.

TEL.: 429-3020

WWW.BAV.HU

